

ROCZNIK BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

ISSN 1426-3777

Rok 29 • 2023 • Nr 56

ROCZNIK BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH

ISSN 1426-3777

Rok 29 • 2023 • Nr 56

**Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides”
Warszawa**

RADA NAUKOWA

ks. dr Anton Babják (Katolicki Uniwersytet w Ružomberku)
dr hab. Henryka Ilgiewicz (Uniwersytet Wileński)
dr hab. Maria Kocójowa, prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński)
dr hab. Swietłana Krawczenko (Narodowy Uniwersytet w Łucku)
prof. dr hab. Maria Piđłypczak-Majerowicz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)
bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski (Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu)
prof. dr hab. Irena Socha (Uniwersytet Śląski)
ks. dr Stanisław Zimniak SDB (Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie)

RECENZENCI „FIDES. ROCZNIK BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH” (2023)

dr hab. Katarzyna Drąg, Uniwersytet Jana Pawła II w Krakowie
prof. dr hab. Zdzisław Gębołyś, Uniwersytet Jana Kazimierza w Bydgoszczy
ks. dr Paweł Kostrzewski, Instytut Wyższych Studiów Teologicznych w Częstochowie
ks. prof. dr hab. Zdzisław Kropidłowski, Uniwersytet Jana Kazimierza w Bydgoszczy
prof. dr hab. Wanda Musialik, Politechnika Opolska
dr hab. Lucyna Sadzikowska, prof. UŚ, Uniwersytet Śląski w Katowicach

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

ks. Bogusław Dygdała, Grzegorz Filipiuk OFMCap,
ks. Tomasz Garwoliński – sekretarz redakcji, ks. Joachim Giela (Münster),
ks. Piotr Tylec, Viktorija Vaitkevičiūtė (Wilno),
Bogumiła Warząchowska, ks. Jerzy Witczak,
ks. Kamil Zadrożny – redaktor naczelny

REDAKCJA JĘZYKOWA

Aleksandra Kowal (język polski)
dr Anna Seweryn (język angielski)

S P I S T R E Ś C I

Artykuły

- O. Ireneusz Klimczyk OFMConv
Św. Maksymilian Maria Kolbe – franciszkański marzyciel i da Vinci.
Patron Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” 9
- Michał Muraszko
Przyczynek do badań nad handlem książką w Gnieźnie w pierwszej
połowie XVII wieku. Studium przypadku księgozbioru kanonika gnieź-
nieńskiego Jakuba Dubickiego (zm. 1650) 25
- Tomasz Stolarczyk
Biblioteki oraz bibliotekarze klasztoru u bernardynów, dominikanów,
jezuitów i paulinów w świetle ustawodawstwa zakonnego od XIII do
XVIII wieku i współcześnie. Rozeznanie wstępne 37
- O. Franciszek Solarz OFMConv
Budowa nowego gmachu biblioteki franciszkanów (OFMConv) w Kra-
kowie. Ukazanie procesu decyzyjnego 57

Komunikaty

- Ks. Krzysztof Gonet
Wspomnienia księdza bibliotekarza z zamierzchłej przeszłości. Kon-
wersatorium *Biblioteki specjalne w latach 1999-2007* w Instytucie
Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu War-
szawskiego 81
- O. Grzegorz Filipiuk OFMConv
Śp. o. prof. dr hab. Roland Wojciech Prejs OFMConv (1956-2023) 87

Ks. Krzysztof Gonet

Zmarła matka chrzestna Federacji „Fides”, prof. dr hab. Anna Sitarska (1938-2023). Słowo pożegnania wygłoszone po Mszy Świętej pogrzebowej 28 kwietnia 2023 roku w kościele Ojców Bernardynów w Warszawie 91

Recenzje

Ks. Henryk Olszar

Między katedrą a katedrą. Kościół a nauka, kultura i polityka, red. Karolina Gryksa, Aleksandra Kłos-Skrzypczak, Jarosław Zawisza, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2022, 196 s., 2 nlb., ISBN 978-83-8099-182-8 95

Joanna Sobczykowa

Pielgrzymki Józefa Goja do Ziemi Świętej w 1902 i 1905 roku. Edycja tekstów źródłowych. Studia i materiały, Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku 33, red. Jerzy Myszor, Fundacja Centrum Badań nad Historią Kościoła im. ks. Wincentego Myszora, Katowice 2023, 224 s., ISBN 978-83-965059-2-7 99

Sprawozdania

Anna Lelonek

Spotkania z poezją w Bibliotece Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego w Częstochowie 111

Aleksandra Franczyk, Agata Muc

Dorobek literacki ks. Jerzego Szymika – wystawa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 115

Iwona Ligęza

Stulecie powołania Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego 1922-2022. Wystawa przygotowana przez Bibliotekę Teologiczną w Katowicach 122

Łukasz Krzysztofka

XXVIII Targi Wydawców Katolickich 128

Ks. Henryk Olszar

Wokół Hlonda. Kilka zdań o działalności Duszpasterstwa Bibliotekarzy w Katowicach w 2023 roku 136

Z życia Federacji

Ks. Tomasz Garwoliński

Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”
(online, 30 sierpnia 2022 roku) 141

Abp Wojciech Polak

Homilia prymasa Polski abp. Wojciecha Polaka wygłoszona podczas
Mszy Świętej sprawowanej w czasie XXVII Walnego Zgromadzenia
Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” (6 września 2022 roku, kaplica
Centrum Edukacyjno-Formacyjnego w Gnieźnie) 145

Ks. Jerzy Witczak

Sprawozdanie z działalności Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”
i Zarządu Federacji w okresie od 9 września 2021 do 6 września 2022
roku 150

Ks. Tomasz Garwoliński

Protokół z XXVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościel-
nych „Fides” (Gniezno, 5-7 września 2022 roku) 155

Piotr Mroczkowski

Sprawozdanie z XXVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek
Kościelnych „Fides” (Gniezno, 5-7 września 2022 roku) 159

O. Grzegorz Filipiuk OFMCap

Sprawozdanie ze spotkania Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych
„Fides” z dyrekcją Biblioteki Narodowej w Warszawie (Warszawa,
25 stycznia 2023 roku) 163

Ks. Tomasz Garwoliński

Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”
(Niepokalanów, 25-26 stycznia 2023 roku) 166

Ks. Tomasz Garwoliński

Protokół z posiedzenia Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”
(online, 31 marca 2023 roku) 168

TABLE OF CONTENTS

Articles

Fr. Ireneusz Klimczyk OFMConv St. Maximilian Maria Kolbe – Franciscan Dreamer and Da Vinci: Patron of the Federation of Church Libraries „Fides”	9
Michał Muraszko A Contribution to the Research on the Book Trade in Gniezno in the First Half of the 17th Century: A Case Study of the Book Collection of the Gniezno Canon Jakub Dubicki (d. 1650)	25
Tomasz Stolarczyk Libraries and Monastic Librarians of the Bernardines, Dominicans, Jesuits and Paulines in the Light of the Monastic Legislation in the 13th-18th Centuries and Nowadays: Preliminary Discernment	37
Fr. Franciszek Solarz OFMConv Construction of a New Building of the Franciscan Library (OFMConv) in Kraków: Presentation of the Decision-Making Process	57

Notes

Fr. Krzysztof Gonet Memories of a Priest Librarian from the Distant Past: Seminar <i>Special Libraries in 1999-2007</i> at the Institute of Scientific Information and Book Studies of the University of Warsaw	81
Fr. Grzegorz Filipiuk OFMCap Late Father Professor Roland Wojciech Prejs OFMCap (1956-2023)	87
Fr. Krzysztof Gonet The Godmother of the „Fides” Federation, Professor Anna Sitarska (1938-2023): Word of Farewell Delivered after the Funeral Mass on April 28, 2023 at the Bernardine Fathers Church in Warsaw	91

Reviews

Fr. Henryk Olszar

Between the Cathedral and the Cathedral: The Church and Science, Culture and Politics, ed. by Karolina Gryksa, Aleksandra Kłos-Skrzypczak, Jarosław Zawisza, St. Hyacinth Bookstore, Katowice 2022, 196 pp., 2 unp., ISBN 978-83-8099-182-8 95

Joanna Sobczykowa

Pilgrimages of Józef Goj to the Holy Land in 1902 and 1905: Editing Source Texts. Studies and Materials, Sources for the History of the Catholic Church in Upper Silesia 33, ed. by Jerzy Myszor, Prof. Wincenty Myszor Foundation Center for Church History Studies, Katowice 2023, 224 pp., ISBN 978-83-965059-2-7 99

Reports

Anna Lelonek

Meetings with Poetry in the Library of the Interdiocesan Major Theological Seminary in Częstochowa 111

Aleksandra Franczyk, Agata Muc

The Literary Output of Fr. Jerzy Szymik: An Exhibition at the Faculty of Theology of the University of Silesia in Katowice 115

Iwona Ligęza

The Centenary of the Establishment of the Apostolic Administration of Polish Silesia 1922-2022: Exhibition Prepared by the Theological Library in Katowice 122

Łukasz Krzysztofka

XXVIII Fair of Catholic Publishers 128

Fr. Henryk Olszar

Around Hlond. A Few Sentences about the Activities of the Librarian Ministry in Katowice in 2023 136

Chronicle of the Federation “Fides”

Fr. Tomasz Garwoliński Minutes of the Meeting of the Board of the Federation of Church Libraries „Fides” (online, August 30, 2022)	141
Archbishop Wojciech Polak Homily of the Primate of Poland, Archbishop Wojciech Polak, Delivered during the Holy Mass Celebrated during the XXVII General Assembly of the Federation of Church Libraries „Fides” (September 6, 2022, Chapel of the Education and Formation Center in Gniezno)	145
Fr. Jerzy Witczak Report on the Activities of the Federation of Church Libraries „Fides” and the Board of the Federation in the Period from September 9, 2021 to September 6, 2022	150
Fr. Tomasz Garwoliński Minutes of the XXVII General Assembly of the Federation of Church Libraries „Fides” (Gniezno, September 5-7, 2022)	155
Piotr Mroczkowski Report of the XXVII General Assembly of the Federation of Church Libraries „Fides” (Gniezno, September 5-7, 2022)	159
Fr. Grzegorz Filipiuk, OFMCap Report from the Board Meeting of the Federation of Church Libraries „Fides” with the Management of the National Library in Warsaw (Warsaw, January 25, 2023)	163
Fr. Tomasz Garwoliński Minutes of the Board Meeting of the Federation of Church Libraries „Fides” (Niepokalanów, January 25-26, 2023)	166
Fr. Tomasz Garwoliński Minutes of the Board Meeting of the Federation of Church Libraries „Fides” (online, March 31, 2023)	168

ARTYKUŁY

Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych
Rok 29 (2023) nr 56, s. 9-24
ISSN 1426-3777

O. IRENEUSZ KLIMCZYK OFMConv¹

ŚW. MAKSYMILIAN MARIA KOLBE – FRANCISZKAŃSKI MARZYCIEL I DA VINCI PATRON FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

Wstęp

W obecnej sytuacji geopolitycznej obserwuje się pauperyzację sfery społecznej i duchowej. Wynika to zapewne z kryzysu gospodarczego, ale także z kryzysu wiary. Człowiek współczesny coraz mocniej doświadcza ubóstwa duchowego, coraz konkretniej żyje zamiennikami zamiast czerpać mądrość z prawa Bożego. Czytanie jest ważnym aspektem codzienności, niemniej jednak coraz więcej osób odrzuca zgłębianie wiedzy przez lekturę książek. Problem ten nie wynika z braku księgozbiorów, lecz z nikłego zainteresowania ze strony czytelników.

Szerzący się analfabetyzm oraz zanik życia religijnego zauważył o. Maksymilian Maria Kolbe, który w 1922 roku wydrukował w Grodnie pierwszy numer czasopisma „Rycerz Niepokalanej”. Ojciec Kolbe pragnął przekazać ludziom treści nie tylko religijne, lecz także ogólnospołeczne. W 1923 roku zbudował klasztor i wydawnictwo Niepokalanów. Miał świadomość, że aby stworzyć przeciwwagę dla prasy laickiej, potrzebne jest zaplecze i nowoczesne środki.

¹ Biblioteka Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum” w Niepokalanowie.

Obowiązkiem każdego człowieka jest troska o rozwój kultury i wiedzy o swojej ojczyźnie. Dlatego też nie jest przypadkiem, że założona 23 września 1991 roku Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides” przyjęła za patrona o. Maksymiliana Kolbego. Federacja została oficjalnie erygowana przez Konferencję Episkopatu Polski 18 marca 1995 roku, otrzymując statut oraz osobowość prawną, kościelną i państwową. Zapisała w statucie, że jej patronem jest Maksymilian Maria Kolbe (art. 3, pkt 3)². Pojawia się pytanie: dlaczego właśnie o. Kolbe został patronem Federacji? Odpowiedź stanowi niniejszy artykuł.

Warto przy tym pamiętać, że o. Maksymilian wyprzedzał swoją epokę i wiedział, jak zatroszczyć się o przyszłość. W liście do Jana Pawłaka napisał: „Przy pomocy Niepokalanej musimy dążyć do tego, żeby wierni Niepokalanej Rycerze znajdowali się wszędzie, a zwłaszcza na stanowiskach tak ważnych, jak: 1) wychowywanie młodzieży (profesorzy zakładów naukowych, nauczyciele, towarzystwa sportowe); 2) kierowanie umysłami mas (czasopisma, dzienniki, ich redagowanie i kolportaż, wypożyczalnie ludowe, lotne biblioteki itd., odczyty, obrazy świetlne – kina itd.); 3) sztuki piękne (rzeźbiarstwo, malarstwo, muzyka, teatr) i wreszcie 4) nasi MI niech się staną na każdym polu pierwszymi pionierami i wodzami w nauce (przyroda, historia, literatura, medycyna, prawo, nauki ścisłe itd.)”³.

Dom rodzinny szkołą powołania do służby drugiemu człowiekowi

W pewnym momencie życia, marząc o przyszłości, młody człowiek zadaje sobie często nieco naiwne pytania: kim będę? co chcę robić w dorosłym życiu? Takie pytania często wynikają z doświadczeń dziecięcych bohaterów czy też idoli. Pragnienie bycia jak jeden czy jedna z nich jest tak silne, że często prowadzi do naśladowania owych bohaterów. Oczywiście bywa, że przyszłość mocno weryfikuje dziecięce marzenia.

² Statut Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (1995), s. 9.

³ M. Kolbe, *List do Jana Pawłaka*, Grodno 22.03.1924, w: *Św. Maksymilian M. Kolbe. Pisma*, cz. 1, Niepokalanów 2007, s. 178-179.

Bywa także, że bliscy chcą, aby dzieci realizowały ich niespełnione marzenia. Często to rodzice pragną, by ich dzieci zostały lekarzami, prawnikami, sportowcami lub muzykami. Wbrew woli dzieci i ich pragnieniom chcą spełnić swoje osobiste marzenia, których sami nie zrealizowali.

Te dwie postawy dziecięcych oraz dorosłych marzeń spotykają się w osobie rodziców i samego Rajmunda Kolbego. Jego rodzice, Juliusz i Marianna, mieli trzech synów: Franciszka, Rajmunda i Józefa (Walenty i Antoni zmarli). Jednakże tylko w najstarszym pokładali nadzieję, że będzie kapłanem. „Rajmund był ładnym chłopcem i rodzice bardzo go kochali. Całą jednak ich nadzieją był najstarszy Franuś. Mieli nadzieję, że to on w przyszłości zostanie księdzem”⁴. Zgodnie z planami ojca Rajmund miał zostać tkaczem i robotnikiem fabrycznym. Był dzieckiem bardzo żywotnym, energicznym. Ze świadectwa Franciszki Szałabskiej wynika, że miał nieprzeciętny temperament: „Chodziłam do ich mieszkania i bawiliśmy się razem z chłopcami w skakanki, w chowanego i w inne dziecinne zabawy. Rajmund był wesoły, żywy, energiczny, urwisowaty, lubił się bawić, ale na złość nie robił. Matka nieraz go upomniała i narzekała na niego, mówiąc: «Mundek, Mundek, co z ciebie wyrośnie!». Wtedy poważniał i widziałam, że częściej modlił się w domu przed ołtarzykiem za szafą”⁵.

Jego zachowanie można wytłumaczyć wydarzeniem, do którego doszło w kościele parafialnym w Pabianicach. Otóż dwunastoletni Rajmund doznał objawienia Matki Bożej. Objawienie to opisała mama Rajmunda, Marianna, w liście do Niepokalanowa z 12 października 1941 roku: „Nie pamiętam tylko, czy to było już po pierwszej spowiedzi, czy też jeszcze wcześniej. Jednego razu coś mi się u niego nie podobało i powiedziałam mu: «Mundziu, nie wiem, co z ciebie będzie». Potem już o tym nie myślałam, ale zauważyłam, że dziecko to zmieniło się nie do poznania. Mieliśmy taki skryty ołtarzyk, do którego on często się wkładał i modlił się z płaczem, w ogóle w całym zachowaniu się był on ponad swój wiek dziecinny zawsze skupiony, poważny, a na modlitwie zapłakany. Byłam niespokojna, czy czasem nie jest chory, więc pytam się go: «Co się z tobą

⁴ P. Sotowski, *Opowieść o św. Maksymilianie*, Niepokalanów 2011, s. 18.

⁵ F. Szałabska, *Wspomnienia o Rajmundzie Kolbe*, w: *Oświadczenia o rodzinie Kolbów*, Niepokalanów 1969, s. 33.

dzieje?». Zaczęłam więc nalegać: «Mamusi musisz wszystko opowiedzieć». Drżący ze wzruszenia i ze łzami mówi mi: «Jak Mama mi powiedziała: »co to z ciebie będzie?«, to ja bardzo prosiłem Matkę Bożą, żeby mi powiedziała, co ze mnie będzie. I potem, gdy byłem w kościele, to znowu Ją prosiłem, wtedy Matka Boża pokazała mi się, trzymając dwie korony: jedną białą, a drugą czerwoną. Z miłością na mnie patrzyła i spytała, czy chcę te korony. Biała znaczy, że wytrwam w czystości, a czerwona, że będę męczennikiem. Odpowiedziałem, że chcę [...]. Wówczas Matka Boża mile na mnie spoglądnęła i znikła»⁶. Sam o. Maksymilian nigdy o tym wydarzeniu nie wspominał. Po jego męczeńskiej śmierci w obozie zagłady zrealizowało się przesłanie objawienia maryjnego w świetle wyboru obu koron. Warto prześledzić wcześniejsze marzenia Rajmunda, przyszłego świętego, w perspektywie jego powołania do Bożego maksymalizmu.

„Mundek, Mundek, co z ciebie wyrośnie?!”

W rodzinie Kolbów mocno akcentowano duchowość św. Franciszka z Asyżu. Rodzice należeli do wspólnoty Trzeciego Zakonu św. Franciszka, dlatego też sprawą oczywistą było dla nich posłanie swych synów do Małego Seminarium Ojców Franciszkanów we Lwowie. Codzienne dni Rajmunda i Franciszka w seminarium wypełniała przede wszystkim nauka, rekreacja i spacer. Według opinii o. Alberta Wojtczaka Rajmund Kolbe wyróżniał się przede wszystkim talentem matematycznym⁷. Wiele profesorów podkreślało jego zdolności w tej dziedzinie. Matematyka była jego pasją, co przekładało się na to, że w wolnych chwilach projektował urządzenia techniczne. Rajmund (Maksymilian) Kolbe w wieku piętnastu lat, jako uczeń piątej klasy gimnazjum, wysłał do urzędu patentowego we Lwowie własnoręcznie wykonane projekty telegrafu, który stanowił pierwowzór dzisiejszego faksu, oraz „aparatu zapisującego mowę i głosy natury”: „Ja, niżej podpisany, ośmielam się przedłożyć Wysokiemu CK ministerium moje samodzielne pomysły [...]: telegraf, do którego należy tylko mówić, aby

⁶ *Tamże.*

⁷ T. Terlikowski, *Maksymilian M. Kolbe. Biografia świętego męczennika*, Kraków 2017, s. 66.

na drugiej stacji aparat to zapisał i oddał, aparat zapisujący mowę i głos natury”⁸. Ten matematyczny geniusz nie zatrzymywał się w swoich dążeniach dalszego udoskonalania przekazu ludzkiej myśli i informacji z wykorzystaniem nowych technologii. Zdaniem Tomasza Terlikowskiego o jego planach nie wiedział żaden z kolegów: „Ich zabawiał raczej rozmowami o konieczności skonstruowania *perpetuum mobile*, [...] a także o możliwości podróży na Księżyc. Jego zdaniem miało się to stać możliwe, i to w niedługim czasie, za pomocą «rakiety wybuchowej», a dowodem na to miały być liczne wyliczenia matematyczne”⁹.

Warto jeszcze raz podkreślić jego myśl o *perpetuum mobile*. Piśsze o tym Cecylian Niezgoda: „Pewnego razu, niedługo przed wojną w 1939 roku, w refektarzu klasztornym tłumaczył nam możliwość owego *perpetuum mobile*. Samej jego argumentacji w tym względzie niestety nie pamiętam”¹⁰. Jako świadek światowych zmian politycznych przyszły święty troszczył się o niepodległość Polski. Chciał wykorzystać swoje plany techniczne i militarne dla sprawy odzyskania niepodległości. Jego koledzy często wspominali, jak będąc na spacerach, interesował się fortyfikacjami Lwowa. „Ten militarny aspekt jego natury szczególnie mocno ujawnił się, gdy obaj bracia kończyli małe seminarium. Franciszek nie miał najmniejszych wątpliwości, że wstąpi do nowicjatu i będzie franciszkaninem i kapłanem, młodszy Rajmund natomiast miał zupełnie inne plany. Wyobrażnia podsuwała mu obrazy mundurów, bohaterskich szarży, zdobywania kolejnych twierdz i budowy militarnej potęgi Polski”¹¹.

Z czasem w kręgu zainteresowań o Maksymiliana pojawiło się lotnictwo. Jeszcze jako kleryk przesłał do włoskiego urzędu patentowego projekt pojazdu, który miał umożliwić loty w kosmos. Nazwał go etereoplanem. Miał to być statek dający sposobność dotarcia do innych planet, a niewykluczone, że nawet do odległych gwiazd. Niestety projektu nie opublikowano, zarys zaś pomysłu oraz rysunki konstrukcji statku zachowały się jedynie w postaci notatek z czasów studiów.

⁸ M. Kolbe, [wynalazki], w: Św. Maksymilian M. Kolbe. Pisma, cz. 2, Niepokalanów 2008, s. 227.

⁹ T. Terlikowski, *Maksymilian M. Kolbe*, s. 67.

¹⁰ C. Niezgoda, *To jest święty. Rzecz o świętym Maksymilianie Marii Kolbe*, Kraków 2001, s. 17.

¹¹ T. Terlikowski, *Maksymilian M. Kolbe*, s. 69.

Kolbe interesował się wynalazczością jeszcze przed 1914 rokiem, kiedy to złożył śluby wieczyste i przyjął imię zakonne Maksymilian. Już jako kapłan złożył wspomniany wyżej projekt etereoplanu – pojazdu międzyplanetarnego działającego niczym trójczłonowa rakieta nośna. Działo się to w 1915 roku, czyli około pół wieku przed lądowaniem człowieka na Księżycu z wykorzystaniem do napędu rakiet wielocłonowych. Warto dodać, że Kolbe przewidział w swym projekcie konieczność pokonania siły przyciągania ziemskiego i stworzenia klimatyzacji wewnątrz statku, w czasach gdy marzenia o kosmosie prowadziły do powstawania projektów statków śmigłowych lub balonowych, które nie miały racji bytu w przestrzeni kosmicznej. Innowacyjność jego pomysłu polegała m.in. na odejściu od dotychczasowego sposobu poruszania się za pomocą koła lub śmigła. Zasadą ruchu etereoplanu w przestrzeni kosmicznej miał być odrzut. Kleryk przewidywał także podróż w nim człowieka po pokonaniu siły ciężenia i stworzenie pełnej klimatyzacji wewnątrz pojazdu. Opis tego wynalazku wraz z licznymi wykresami i obliczeniami matematycznymi wysłał do czasopisma „Scienza per Tutti”. Napisał: „Najpierw można by przecież wysłać sam aparat, zaopatrzony w odpowiednie urządzenia, określając na podstawie dokładnych obliczeń wpierw drogę krótką, którą by mógł powrócić na Ziemię. Po powrocie należałoby przestudiować różnicę zaistniałą pomiędzy przewidzianym a rzeczywistym zachowaniem się aparatu i po wyeliminowaniu niedociągnięć należałoby wysłać go na odległość większą i ponownie przeanalizować wyniki. Gdy już aparat okaże się bezpieczny, a zwierzęta w nim umieszczone do odbicia pierwszych podróży zniosą je dobrze, wówczas będzie można bez niebezpieczeństwa dla życia zaryzykować podróż”¹².

Ewangelizacja przez media

Oprócz projektowania maszyn telegraficznych Maksymilian Kolbe starał się chronić Kościół przed zagrożeniami duchowymi. Kiedy jako student był świadkiem rzymskiej parady masonerii, szybko przeanalizował na łamach prasy zagrożenie, jakie niesie ów „szatan”.

¹² M. Kolbe, [artykuły, referaty, szkice], w: *Św. Maksymilian M. Kolbe. Pisma*, cz. 2, s. 212.

Widział w niej ogromną potęgę, a z drugiej strony ogromne zagrożenie (ze strony tzw. prasy wyzwolonej). W Krakowie w 1919 roku dobitnie sprecyzował niebezpieczeństwa, jakie niesie zła, zatruta jadem prasa antychrześcijańska, i ukazał cele gazet chrześcijańskich: „Boć doprawdy słusznie powiedział Napoleon, jeszcze przed laty stu, kiedy niewiele jeszcze umiało czytać: «prasa jest piątą potęgą świata». Zrozumieli to teraz Żydzi, niech mi będzie wolno jaśniej powiedzieć: masoni, którzy z żelazną konsekwencją dążą do zrealizowania dewizy uchwalonej jeszcze w 1717 roku: «zniszczyć wszelką religię, a zwłaszcza chrześcijańską»”¹³.

Po powrocie z Rzymu do Krakowa, gdzie został wykładowcą w seminarium franciszkańskim, nie postrzegano go jako kogoś wyjątkowego – wręcz przeciwnie, nazywano „nudziarzem”, „marzycielem”, „marmoladą”¹⁴. Mając świadomość swoich słabości, Kolbe bardzo to przeżywał. Po krótkim pobycie w klasztorze w Nieszawie szukał nowego sposobu na scalenie członków stowarzyszenia Rycerstwa Niepokalanej. Po rozmowie ze swoim bratem, o. Alfonsiem Kolbem, oraz o. Czesławem Kellarem zrodził się w nim pomysł założenia miesięcznika „Rycerz Niepokalanej”. Idea ta w pierwszej chwili nie spodobała się przełożonym, tym bardziej że warunki ekonomiczne powojennej Polski nie dawały nadziei na rozwój wydawnictwa. Wszystko szło z wielkim trudem, a mimo to o. Maksymilian nie tracił nadziei, zawierzywszy tę sprawę Niepokalanej. Podczas modlitwy, załamany trudną sytuacją, spostrzegł na ołtarzu kopertę z napisem: „dla Niepokalanej”. Pierwszy numer za zgodą przełożonych wydano w nakładzie 5 tys. egzemplarzy.

Ojciec Maksymilian nie miał żadnego zaplecza finansowego, opierał się jedynie na opatrności Bożej. Pieniądże nigdy nie były

¹³ M. Budkiewicz, *Maksymilian M. Kolbe – męczennik ze Zduńskiej Woli*, Zduńska Wola 2021, s. 173.

¹⁴ T. Terlikowski, *Maksymilian M. Kolbe*, s. 168-169: „Do Krakowa wrócił 30 sierpnia, by z dniem 1 września rozpocząć wykłady dla kleryków, a także podjąć obowiązki w klasztorze. Zadania, jakie postawili przed nim przełożeni, nie były proste. Powodem był stan płuc i związany z nim bardzo słaby głos, który sprawiał, że młody zakonnik, nawet gdy wygłaszał znakomite kazania, nie był przez ludzi słyszany. Nie inaczej było w czasie wykładów, które – choć świetnie przygotowane – nie były lubiane przez braci kleryków, którzy narzekali na to, że ojciec Kolbe mówi pod nosem, brakuje mu ekspresji i jest niezwykle powolny. W efekcie zakonnicy zaczęli się z niego podśmiewać, a z czasem przyłgnęły do niego przezwiska: «nudziarz», «marzyciel», «marmolada»”.

dla niego celem, lecz zawsze tylko środkiem. Wszystko, co robił, powierzał Niepokalanej. W obawie przed zadłużeniem klasztoru w Krakowie przełożeni zakonnicy wysłali młodego Maksymiliana do Grodna. Tam wraz z zespołem redakcyjnym rozpoczął pracę wydawniczą. Większość prac bracia wykonywali ręcznie, gdyż maszyna, nazywana przez zakonników „babcią”, nie miała zasilania elektrycznego. W „Rycerzu Niepokalanej” zamieszczono ogłoszenie o możliwości wstąpienia do zakonu franciszkanów. Wspólnota redakcyjna w Grodnie prężnie się rozwijała, toteż coraz bardziej doskwierał jej brak miejsca dla braci oraz maszyn. Ojciec Maksymilian powracał do słów wypowiedzianych przez jednego z kapłanów, który był pszczelarzem: „Skoro w ulu rój się rozrasta, trzeba szukać nowego miejsca dla niego”¹⁵.

Niepokalanów – miejsce rozwoju świętości i nowoczesności

Ojciec Maksymilian zaczął poszukiwać odpowiedniego miejsca na klasztor i wydawnictwo. Przewidywał dla tej placówki nazwę Gród Maryi lub Gród Niepokalanej, lecz prowincjał zaproponował po prostu Niepokalanów. Ojciec Kolbe przypadkowo dowiedział się, że w Teresinie koło Sochaczewa książę Jan Drucki-Lubecki zamierza rozparcelować majątek. Otrzymałszy ziemię, zalecił braciom modlitwę i postawił na wyznaczonym miejscu figurę Niepokalanej, aby „Maryja sama objęła to miejsce w swoje posiadanie”. Ziemia była słaba i podmokła, lecz rekompensatę stanowiła dobra lokalizacja w niedużej odległości od Warszawy oraz w pobliżu stacji kolejowej i bitej drogi. Na czas budowy bracia zamieszkali u sióstr franciszkanek Rodziny Maryi. Ojciec Kolbe skończył teologię i filozofię, ale także budownictwo nie miało przed nim tajemnic. Potrafił bez wielkich nakładów stawiać stabilne i wytrzymałe konstrukcje. Od 1927 roku pracował przy budowie klasztoru franciszkańskiego w Niepokalanowie. Tak bardzo zaangażował

¹⁵ M. Budkiewicz, *Maksymilian M. Kolbe*, s. 202.

się w swoją pracę, że zdarzało mu się przyjść na spotkanie do biskupa w brudnych butach i habicie. Kiedy inni duchowni zwracali mu uwagę, że tak nie wypada, odpowiadał: „Wracam właśnie z budowy”. Kolbemu nie brakowało zapału i pomysłów, a jedynie ludzi do pracy. Zakonnicy byli wyczerpani. Obok działalności wydawniczej prowadzili tradycyjne duszpasterstwo: spowiadali, celebrowali Msze Święte, głosili kazania, organizowali konferencje i prowadzili misje.

Zgodnie z sugestią prowincjała o. Kolbe zaczął myśleć o założeniu internatu dla kandydatów do zakonu. Przed II wojną światową w klasztorze mieszkało trzynastu ojców, osiemnastu kleryków nowicjuszy, 527 braci profesów, osiemdziesięciu dwóch kandydatów na braci i 122 chłopców w małym seminarium. Pierwszym gwardianem Niepokalanowa został o. Maksymilian Kolbe.

Do wybuchu wojny w Niepokalanowie wydawano dziewięć czasopism. Były to: „Rycerz Niepokalanej” (750 tys. egz.), „Rycerzyk Niepokalanej” (165 tys. egz.), „Mały Rycerz” (39 tys. egz.), „Kalendarz Rycerza Niepokalanej” (700 tys. egz.), „Miles Immaculatae” (15 tys. egz.), „Informator Rycerstwa Niepokalanej” (900 tys. egz.), „Biuletyn Misyjny Mugenzai no Sono” (1,5 tys. egz.), „Echo Niepokalanowa” oraz „Mały Dziennik” (wydawany codziennie w 135 tys. egz., w niedziele zaś – 225 tys. egz.).

Ojciec Maksymilian używał prostych i tanich materiałów budowlanych, lecz do działalności wydawniczej wybierał najdroższe maszyny drukarskie. Założone przez niego wydawnictwo zużywało rocznie ok. 1,6 tys. ton papieru na prawie 60 mln egzemplarzy drukowanych czasopism. Nakład „Rycerza Niepokalanej” dochodził do 1 mln egzemplarzy. Wybór drogich narzędzi o. Kolbe wyjaśniał jednym zdaniem: Matce Bożej się nie skąpi.

W latach 1931-1935 zakonnik przebywał na misjach w Japonii, gdzie powołał do istnienia odpowiednik Niepokalanowa. Jego upór i konsekwencja sprawiły, że wybudowano klasztor nie w centrum katolickiej dzielnicy Nagasaki, ale na skraju góry. Wiele osób nie aprobowало tego pomysłu. Jak się jednak później okazało, dzięki takiemu położeniu klasztor ocalał po zrzuconiu bomby atomowej przez Amerykanów.

Św. Maksymilian Kolbe w rozmowie z braćmi powiedział: „To, co otrzymujemy od ludzi, nie jest nasze, dlatego też musimy czuwać, aby się coś nie zniszczyło. Dobrze byłoby pomyśleć i stworzyć coś w rodzaju straży”¹⁶. To zadanie powierzono br. Salezemu Mikołajczykowi. Część sprzętu pożarniczego bracia zrobili sami, resztę zaś dokupili dzięki ofiarności mieszkających w okolicy ludzi. Wreszcie do Niepokalanowa przybył instruktor pożarniczy i w 1931 roku założono straż zakonną. Specyfika tej jednostki jest związana także z powołaniem zakonnym, ponieważ wszyscy, którzy do niej należą, są braćmi zakonnymi. Straż pożarna jest więc jedną z form apostołstwa oraz wypełnienia przykazania miłości bliźniego.

Ojciec Maksymilian na bieżąco śledził pojawiające się wynalazki i osiągnięcia techniki. W 1936 roku był jednym z pierwszych pasażerów kolejki linowej na Kasprowy Wierch, a w 1938 roku uczestniczył w Berlinie w pierwszym pokazie telewizyjnym. W tym samym roku na terenie swojego klasztoru założył pierwszą w Polsce rozgłośnię katolicką – Radio Niepokalanów. Nadawało ono na przełomie lat 1937 i 1938 na obszar niemal całego kraju. Ojciec tłumaczył współbraciom, że Niepokalana daje to radio, by z tymi, którzy nie umieją czytać albo mają daleko do kościoła, można było pracować poprzez fale eteru. Jak podkreślał: „Wynalazki przecież najpierw powinny służyć Niepokalanowej, a potem do handlu, przemysłu, sportu”¹⁷. Niestety za sprawą konkurencji radio po dwóch audycjach próbnych zamilkło. Kard. Karol Wojtyła nazwał św. Maksymiliana prekursorem w dziedzinie środków masowego przekazu.

W czasie pobytu w Japonii o. Kolbe zapoznał się z technicznymi wymogami raczkującej wówczas telewizji i rozpoczął prace, które miały przygotowywać jej nadawanie w Polsce. Jego starania o ogólnopolską koncesję radiową przerwał wybuch wojny. Podobnie stało się z planami budowy lotniska. Mimo to gotowych do latania było już dwóch braci zakonnych po odbytym kursie pilotażu. Klasztor miał też własną bocznice kolejową.

¹⁶ J. Nowakowski, *Na przestrzeni 30 lat – 1931-1936. Ochotnicza Straż Pożarna w Niepokalanowie*, Niepokalanów 1964 [mps], s. 4, Archiwum OSP Niepokalanów.

¹⁷ M. Kolbe, *Do o. Floriana Koziury; Mugenzai no Sono*, 1.12.1931, w: Św. Maksymilian M. Kolbe. *Pisma*, cz. 1, s. 493.

Ojciec Maksymilian – rozmodlony menedżer

Specjaliści z zakresu zarządzania zauważają, że techniki menedżerskie o. Maksymiliana były porównywalne z tymi, które zaczęto stosować na Zachodzie w latach siedemdziesiątych XX wieku. Bez wątpienia ojciec był wielkim apostołem, organizatorem i przedsiębiorcą. Można się zastanawiać, skąd czerpał siły do tak aktywnego i owocnego życia. Odpowiedź można znaleźć w jego życiu duchowym. Był przede wszystkim człowiekiem głębi: mistykiem, który ponad wszystko kochał Boga i nieustannie zabiegał o spotkanie z Nim nawet podczas krótkiej adoracji.

Ojciec Maksymilian przywiązywał wielką wagę do porządku, przede wszystkim wewnętrznego, z którego wypływało również uporządkowanie zewnętrzne. W życiu kierował się zasadą: „Zachowaj porządek, a porządek zachowa ciebie”. Wszystkie swoje działania starannie planował. W całej działalności czerpał z doświadczeń różnych systemów organizacji i zarządzania. To właśnie planowanie i konsekwencja działania według powziętego zamysłu charakteryzuje ludzi uporządkowanych. Franciszkanin podkreślał, że choć codzienne powolne wykonywanie zadań i celów może wydawać się monotonne, to ostatecznie wprowadza ład i wyciszenie. Wiedział także doskonale, że każde zamierzenie musi prowadzić do jakiegoś dobrego celu. Porządek w życiu nakazuje nie tracić czasu na rzeczy bezcelowe i złe. Ojciec uważał, że czas jest darem Boga i każdy zostanie z niego rozliczony.

Podczas jednej z konferencji o. Maksymilian podkreślał wymiar duchowy życia zakonnego: „Dziś mam przez radio w Warszawie powiedzieć kilka słów. Jak wam powiedziałem, skutek zależy od modlitwy. I niech sobie żaden nie myśli: co ja jeden znacę. Jeden gram więcej robi swój skutek. W świecie naturalnym nic nie ginie – tak samo w świecie nadnaturalnym nic nie ginie. Wobec Pana Boga tego nie ma. Żadna modlitwa, żadne umartwienie nie przechodzi bez skutku. Wszyscy możemy skutecznie pracować. I po śmierci zobaczymy dokładnie, jakie były skutki naszych modlitw. Każdy z nas może i powinien się starać, żeby siebie i innych uświęcać. Ze swej strony zrobić wszystko do uświęcenia. Ludzie pragną zobaczyć braci z Niepokalanowa, bo Matkę Najświętszą kochają. Jak się nakręci

film – to się nacieszą, że coś widzieli z tego grodu Niepokalanej. Płyty gramofonowe będą też wykorzystane. To są godziwe środki, więc dla czego ich nie mamy używać? Ale jedynie łaska Boża nawraca. To musimy pamiętać, że to, co na zewnątrz prowadzimy, było nadwyżką naszej wewnętrznej pełni”¹⁸.

Ten wybitny człowiek pozostawił testament na obecne trudne czasy: „Dopiero za modlitwą, pokutą i pracą idzie nauczanie, prasa i inne środki. O Panu Jezusie powiedziano, że czynił i nauczał (por. Dz 1,1). Dlatego też jeśli chcemy jak najlepiej spełnić swoje zadanie, działalność naszą prasową muszą poprzedzać te trzy czynniki: modlitwa, pokuta i praca, od ich bowiem nasilenia zależeć będzie owoc naszych wysiłków”¹⁹.

Zakończenie

Czy o. Maksymilian zrealizował swoje marzenia? Czego by jeszcze dokonał, gdyby przeżył wojnę? Czy doprowadziłby do powstania wymarzonego lotniska w Niepokalanowie? Czy współczesny Niepokalanów spełnia jego marzycielską wizję? Co dziś ojciec powiedziałby dzisiejszym franciszkanom? Jakie dałby im wskazówki co do prowadzenia klasztorów, wydawnictw, drukarni, bibliotek, a nawet lotnisk? Jakich rad udzieliły w dobie kryzysu wiary i zastoju gospodarczego? Na co zwróciłby uwagę?

W konferencji z 3 maja 1938 roku tak mówił do braci: „Jak będzie w przyszłości? Polska jest obecnie wyspą otoczoną burzliwymi falami dookoła, ze wschodu i zachodu [...]. I tu Niepokalana staje, aby uzdrowić wszystkich. Każdy naród ma swoją misję. Tak samo i Polska ma swoją misję – potrzebuje czerstwego zdrowia moralnego i dlatego Matka Boża staje tu w Niepokalanowie i działa na dusze, wzbudza sympatię do Niepokalanowa, dlatego, że Ją ludzie kochają. Jest coraz więcej czystości obyczajów. Niepokalana prowadzi w przyszłość. [...]

¹⁸ Tenże, *Konferencja do braci po ślubach wieczystych w czasie porannej medytacji*, Niepokalanów 2.02.1938, notował br. W. Miłosz, w: *Konferencje św. Maksymiliana M. Kolbego*, Niepokalanów 1990, s. 199.

¹⁹ Tenże, *Konferencja do braci po ślubach wieczystych*, Niepokalanów 26.02.1939, notował br. R. Kosiński, w: *Konferencje św. Maksymiliana M. Kolbego*, s. 336.

Jak Opatrzność Boża pokieruje – nie wiemy. Wiemy tylko, że Niepokalana chce, aby Polska wzmocniła się duchowo i aby promieniowała na cały świat. Niepokalana ma w tym swój plan. Widać, że chce mieć Polskę bardzo silną i wpływową na cały świat. Pamiętajmy, że Niepokalana jest Królową nie tylko Polski, ale i całego świata. I spodziewamy się, że przez Polskę chce Ona być Królową. Kto wie, ile będzie takich placówek po całej Polsce jak obecnie Niepokalanów. Tak samo i poza Polską. To Jej plany. Starajmy się o wierność – to Niepokalana będzie cuda nawet czynić”²⁰.

Współczesny świat to arena niebywałego rozwoju nauki i techniki, głównie informatyki. Współczesne media, Internet można porównać z biblijną wieżą Babel. Każdego dnia ludzie gubią się w pajęczynie dobra i zła. Sami niszczą wartości podstawowe, zasadnicze w sprawach religii, tożsamości narodu i kultury chrześcijańskiej. Tak łatwo człowiek dał się oszukać szatanowi, zabijając w sobie dobro i miłość.

Ojciec Maksymilian przekazuje jakże aktualne zawołanie: „Tylko Miłość jest twórcza”. Przesłanie to odnosi się zwłaszcza do wszystkich czcicieli Niepokalanej i samego św. Maksymiliana, a przede wszystkim do wszystkich członków Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. W konferencji skierowanej do braci pracujących przy „Małym Dzienniku” ojciec wypowiedział takie słowa, jakże aktualnie dziś brzmiące: „Mamy używać wszelkich środków, byle godziwych, tak jak jest napisane w dyplomiku. Ojciec św. nawołuje, aby tworzyć prasę katolicką, bo na próżno będzie się głosić kazania, budować kościoły, jeśli prasy nie ujmujemy w swoje ręce. My zaś obraliśmy ten środek, bo to jest wolą Niepokalanej, którą wyraża namiestnik Chrystusa. Prasa to słowo, które nie przebrzmiewa, lecz dotąd tkwi, dopóki papier jest niezniszczony, chociaż może jest ono mniej żywe niż ustne. Są to słowa, które szeroko rozbrzmiewają, lecz przebrzmiewają – to są przez radio nadane. Dalej sztuka. Sztuka dla sztuki to jeszcze nic, bo można ją zamknąć pod klucz, lecz sztuka dla widzów musi mieć dobry cel. Ale na razie prasa”²¹.

²⁰ Tenże, *Konferencja do braci*, Niepokalanów 3.05.1938, notował br. W. Miłosz, w: *Konferencje ascetyczne – notatki słuchaczy z przemówień Ojca Maksymiliana Kolbego*, Niepokalanów 1976, s. 270.

²¹ Tenże, *Konferencja do braci pracujących przy „Małym Dzienniku”*, Niepokalanów 5.07.1936, w: *Konferencje św. Maksymiliana M. Kolbego*, Niepokalanów 1990, s. 72.

Niech nasza praca i codzienne zaangażowanie przynoszą błogosławione owoce na wzór patrona Federacji, o. Kolbego.

Bibliografia

- Budkiewicz M., *Maksymilian M. Kolbe – męczennik ze Zduńskiej Woli*, Zduńska Wola 2021.
- Domański J., *Eucharystia w życiu św. Maksymiliana*, Niepokalanów 2005.
- Domański J., *Św. Maksymilian Kolbe*, Niepokalanów 1999.
- Domański J., *Św. Maksymilian Maria Kolbe – czciciel i teolog Niepokalanej*, Niepokalanów 1997.
- Dyczewski L., *Środowisko religijno-moralne rodziny ojca Maksymiliana Kolbego*, w: *Święty Maksymilian wśród nas*, Łódź 1994, s. 27-50.
- Dyczewski L., *Święty Maksymilian Maria Kolbe*, Warszawa 1984.
- Dyczewski L., *Źródła wielkości*, Niepokalanów – Lublin 2011.
- Foster C.R., *Rycerz Maryi. Misja i męczeństwo św. Maksymiliana Marii Kolbego*, Niepokalanów 2007.
- Kalvelge F., *Maksymilian Kolbe. Święty od Niepokalanej*, Sandomierz 2011.
- Kączkowska M., *Ojciec Kolbe*, Niepokalanów 1992.
- Kijas Z., *Św. Maksymilian Maria Kolbe*, Kraków 2003.
- Kluz W., *Człowiek XX wieku – św. Maksymiliana Kolbe*, cz. 1, Niepokalanów 1982.
- Kluz W., *Człowiek XX wieku – św. Maksymiliana Kolbe*, cz. 2, Niepokalanów 1982.
- Kluz W., *Czterdzieści siedem lat życia*, Niepokalanów 1989.
- Konferencje ascetyczne – notatki z przemówień Ojca Maksymiliana Kolbego*, red. J. Bar, Niepokalanów 1976.
- Konferencje św. Maksymiliana M. Kolbego*, red. J. Bar, Niepokalanów 1990.
- Niezgoda C., *Cichy bohater*, Kraków 2009.
- Niezgoda C., *To jest święty. Rzecz o świętym Maksymilianie Marii Kolbem*, Kraków 2001.
- Nowakowski J., *Na przestrzeni 30 lat – 1931-1936. Ochotnicza Straż Pożarna w Niepokalanowie*, Niepokalanów 1964 [mps], Archiwum OSP Niepokalanów.
- Polscy biskupi o św. Maksymilianie*, red. B. Bejze, Niepokalanów 1995.
- Sotowski P., *Opowieść o św. Maksymilianie*, Niepokalanów 2011.
- Św. Maksymilian M. Kolbe. Pisma*, cz. 1, Niepokalanów 2007.
- Św. Maksymilian M. Kolbe. Pisma*, cz. 2, Niepokalanów 2008.

Terlikowski T., *Maksymilian M. Kolbe. Biografia świętego męczennika*, Kraków 2017.

Winowska M., *Szaleniec Niepokalanej*, Warszawa 2011.

Wojtczak A., *Ojciec Maksymilian Maria Kolbe*, Niepokalanów 2017.

Streszczenie

W obecnej sytuacji geopolitycznej obserwuje się pauperyzację sfery społecznej i duchowej. Wynika to zapewne z kryzysu gospodarczego, ale także z kryzysu wiary. Człowiek współczesny coraz mocniej doświadcza ubóstwa duchowego, coraz konkretniej żyje zamiennikami zamiast czerpać mądrość z prawa Bożego. Dlatego też założona 23 września 1991 roku Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides” objęła za patrona o. Maksymiliana Kolbego. Dzisiejszy świat to czas niebywałego rozwoju nauki i techniki, głównie informatyki. Współczesne media, Internet można porównać z biblijną wieżą Babel. Każdego dnia człowiek gubi się w pajęczynie dobra i zła. Sam niszczy wartości podstawowe, zasadnicze dotyczące religii, tożsamości narodu i kultury chrześcijańskiej. Ojciec Maksymilian przekazuje jakże aktualne zawołanie, że „tylko Miłość jest twórcza”. To przesłanie odnosi się zwłaszcza do wszystkich czcicieli Niepokalanej i czcicieli św. Maksymiliana Kolbego, a przede wszystkim do członków Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. Niech praca i codzienne zaangażowanie bibliotekarzy przynosi błogosławione owoce na wzór patrona Federacji, św. Maksymiliana Kolbego.

Słowa kluczowe

św. Maksymilian Kolbe, prasa katolicka, Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides”, Niepokalanów, „Rycerz Niepokalanej”, Radio Niepokalanów

ST. MAXIMILIAN MARIA KOLBE – FRANCISCAN DREAMER AND DA VINCI: PATRON OF THE FEDERATION OF CHURCH LIBRARIES „FIDES”

Summary

In the current geopolitical situation, we are experiencing pauperization in the social and spiritual dimensions. This is probably due to the economic crisis, but also to the crisis of faith. The modern person experiences spiritual poverty relying always more on substitutes instead of drawing wisdom

from God's law. So the Federation of Church Libraries „Fides”, founded on September 23, 1991, took Fr. Maximilian Kolbe as its patron. Today's world is in a time of unprecedented development of science and technology, mainly computer science. Modern media and the Internet can be compared to the biblical Tower of Babel. Many people get lost in the web of good and evil every day, are destroying ourselves basic values, fundamental in the matter of religion, national identity and Christian culture. Father Maximilian gives a very up-to-date motto that „Only Love is creative”. This message especially applies to all devotees of the Immaculata and the devotees of Father Maximilian Kolbe, and above all to all members of the Federation of Polish Church Libraries „Fides”. May librarians' work and everyday commitment bring blessed fruits, following the example of the Federation's Patron, Father Kolbe.

Keywords

Saint Maximilian Kolbe, catholic press, the Federation of Church Libraries „Fides”, Niepokalanów, the „Knight of the Immaculate” magazine, Radio Niepokalanów

MICHAŁ MURASZKO¹

PRZYSZYNEK DO BADAŃ NAD HANDLEM KSIĄŻKĄ W GNIEŹNIE W PIERWSZEJ POŁOWIE XVII WIEKU

**STUDIUM PRZYPADKU KSIĘGOZBIORU KANONIKA
GNIEŹNIEŃSKIEGO JAKUBA DUBICKIEGO (ZM. 1650)²**

Wprowadzenie

Przedmiot niniejszego opracowania stanowią wybrane druki należące pierwotnie do księgozbioru kanonika gnieźnieńskiego Jakuba Dubickiego (zm. 1650). Po uzyskaniu tytułu doktora obojga praw (tzn. z zakresu prawa kanonicznego i świeckiego) na uniwersytecie padewskim przyjął on święcenia kapłańskie oraz został wykładowcą teologii i prawa kanonicznego w seminarium duchownym w Gnieźnie, a następnie penitencjarzem katedralnym³. Pełnił ponadto funk-

¹ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie.

² Tekst powstał w ramach projektu finansowanego z grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Najstarsza księga święceń polskiego duchowieństwa z lat 1514-1530” (0029/NPRH7/H11/86/2018, kierownik prof. dr hab. Krzysztof Kaczmarek). Przyczynek stanowi nieznacznie rozbudowaną i zmodyfikowaną wersję fragmentu dysertacji doktorskiej autora poświęconej księgozbiorowi kanonika gnieźnieńskiego Tomasza Josickiego (zm. 1616). Starano się w nim wykazać, że okoliczności organizowania jarmarków gnieźnieńskich nad wyraz sprzyjały na przełomie XVI i XVII wieku nabywcom druków z zakresu szeroko pojętej teologii oraz prawa kanonicznego i świeckiego, a zatem także mieszkającemu na co dzień w Gnieźnie kanonikowi Josickiemu.

³ Jak podała Jadwiga Rył: „Kolegium penitencjarzy przy kościele metropolitalnym [w Gnieźnie] zostało ustanowione w 1428 roku przez arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca, w myśl roz-

cję bibliotekarza kapituły metropolitalnej oraz prefekta seminarium duchownego. W 1640 roku uzyskał kanonię doktorską w gnieźnieńskiej kapitule metropolitalnej. Ostatnia instytucja przejęła po jego śmierci należący do niego księgozbiór⁴. W zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie udało się zidentyfikować jak dotąd ponad dwadzieścia woluminów, które stanowiły niegdyś własność wspomnianego duchownego. Dubicki zwykł opatrywać nowo nabywane druki notami proveniencyjnymi, poszerzonymi często o informacje na temat kwoty, miejsca oraz daty dziennej ich zakupu. Praktyka taka była w omawianym okresie niemal zupełnie obca innym duchownym związanym z miejscowym środowiskiem katedralnym. Na podstawie analizy wskazanych zapisek można założyć, że to gnieźnieńskie jarmarki stanowiły dla Dubickiego podstawowy rynek zaopatrzenia w książki.

Handel książką w czasie jarmarków gnieźnieńskich

Handel książką w nowożytnym Gnieźnie podczas odbywających się tam jarmarków nie był jak dotąd przedmiotem szerszych badań naukowych, a w literaturze przedmiotu można znaleźć jedynie pojedyncze wzmianki dotyczące tej praktyki. Wydaje się, że warto zająć się tą problematyką, okazuje się bowiem, że gnieźnieńskie jarmarki stwarzały atrakcyjne warunki dla potencjalnych nabywców książki drukowanej, przynajmniej w drugiej połowie XVI oraz pierwszej połowie XVII wieku⁵. Na egzemplarzach księgozbioru ks. Druckiego nabywca nanosił adnotacje, które stale analizowane umożliwiają odtworzenie historii nabycia poszczególnych książek. Ich przebada-

porządzeń Kościoła, otaczającego szczególną opieką i troskliwością sprawowanie sakramentu pokuty. Składało się z czterech stałych, przez arcybiskupa lub kapitułę powoływanych i kanonicznie instytuowanych spowiedników" (*Biblioteka Katedralna w Gnieźnie*, Lublin 1978, s. 86).

⁴ Zob. np. J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 1, Gniezno 1883, s. 234; M. Aleksandrowicz, *Wychowawcy i wychowankowie seminarium gnieźnieńskiego w latach 1602-1718*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12,4 (1965), s. 115-116; J. Rył, *Biblioteka Katedralna w Gnieźnie*, s. 42-43, 75; C. Pest, *Rektorzy Seminarium Duchownego w Gnieźnie 1602-2005*, Gniezno 2005, s. 76-77.

⁵ Jak podaje Jerzy Topolski: wiek XVI i pierwsza połowa XVII stanowiły dla handlu gnieźnieńskiego okres „jego najznacznieszego w dziejach miasta rozkwitu” (*Gniezno. Zarys dziejów*, Poznań 1979, s. 68).

nie może pozwolić na uzyskanie odpowiedzi na przynajmniej kilka istotnych pytań, dotyczących m.in. dostępności na gnieźnieńskim rynku dzieł o określonej tematyce, o pochodzeniu księgarzy aktywnych podczas jarmarków, o możliwości zaopatrzenia się na miejscu w najnowsze wydawnictwa z czołowych ośrodków typograficznych ówczesnej Europy Zachodniej, jak również identyfikacji przynajmniej jednej grupy nabywców, która wzbogacała własne księgozbiory o oferowane w Gnieźnie druki.

Już Maria Wojciechowska w swej fundamentalnej pracy *Z dziejów książki w Poznaniu w XVI wieku* stwierdziła: „w najbliższej okolicy dogodnie miejsce zbytu dla księgarstwa poznańskiego stanowiły jarmarki toruńskie, a także jarmarki gnieźnieńskie, na które jeździli niemal wszyscy poznańscy księgarze”⁶. Wiadomo np., że swoje towary do prymasowskiej stolicy przywoził słynny Jan Patruus młodszy, a jego syn Krzysztof zajmujący się sprzedażą książek zmarł prawdopodobnie w następstwie pobicia, do którego doszło na jednym z gnieźnieńskich jarmarków⁷. Ponadto bywał tam chociażby introliigator i księgarz Mikołaj Gencza⁸. Inaczej rzecz się miała z największym polskim ośrodkiem handlu książką w tamtym okresie, czyli Krakowem. Renata Żurkowa podaje, że księgarze z podwawelskiego grodu w pierwszej połowie XVII wieku nader rzadko pojawiali się ze swym towarem w prymasowskiej stolicy. Przebadane przez nią archiwalia ujawniły zaledwie trzy takie wizyty, które nastąpiły w 1609 oraz 1614 roku. Do Gniezna zawitali wówczas: Balcer Balcerowic, Andrzej Piotrkowczyk senior oraz Wojciech Kobyliński⁹. Co do pochodzących z Krakowa żydowskich handlarzy książką Żurkowa odnotowała, że: „Gniezno odwiedzali Samuel drukarz (1608), Wulph Hertegin (1615) i Abraham (1601), Żydzi spod Wawelu”. Ponadto „drukarsz krakowski,

⁶ M. Wojciechowska, *Z dziejów książki w Poznaniu w XVI wieku*, Poznań 1927, s. 42; C. Pilichowski, *Z dziejów produkcji, handlu i kultury książki w Poznaniu u schyłku XVI w.*, „Przegląd Zachodni” 9,11-12 (1953), s. 659; J. Muszyński, *Ze studiów nad renesansowym drzeworytem książkowym w Poznaniu w XVI wieku*, Poznań 1970, s. 7.

⁷ M. Wojciechowska, *Z dziejów książki*, s. 21, 29-30, 35; J. Muszyński, *Ze studiów nad renesansowym drzeworytem*, s. 129; K. Płaszczyńska-Herman, *Oprawianie jako etap produkcji. O związkach drukarzy, księgarzy i introliigatorów*, „Terminus” 23,2 (2021), s. 141.

⁸ M. Wojciechowska, *Z dziejów książki*, s. 34.

⁹ R. Żurkowa, *Księgarstwo krakowskie w pierwszej połowie XVII wieku*, Kraków 1992, s. 173-174.

Samuel, zgłaszał na cle krakowskim również przywóz książek z Gniezna i Torunia w latach 1600, 1608 i 1610¹⁰. Jerzy Topolski wspomina o „murowanym kramie, w którym Wojciech Kolaska, kupiec krakowski, wystawiał [w trakcie jarmarków] na sprzedaż książki”¹¹. Jakieś kontakty z Krakowem mógł również utrzymywać Paweł Feliciusz – księgarz działający u progu XVII wieku w stolicy Małopolski, który przeniósł się jeszcze na początku pierwszej dekady tego stulecia do Gniezna¹². W 1615 roku mieszkał przy tamtejszym Rynku¹³. Miejskie archiwalia dokumentują liczne sprawy z jego udziałem, określając go często jako „książnika”, potencjalnie jedyne mieszkającego wówczas na stałe w grodzie Lecha¹⁴.

Od wieków średnich jarmarki odbywały się w Gnieźnie trzy razy do roku: na św. Wojciecha, św. Bartłomieja oraz w uroczystość Trójcy Przenajświętszej. Do największych należały dwa pierwsze, trwające każdorazowo po dwa tygodnie. W XVI oraz pierwszej połowie XVII wieku odwiedzali je liczni kupcy z kraju, a także wschodniej i zachodniej Europy¹⁵. Wśród przybyłych nie brakowało również księgarzy. Najstarszy jarmark w dzień św. Wojciecha (23 kwietnia) zbiegał się w czasie z gnieźnieńską kapitułą generalną, podczas której nierzadko pojawiał się prymas ze swym dworem, a także niemieszkający w tym mieście na co dzień prałaci i kanonicy¹⁶. Grono potencjalnych nabywców uczonych druków, a co za tym idzie – atrakcyjność miejscowego rynku znacząco wówczas wzrastała. W 1581 roku król

¹⁰ Taż, *Udział Żydów krakowskich w handlu książką w pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kiryk, Przemyśl 1991, s. 75.

¹¹ J. Topolski, *Gniezno w czasach nowożytnych (od początku XVI wieku do zajęcia miasta przez Prusaków w 1793 roku)*, w: *Gniezno. Pierwsza stolica Polski. Miasto świętego Wojciecha*, Gniezno 1995, s. 51; zob. także: R. Żurkowska, *Księgarstwo krakowskie*, s. 32, 74.

¹² R. Żurkowska, *Księgarstwo krakowskie*, s. 28.

¹³ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), Akta miasta Gniezna, sygn. I/120, s. 3.

¹⁴ Zob. np. APP, Akta miasta Gniezna, sygn. I/71, s. 17, 21-23, 84-88, 107-109, 120-121, 125 i in.

¹⁵ Więcej na temat gnieźnieńskich jarmarków w omawianym okresie: zob. np. S. Karwowski, *Gniezno*, Poznań 1892, s. 91-95; J. Topolski, *Rola Gniezna w handlu europejskim od XV do XVII wieku*, „Studia z Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 7,2 (1962), s. 5-78; tenże, *Handel Gniezna*, w: *Dzieje Gniezna*, red. tenże, Warszawa 1965, s. 292-306; K. Żurowski, *Gniezno, pierwsza stolica Polski*, Warszawa 1966, s. 240-255; J. Topolski, *Gniezno. Zarys dziejów*, s. 68-73; tenże, *Gniezno w czasach nowożytnych*, s. 48-54; M. Zwierzykowski, *Życie gospodarcze*, w: *Dzieje Gniezna, pierwszej stolicy Polski*, red. J. Dobosz, Gniezno 2016, s. 275-278.

¹⁶ Por. np. J. Topolski, *Gniezno w czasach nowożytnych*, s. 53.

Stefan Batory ustanowił w Gnieźnie dodatkowy jarmark na św. Andrzeja (30 listopada). Wydaje się, że księgarze nie przepuścili również i tej okazji. W zbiorach Polskiej Akademii Nauk Biblioteki Kórnickiej znajduje się bowiem poznański druk *Postylli mniejszej* Jakuba Wujka z 1579 roku, który opatrzone odręcznym wpisem wskazującym na to, że został on zakupiony w Gnieźnie za 48 groszy 30 listopada 1581 roku, a zatem dokładnie w czasie rozpoczęcia nowo ustanowionego jarmarku¹⁷. Po książki drukowane na gnieźnieńskie jarmarki przybywali m.in. zakonnicy z pobliskiego klasztoru kanoników regularnych laterańskich w Trzemesznie. Z not własnościowych naniesionych na strony tytułowe trzech druków wiadomo, że odbywało się to w latach pięćdziesiątych XVI wieku oraz w 1597 roku. Wskazane egzemplarze zakupiono każdorazowo podczas jarmarku bartłomiejowego, który rozpoczynał się 24 sierpnia. Książki te to dwa opracowania z zakresu kaznodziejstwa autorstwa Piotra Skargi¹⁸ oraz Jakuba Wujka¹⁹, wytłoczone w Krakowie w 1575 oraz 1597 roku, a także koloński druk zawierający dzieła zebrane papieża Klemensa I²⁰. Wydaje się przy tym, że w przypadku przynajmniej dwóch z trzech wymienionych woluminów ich oprawy sporządzono w Poznaniu²¹. Inne *exemplum*, pochodzące z biblioteki gnieźnieńskiego kolegium penitencjarzy, stanowi druk medycznego dzieła Daniela Sennerta (zm. 1637), który wytłoczono w 1619 roku w Wittenberdze²². Wewnętrzna stronę dolnej okładziny woluminu opatrzone wpisem

¹⁷ J. Wujek, *Postille mniejszey część pierwsza ozimnia*, Posnaniae: ex officyna Ioannis Wolrabi, 1579, 4°. Prow.: *Frater Joannes Pakosth emit sibi et amicis 48 gros[sis] Gneznae novis nundinis caelebratis S[ancti] Andrae Apostoli 1581 30 Novembris*, PAN Biblioteka Kórnicka (dalej: PAN BK), sygn. Cim.Qu.2717.

¹⁸ Piotr Skarga, *Kazania na niedziele y swieta*, w Krakowie: w drukarni Andrzej Piotrkowczyka, 1597, 2°. Prow.: *Albertus Bidgostiens[is] F[rat]ri Gassaw[iensi] comparavit 5 flo[renis] Gnesn[a]e 1597 festo S[ancti] Bartholom[a]ei Apo[stoli]. Oret[ur] pro eo oraz Conventus Tremesnensis Canonicorum Regularium*; PAN BK, sygn. Cim.F.4068.

¹⁹ Jakub Wujek, *Postille catholiczney część trzecia*, w Krakowie: Mattheus Siebeneycher, 1575, 2°. Prow.: *Fr[ater] Matthias Tremesne[nsis] comparavit 3 floren[is] A[nn]o D[omini] 1579 Gnezn[a]e pro festo S[ancti] Bartholomaei*; PAN BK, sygn. Cim.F.4088/3.

²⁰ Klemens I, *Opera omnia*, Coloniae: ex officina Melchioris Nouesiani, 1547, 8°. Prow.: *Gnezn[a]e pro festo Sancti Bartholom[a]ei frater Bernhardus grossis qui[n]decim comparatus An[n]o 155[?]*; AAG, sygn. BK 365.

²¹ Wskazują na to dekoracje okładek.

²² Daniel Sennert, *De febribus libri IV*, Wittebergae: apud Zachariam Schurerum, 1619, 8°. Prow.: *Emptus Gnesn[a]e 4 fl[orens] 1624 p[ro] festo S[ancti] Bartholom[a]ei*; AAG, sygn. BK 10175.

wskazującym na to, że został on zakupiony 24 sierpnia 1624 roku w stolicy prymasowskiej za 4 złote polskie.

Zakupy książkowe Jakuba Dubickiego

W 1612 roku Dubicki został właścicielem przynajmniej trzech druków, które nabył w Gnieźnie. Dwa z nich zakupił w czwartek 30 sierpnia. Za pierwszy (Stefano Quaranta, *Summa bullarii earumue summorum pontificum constitutionum*, Wenecja 1611), zapłacił 2 złote polskie i 20 groszy²³, natomiast kolejny (Jean Tixier, *Theatrum poeticum atque historicum*, Bazylea 1600) kosztował go równe 2 złote polskie²⁴. Dzienna data zakupu pozwala przypuszczać, że miał on związek z trwającym w Gnieźnie jarmarkiem, który rozpoczynał się na św. Bartłomieja. Niespełna tydzień później (w środę 5 września), czyli jeszcze w trakcie trwania owego jarmarku, Dubicki nabył w Gnieźnie za cenę 6 złotych polskich kolejny druk. Była to *Polyanthea nova*, którą wytłoczono w 1612 roku we Frankfurcie nad Menem²⁵. Dzieło zostało oprowiane zapewne przed sprzedażą, w niezidentyfikowanej pracowni introligatorskiej w Wielkopolsce. Wskazuje na to znak wodny znajdujący się na wyklejkach woluminu (herb Łódzia w ozdobnym kartuszu pod mitrą i pastorałem²⁶) oraz dekoracja jego okładek, które wykonano z desek obciążniętych białą

²³ Stefano Quaranta, *Summa bullarii earumue summorum pontificum constitutionum*, Venetiis: apud Iuntas, 1611, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[ocoris] 2 flor[enis] et 20 gros[sis] empt[us] Gnesnae A[nno] D[omini] 1612 mense Aug[usti] 30; AAG, sygn. BK 4751.*

²⁴ Jean Tixier, *Theatrum poeticum atque historicum*, Basileae: sumptibus Andreae Cellarii, 1600, 8°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[ocoris] 2 flor[enis] emptus A[nno] D[omini] 1612 Aug[usti] 30; AAG, sygn. BK 3944.* Warto zauważyć, że w przywołanym wpisie własnościowym nie pojawia się informacja o miejscu nabycia egzemplarza, należy jednak uznać, że było to z całą pewnością Gniezno. W tym samym bowiem dniu Dubicki zakupił tam przecież wspomniany wcześniej wenecki druk z 1611 roku.

²⁵ Domenico Nani Mirabelli, *Polyanthea nova*, Francofurti: sumptibus Lazari Zetzneri, 1612, 2°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[ocoris] emptus 6 flor[enis] Gnesnae 5 Septem[bris] A[nno] D[omini] 1612; AAG, sygn. BK 3518.*

²⁶ Filigran ten należy łączyć z papiernią we wsi Główna pod Poznaniem; zob. S. Żurowski, *Znaki wodne papiernictwa wielkopolskiego XVI-XIX w.*, „Biblioteka” 5 (1965), s. 287-290, pkt 13-16; J. Siniarska-Czaplicka, *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław 1969, s. 14 oraz pkt 637-658.

świńską skórą i wyposażono w częściowo dziś zachowane zapięcia mosiężno-skórzane. Zdobienia oprawy sprowadzają się do koncentrycznych ram strychulcowo-radełkowych. Centra prostokątnych zwierciadeł zajmują natomiast orientalizujące medaliony²⁷.

Zidentyfikowane dotąd woluminy, które stały się własnością Dubickiego w 1613 roku, posiadają niestety nieco mniej zasobne w informacje wpisy własnościowe. Pierwszy z nich, kupiony w Gnieźnie za 1 złoty polski, to druk zawierający kolejne dzieło Jeana Tixiera, *Epithetorum* (Bazylea 1594)²⁸. Posiada on dobrze zachowaną oprawę, którą udekorowano m.in. radełkiem jagiellońskim z profilowymi popiersiami: Zygmunta Augusta, Bony Sforzy, Stefana Batorego oraz Katarzyny Jagiellonki. Użycie tego konkretnie radełka wskazuje, że prezentowany egzemplarz oprawiono w niezidentyfikowanej pracowni introligatorskiej w Krakowie²⁹. Jak informuje zapiska proveniencyjna, Dubicki nabył jednak przedstawiany wolumin w Gnieźnie. Nie sposób obecnie określić, jaką drogą i poprzez ilu pośredników trafił on z Krakowa do prymasowskiej stolicy, warto jednak zauważyć, że datę wydania druku i moment jego zakupu dzieli aż dwiętnaście lat. W 1613 roku Dubicki wszedł ponadto w posiadanie przynajmniej trzech tomów kazań Stanisława Grodzickiego, które ukazały się w latach 1605-1607 w krakowskich oficynach Mikołaja Loba³⁰ i Andrzeja Piotrkowczyka³¹.

Kolejny zakup książkowy nastąpił w czwartek 30 kwietnia 1615 roku w Gnieźnie, a zatem w trakcie trwania dwutygodniowego jarmarku wojciechowego. Jakub poszerzył wówczas swój księgozbiór

²⁷ M. Muraszko, *Oprawy ksiąg kanonika gnieźnieńskiego Tomasza Josickiego*, w: *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2015, s. 200, 202.

²⁸ Jean Tixier, *Epithetorum*, Bazylea: typis Leonhardi Ostenii, 1594, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki empt[us] 1 flor. Gnes[nae] A[nno] D[omini] 1613*; AAG, sygn. BK 765.

²⁹ M. Muraszko, *Oprawy ksiąg*, s. 194, 196.

³⁰ Stanisław Grodzicki, *Quadruplices conciones in dominicas Septuagesimae, Sexagesimae, Quinquagesimae*, Cracoviae: in officina typographica Nicolai Lob, 1607, 8°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[octoris] empt[us] 12 flor[enis] A[nno] D[omini] 1613*; AAG, sygn. BK 2466; tenże, *Quadrupartitae conciones. Quarum primae, timorem sanctum incutiant*, Cracoviae: in officina typographica Nicolai Lob, 1606, 8°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[octoris] emptus cu[m] aliis 12 flor[enis] A[nno] D[omini] 1613*; AAG, sygn. BK 4688.

³¹ Tenże, *Quadrupartitae conciones in quatuor Dominicas Adventus*, Cracoviae: in officina typographica Andree Petricovii, 1605, 8°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[uris] U[triusque] D[octoris] empt[us] 12 flor[enis] A[nno] D[omini] 1613*; AAG, sygn. BK 2466.

przynajmniej o cztery woluminy będące dziełami z zakresu prawa: *Tractatus concordatorum* (Kolonia 1610)³², *Decisiones consistorii sacrae regiae conscientiae regni Siciliae* (Wenecja 1609)³³, *Formula-rium cuiusuis generis instrumentorum* (Rzym 1612)³⁴, *Compendium priuilegiorum fratrum minorum et aliorum mendicantium* (Wenecja 1609)³⁵. Analiza opraw dwóch zakupionych wówczas egzemplarzy pozwala stwierdzić, że duchowny korzystał z ofert lokalnych handlarzy. Nie wdając się w dalsze szczegóły, warto nadmienić, że w zbiorach Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie znajduje się obecnie jeszcze przynajmniej sześć książek posiadających zapiski, które wskazują, że zostały zakupione przez Jakuba w czasie jarmarków na św. Wojciecha lub św. Bartłomieja w latach: 1619³⁶, 1625³⁷, 1628³⁸, 1634³⁹.

³² Pierre Rebuffi, *Tractatus concordatorum*, Coloniae: sumptibus Lazari Zetzneri, 1610, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[ur]is U[triusque] D[octoris] emptus Gnes[nae] A[nno] D[om]ini 1615 ult[im]a Aprilis*; AAG, sygn. BK 4744.

³³ Garzia Mastrillo, *Decisiones consistorii sacrae regiae conscientiae regni Siciliae*, Venetiis: apud Nicolaum Misserinum, 1609, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[ur]is U[triusque] D[octoris] emptus Gnesnae A[nno] D[om]ini 1615 ult[im]a April[is]*; AAG, sygn. BK 4812.

³⁴ Sallustio Tiberi, *Formula-rium cuiusuis generis instrumentorum*, Romae: apud Gulielmum Facciottum, 1612, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[ur]is U[triusque] D[octoris] emptus Gnesnae An[no] D[om]ini 1615 ult[im]a April[is]*; AAG, sygn. BK 8803.

³⁵ Alfonso Casarubios, *Compendium priuilegiorum fratrum minorum et aliorum mendicantium*, Venetiis: apud haeredes Petri Ricciardi, 1609, 4°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[ur]is U[triusque] D[octoris] A[nno] D[om]ini 1615 ult[im]a April[is] Gnesn[a]e emptus 2 flor[enis] et 12 gros[sis]*; AAG, sygn. BS 4833.

³⁶ Peter Paganus, *Praxis metrica*, Francoforti: apud Ioannem Saurium, 1609, 12°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubicki I[ur]is U[triusque] D[octoris] emp[tus] 18 gros[sis] A[nno] D[om]ini 1619 Gnesn[ae] p[ro] S[an]cto Bar[tholomaeo]*; AAG, sygn. BK 1936.

³⁷ Giovanni Battista Scorza, *In selectas summorum pontificum constitutiones epitome, ac theoremata*, Lugduni: sumpt. Ludovici Prost, 1625, 4°. Prow.: *Anno D[om]ini 1625 die 26 April[is] emi ego Jacob[us] Dubius I[ur]is U[triusque] D[octoris] 8 flor[en]is*; AAG, sygn. BK 4750.

³⁸ Vincentius Filliucius, *Moralium quaestionum de christianis officiis et casibus conscientiae [...] tomus primus*, Coloniae Agrippinae: sumptibus Antonii Hierati, 1625, 2°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubii I[ur]is U[triusque] D[octoris] Poenitentiarum Gnesnen[sis] empt[us] Gnesnae 26 fl[oren]is A[nno] D[om]ini 1628 die 30 Aug[ust]i*; AAG, sygn. BK 3532; Vincentius Filliucius, *Moralium quaestionum de christianis officiis et casibus conscientiae [...] tomus secundus*, Coloniae Agrippinae: sumptibus Antonii Hierati, 1625, 2°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubii I[ur]is U[triusque] D[octoris] Poenitent[ia]rii Gnesnen[sis] empt[us] 26 fl[oren]is A[nno] D[om]ini 1628 die 30 Aug[ust]i*; AAG, sygn. BK 3446.

³⁹ Martino Bonacina, *Opera omnia recens in tres tomos distributa*, Antverpiae: apud Ioannem Meursium, 1632, 2°. Prow.: *Ex libris Jacobi Dubii I[ur]is U[triusque] D[octoris] comparat[us] cum alio volumine Gnesnae 45 fl[oren]i[s] et duob[us] magnis partibus p[ro] festo*

Podsumowanie

Dzięki powyższemu zestawieniu druków wiadomo, że w czasie jarmarków można było zakupić w Gnieźnie specjalistyczne dzieła z różnych działów tematycznych, w tym teologię moralną, ojców Kościoła, kaznodziejstwo, prawo kanoniczne i świeckie, a także poetykę i medycynę. Zostały one wydrukowane w oficynach typograficznych Rzymu, Wenecji, Antwerpii, Lyonu, Frankfurtu nad Menem, Kolonii, Bazylei, Wittenbergi, Krakowa i Poznania. Warto przy tym podkreślić, że w momencie sprzedaży były to wydawnictwa relatywnie nowe, mające w większości mniej niż dziesięć lat. W grupie tej wyróżniają się egzemplarze, które po opuszczeniu oficyn typograficznych jeszcze w tym samym roku trafiły do sprzedaży w Gnieźnie. Poza egzemplarzem krakowskim⁴⁰ znalazły się wśród nich pozycje wytoczone we Frankfurcie nad Menem⁴¹ oraz Lyonie⁴². Wydaje się ponadto, że część z wyszczególnionych wyżej woluminów można z dużym prawdopodobieństwem powiązać z działalnością poznańskich intrologatorów. Trafiały one na gnieźnieński rynek zapewne już opravione⁴³. Zważywszy na to, że praktyka opatrywania druków rozbudowanymi zapiskami odnoszącymi się do miejsca oraz dokładnego czasu ich zakupu stanowiła w omawianym okresie rzadkość, należy przyjąć, iż wiele z zachowanych do dziś książek należących pierwotnie do przedstawicieli gnieźnieńskiego środowiska katedralnego, a zatem członków kapituły metropolitalnej oraz przedstawicieli tamtejszego kolegium penitencjarzy, mogła zostać nabyta właśnie w trakcie odbywających się w Gnieźnie jarmarków. Analiza księgozbioru Jakuba Du-

S[ancti] Adalberti A[nno] D[omini] 1634; AAG, sygn. BK 3185; Martino Bonacina, Operum de morali theologia et omnibus conscientiae nodis, t. 2-3, Antverpiae: apud Ioannem Meursium, 1632, 2°. Prow.: Ex libris Jacobi Dubii I[uris] U[triusque] D[octoris] comparat[us] [cu]m [ali]o volumine Gnes[nae] 45 flo[ren]is et du[o]b[us] [...] Anno D[omi]ni 1634 p[ro] festo s[ancti] Adalberti; AAG, sygn. BK 3144.

⁴⁰ Zob. przyp. 17.

⁴¹ Zob. przyp. 24.

⁴² Zob. przyp. 36.

⁴³ M. Muraszko, *Oprawy ksiąg z warsztatu intrologatora krakowskiego Kaspra Rajmana Starszego*, w: *Zbiory polskie*, red. A. Wagner, Toruń 2021, s. 353.

bickiego wskazuje, że okoliczności organizowania jarmarków na św. Wojciecha oraz św. Bartłomieja były korzystne dla lokalnego nabywcy dzieł z zakresu szeroko pojętej teologii, prawa, a także innych działów tematycznych. Pozwalały one bowiem miejscowym duchownym na powiększenie prywatnych zbiorów o najświeższe wydawnictwa bez konieczności opuszczania prymasowskiej stolicy ani korzystania z dodatkowych usług wyspecjalizowanych pośredników. Można założyć, że identyfikacja kolejnych druków opatrzonych zbliżonymi zapiskami empcyjnymi pozwoli w przyszłości na poszerzenie wiedzy o handlu książką w czasie jarmarków odbywających się w nowożytnym Gnieźnie.

Bibliografia

- Aleksandrowicz M., *Wychowawcy i wychowankowie seminarium gnieźnieńskiego w latach 1602-1718*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 12,4 (1965), s. 111-132.
- Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, sygn.: BK 365; BK 765; BK 10175; BK 1936; BK 2466; BK 3144; BK 3446; BK 3518; BK 3532; BK 3944; BK 4688; BK 4744; BK 4750; BK 4751; BK 4812; BK 8803; BS 4833.
- Archiwum Państwowe w Poznaniu, Akta miasta Gniezna, sygn. I/71 i I/120.
- Jaglarz M., *Księgarstwo krakowskie XVI wieku*, Kraków 2004.
- Karwowski S., *Gniezno*, Poznań 1892.
- Korytkowski J., *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych*, t. 1, Gniezno 1883.
- Muraszko M., *Oprawy ksiąg kanonika gnieźnieńskiego Tomasza Josickiego*, w: *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2015, s. 191-207.
- Muraszko M., *Oprawy ksiąg z warsztatu introligatora krakowskiego Kasprowa Rajmana Starszego*, w: *Zbiory polskie*, red. A. Wagner, Toruń 2021, s. 339-355.
- Muszyński J., *Ze studiów nad renesansowym drzeworytem książkowym w Poznaniu w XVI wieku*, Poznań 1970.
- PAN Biblioteka Kórnicka, sygn.: Cim.F.4068; Cim.F.4088/3; Cim.Qu.2717.
- Pest C., *Rektorzy Seminarium Duchownego w Gnieźnie 1602-2005*, Gniezno 2005.
- Pilichowski C., *Z dziejów produkcji, handlu i kultury książki w Poznaniu u schyłku XVI w.*, „Przegląd Zachodni” 9,11-12 (1953), s. 644-686.

- Płaszczyńska-Herman K., *Oprawianie jako etap produkcji. O związkach drukarzy, księgarzy i introligatorów*, „Terminus” 23,2 (2021), s. 135-155.
- Siniarska-Czaplicka J., *Filigrany papierni położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku*, Wrocław 1969.
- Topolski J., *Gniezno w czasach nowożytnych (od początku XVI wieku do zamykania miasta przez Prusaków w 1793 roku)*, w: *Gniezno. Pierwsza stolica Polski. Miasto świętego Wojciecha*, Gniezno 1995, s. 45-60.
- Topolski J., *Gniezno. Zarys dziejów*, Poznań 1979.
- Topolski J., *Handel Gniezna*, w: *Dzieje Gniezna*, red. J. Topolski, Warszawa 1965, s. 292-306.
- Topolski J., *Rola Gniezna w handlu europejskim od XV do XVII wieku*, „Studia z Dziejów Wielkopolski i Pomorza” 7,2 (1962), s. 5-78.
- Wojciechowska M., *Z dziejów książki w Poznaniu w XVI wieku*, Poznań 1927.
- Zwierzickowski M., *Życie gospodarcze*, w: *Dzieje Gniezna, pierwszej stolicy Polski*, red. J. Dobosz, Gniezno 2016, s. 272-289.
- Żurkowska R., *Księgarstwo krakowskie w pierwszej połowie XVII wieku*, Kraków 1992.
- Żurkowska R., *Udział Żydów krakowskich w handlu książką w pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego*, red. F. Kuryk, Przemyśl 1991, s. 59-78.
- Żurowski K., *Gniezno, pierwsza stolica Polski*, Warszawa 1966.
- Żurowski S., *Znaki wodne papiernictwa wielkopolskiego XVI-XIX w.*, „Biblioteka” 5 (1965), s. 255-316.

Streszczenie

Handel książką w czasie gnieźnieńskich jarmarków w pierwszej połowie XVII wieku potwierdzają m.in. zapiski empcyjne nanoszone przez kanonika gnieźnieńskiego Jakuba Dunickiego (zm. 1650) na nowo zakupionych przez niego drukach. Wskazane notki pozostają źródłem dotąd zupełnie nie wykorzystanym. W tekście przeanalizowano kilkanaście z nich. Pozwoliło to na uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące chociażby dostępności dzieł o określonej treści w trakcie trwania gnieźnieńskich jarmarków, jak też możliwości zaopatrzenia się tam w najnowsze wydawnictwa polskie i zagraniczne.

Słowa kluczowe

Gniezno, księgarstwo, handel książką, jarmarki, ksiądz

**A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH
ON THE BOOK TRADE IN GNIEZNO
IN THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY:
A CASE STUDY OF THE BOOK COLLECTION
OF THE GNIEZNO CANON JAKUB DUBICKI (D. 1650)**

Summary

The book trade during the Gniezno fairs in the first half of the 17th century is confirmed, among others, by the purchasing notes made by the Gniezno canon Jakub Dunicki (d. 1650) on the newly acquired prints. These notes remain a completely unused source to this day. The text analyzes several of them, which allowed answering questions about, for example, the availability of works with specific content during the Gniezno fairs, as well as the possibility of obtaining the latest Polish and foreign publications there.

Keywords

Gniezno, bookstores, book trade, fairs, priest

TOMASZ STOLARCZYK¹

BIBLIOTEKI ORAZ BIBLIOTEKARZE KLASZTARNI U BERNARDYNÓW, DOMINIKANÓW, JEZUITÓW I PAULINÓW W ŚWIEŁE USTAWODAWSTWA ZAKONNEGO OD XIII DO XVIII WIEKU I WSPÓŁCZEŚNIE

ROZEZNANIE WSTĘPNE

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest wstępne rozeznanie w najdawniejszych przepisach prawnych oraz współczesnych dotyczących statusu ksiązek, funkcjonowania bibliotek i bibliotekarzy klasztornych w zakonie bernardynów (*Ordo Fratrum Minorum de Observantia*), dominikanów (*Ordo Fratrum Praedicatorum*), jezuitów (*Societas Jesu*) i paulinów (*Ordo Sancti Pauli Primi Eremitae*).

W ramach opracowaniu tego zagadnienia dokonano analizy krytycznej ustawodawstwa zakonnego dotyczącego bibliotek klasztornych, znajdującego się w dawnych i współczesnych regułach, konstytucjach zakonnych wspomnianych zgromadzeń, aktach kapituł generalnych i prowincjalnych oraz podręcznikach życia klasztornego. Były to: dominikańskie *Les Constitutions des Frères Precheurs*² oraz

¹ Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego.

² *Les Constitutions des Frères Prêcheurs dans la rédaction de s. Raymond de Peñafort (1241)*, wyd. R. Creytens, w: *De oudsde constituties van de Dominikanen. Voorgeschiedenis*,

*Księga konstytucji i zarządzeń*³, paulińskie *Constitutiones religionis S. Pauli Primi Eremitae*⁴, *Reguła, konstytucje i Dyrektorium*⁵, bernardyńskie *Summarium Statutorum Municipalium [...] Provinciarum Matris Minoris Minoris Poloniae Ordinis Minorum Regularis Observantiae*⁶ oraz *Statuty Generalne Zakonu Braci Mniejszych*, jezuickie *Institutum Societatis Iesu*⁷, jak też podręcznik klasztorного życia dominikańskiego Humberta z Romans *De officiis ordinis*⁸, formuły polskiej prowincji dominikańskiej⁹, akta dominikańskich kapituł generalnych¹⁰. Spośród literatury przedmiotu należy wymienić przede wszystkim opracowania Katarzyny Ślaskiej¹¹, Salezego Bogumiła Tomczaka¹², Emiliana Lenarta¹³, Ireny Szostek¹⁴, Ludwika Grzebie-

tekst, bronnen, ontstaan en ontwikkeling (1215-1237), wyd. A.H. Thomas, Leuven 1965, s. 28-68; *Constitutiones antiquae ordinis Fratrum Predicatorum*, w: tamże, s. 308-369.

³ *Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Teksty i komentarze. Liber constitutionum et ordinationum Fratrum Ordinis Praedicatorum*, wyd. jubileuszowe łacińsko-polskie, stan prawny z 1 października 2019 roku, red. P. Skonieczny, Warszawa – Poznań 2022.

⁴ *Constitutiones religionis S. Pauli Primi Eremitae a Sant[issi]mo D[omino] N[ostro] Papa Urbano VIII approbatae et confirmatae 1644*, Romae 1644.

⁵ *Reguła, konstytucje i Dyrektorium Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika*, Jasna Góra 2014.

⁶ *Summarium Statutorum Municipalium Almae Provinciarum Matris Minoris Minoris Poloniae Ordinis Minorum Regularis Observantiae*, Kraków 1763.

⁷ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3: *Regulae, ratio studiorum, ordinationes, instructions, industriae, exercitia, directorum*, Florentiae 1893.

⁸ *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, w: *B. Humberti de Romanis quinti Praedicatorum Magistri Generalis Opera De vita regulari*, red. J.J. Berthier, t. 2, Casali 1956.

⁹ *Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338-1411*, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938.

¹⁰ *Acta capitulorum generalium ordinis Praedicatorum*, wyd. B.M. Reichert, t. 2: *Ab anno 1340 usque ad annum 1378*, Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica 4, Romae 1899.

¹¹ K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów w XVII wieku*, „Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” 3 (1992), s. 131-151.

¹² S.B. Tomczak, *Biblioteka bernardynów w Poznaniu do końca XVI wieku*, w: *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej*, cz. 2-3: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, red. J. Kłoczowski, Zakony Franciszkańskie w Polsce 1, Kraków 1989, s. 159-176.

¹³ E. Lenart, *Biblioteki bernardyńskie w Polsce od 2. połowy XV do końca wieku XVIII*, w: *Pięćset pięćdziesiąt lat obecności oo. Bernardynów w Polsce (1453-2003)*, red. W.F. Murawiec, D.A. Muskus, Kalwaria Zebrzydowska 2006, s. 659-677.

¹⁴ I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu z roku 1776*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, t. 2, red. J. Kłoczowski, Warszawa 1975, s. 409-465.

nia¹⁵, Jarosława Łuniewskiego¹⁶, Agnieszki Białej¹⁷, Jacka Szpaka¹⁸ i Tomasza Stolarczyka¹⁹.

Zróżnicowany dostęp do źródeł oraz literatury przedmiotu spowodował, że prawodawstwu zakonnemu w przypadku bibliotek w Polsce poświęcono niejednakową ilość miejsca. Podobnie rzecz miała się z wpływem na działalność zakonów władz zakonnych, papieża i kurii rzymskiej.

Bernardyni

Ustawodawstwo bernardyńskie w zakresie bibliotek opierało się w pewnym stopniu na franciszkańskim²⁰. Autorzy konstytucji Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów szczególnie dużo wagi poświęcili książce, która miała przecież kształtować duchowość dzięki właściwej lekturze²¹.

Kuratela nad bibliotekami prowincji należała do prowincjała, który w czasie swojej trzyletniej kadencji był zobowiązany odwiedzić każdy z podległych mu klasztorów. Podczas wizytacji m.in. oglądał bibliotekę, oceniał jej stan, zasoby oraz wypełnianie zawartych

¹⁵ L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Kraków 2013.

¹⁶ J. Łuniewski, *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji w okresie kasaty zakonów*, w: *Wspólnota pamięci. Studia z dziejów kultury ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, red. J. Gwóźdź, J. Malicki, Katowice 2006, s. 323-336; tenże, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej, analiza bibliologiczna i konserwatorska*, „*Studia Claromontana*” 36 (2020/2021), s. 247-426.

¹⁷ A. Białej, *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły introligatorskiej na przykładzie kolekcji z Biblioteki Jasnogórskiej – wybrane problemy* [praca doktorska], Wydział Filologiczny, Uniwersytet Śląski, Katowice 2015.

¹⁸ J. Szpak, *Biblioteki paulińskie w XVIII wieku: zarys problematyki*, w: *Codziennosc i niecodziennosc oświeconych*, t. 1: *Przyjemności, pasje, upodobania*, red. B. Mazurkowska, M. Marcinkowska, S. Dąbrowski, Katowice 2013, s. 65-75.

¹⁹ T. Stolarczyk, *Analecta dominicianiana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII-XVIII w.)*, Wieluń 2016; tenże, *Ochrona zbiorów w bibliotekach bernardyńskich, dominikańskich, jezuickich i paulińskich w XIII-XVIII w. w świetle ustawodawstwa zakonnego*, w: *Ochrona zbiorów bibliotecznych*, red. R. Nowicki, J. Gomoliszek, K. Wodniak, Bydgoszcz 2016, s. 11-21.

²⁰ O sytuacji prawnej księgozbiorów i bibliotek franciszkańskich w średniowieczu: zob. W.F. Murawiec, *Księgozbiory i książki rękopiśmienne w prawodawstwie ogólnym Zakonu Braci Mniejszych w późnym średniowieczu*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 6 (1999), s. 49-61.

²¹ K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 132-133.

w konstytucjach zaleceń. Wnioski przedstawiał na kapitule prowincjalnej²².

Ogólny nadzór nad zbiorami bibliotecznymi klasztoru sprawował jego przełożony. W myśl rozporządzenia papieża Benedykta XII z 1336 roku gwardian w ciągu miesiąca od objęcia urzędu musiał w obecności wspólnoty zakonnej dokonać przeglądu książek znajdujących się w bibliotece klasztornej, zapoznać się z jej potrzebami, potem zaś wizytować ją co najmniej raz w roku. Musiał także zaopatrywać konwent w nowe książki i wszystkie nabytki odnotowywać w specjalnym rejestrze. Z kolei papież Sykstus V (1585-1590) wydał zarządzenie, na mocy którego nowy przełożony konwentu bernardyńskiego mógł rozpocząć swoje urzędowanie dopiero po przejrzaniu inwentarza książek i po porównaniu go z rzeczywistym stanem księgozbioru. Wykonywanie zadań przełożonego klasztoru dotyczących biblioteki nadzorowała rada dyskretów²³.

Opiekę nad księgami liturgicznymi sprawował z kolei kantor. Do jego obowiązków należało staranne przechowywanie tych ksiąg w zakrystii lub na chórze zakonnym, gdzie bracia zbierali się na wspólne odmawianie brewiarza. Przed rozpoczęciem *Officium Divinum* przynosił je z chóru osobiście lub przy pomocy innych zakonników. Kantor dbał także o stan zewnętrzny książek powierzonych jego opiece²⁴.

Bezpośredni nadzór nad księgozbiorem klasztornym należał do bibliotekarza (*custos armarii, librarius, praefectus bibliothecae*). Posiadał on klucz do biblioteki i zajmował się wypożyczaniem ksiąg, które musiał sam lub przy pomocy innych zakonników utrzymywać w czystości. Sporządzał i prowadził na bieżąco również ich inwentarz, którego jedną kopię przechowywał on sam, a drugą gwardian²⁵. Przeprowadzał również raz do roku skontrum swoich zbiorów. Na ziemiach polskich bibliotekarzem w klasztorach Braci Mniejszych Obserwantów był z urzędu kaznodzieja (często zastępca gwardiana), mimo że konstytucje zakonne z 1524 i 1527 roku głosiły, a kapituły

²² *Tamże*, s. 135.

²³ *Tamże*, s. 134; S.B. Tomczak, *Biblioteka bernardynów w Poznaniu*, s. 164; *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 160.

²⁴ S.B. Tomczak, *Biblioteka bernardynów w Poznaniu*, s. 164.

²⁵ *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 161, 163; K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 134; E. Lenart, *Biblioteki bernardyńskie w Polsce*, s. 661, 673; S.B. Tomczak, *Biblioteka bernardynów w Poznaniu*, s. 164.

prowincjalne ruskie z 1688 i 1691 roku przypominały, że pieczę nad biblioteką konwentualną powinien sprawować samodzielny bibliotekarz²⁶.

Książki przechowywano w *librarium*. Surowe kary groziły tym, którzy zamieniali to pomieszczenie np. na podręczny magazyn gospodarczy lub skład drewna opałowego, albo nawet na kurnik²⁷.

Nikt nie mógł posiadać książek na własność. Jednak udostępniano je do użytku, w przypadku gdy któryś z braci (głównie kaznodzieje, gwardiani, wikariusze) otrzymywał książki od dobrodziejów, lecz po śmierci zakonnika prowincjał przeznaczał je dla kogoś z klasztorów lub rozdzielał pomiędzy zakonników, którym były potrzebne. Wstępując do zakonu, nowicjusz zrzekał się prawa do zabranych ze sobą książek, które stawały się odtąd własnością konwentu²⁸.

W klasztorach bernardyńskich nie wolno było wypożyczać książek na zewnątrz. Robiono jednak wyjątki dla uprzywilejowanych osób (oczywiście za zgodą przełożonych i dyskretów), od których należało pobrać kaucję. Przy wypożyczaniu woluminów poza klasztor trzeba było zostawić rewers. Zakonnik przenoszony do innego konwentu, który miał w swojej celi książki z biblioteki, musiał je zwrócić przed opuszczeniem klasztoru. Bracia mogli zabierać ze sobą tylko podręczniki. Za przetrzymywanie powyżej miesiąca i niszczenie czy też kradzież ksiąg klasztornych oraz czytanie bez zezwolenia dzieł zakazanych groziły surowe kary włącznie z ekskomuniką. Lżejsza kara za nieterminowe oddanie polegała na pozbawieniu czytelnika prawa do korzystania z biblioteki. Ponadto bernardyni nie mogli sprzedawać książek²⁹. Książki zakazane należało przechowywać osobno pod kluczem i zapisywać w odrębnym katalogu³⁰.

Książki z biblioteki klasztornej zakonnicy mogli wypożyczyć tylko na podpisany osobiście rewers³¹.

²⁶ E. Lenart, *Biblioteki bernardyńskie w Polsce*, s. 661, 673.

²⁷ K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 135.

²⁸ *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 161-162; K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 133; E. Lenart, *Biblioteki bernardyńskie w Polsce*, s. 660-661.

²⁹ *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 161-162; K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 134, 137-138; E. Lenart, *Biblioteki bernardyńskie w Polsce*, s. 676; T. Stolarczyk, *Ochrona zbiorów*, s. 14.

³⁰ *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 162-163; K. Ślaska, *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów*, s. 135.

³¹ *Summarium Statutorum Municipalium*, s. 162-163.

Według współczesnych *Statutów Generalnych Zakonu Braci Mniejszych*: „Biblioteki, zwłaszcza znaczniejsze i wartościowsze, należy troskliwie utrzymywać i zabezpieczać oraz stosownie do potrzeb naszych czasów wyposażać”³².

Dominikanie

Funkcjonowanie bibliotek dominikańskich regulowało ustawodawstwo zakonne, począwszy od samych konstytucji³³. Konstytucje dominikańskie z 1228 roku nakazywały odnosić się z dużym szacunkiem do książek. Niedbałe ich traktowanie, nieodkładanie na ustalone miejsce lub też uszkodzenie w czasie czytania zaliczano wówczas do win lżejszych, za które w ramach pokuty należało odmówić jeden psalm. O należytych traktowaniu ksiąg wspominali również autorzy konstytucji z 1241 roku, które zaostriżyły wymiar kary za wymienione wykroczenia wobec własności biblioteki. Odtąd bowiem dominikanin, który się ich dopuścił, w ramach pokuty musiał w zależności od postanowienia przełożonego konwentu odmówić albo jeden, albo dwa psalmy, albo nawet odmówić psalm i poddać się chłóście³⁴.

W 1308 roku na kapitule generalnej w Padwie postanowiono, że nie wolno sprzedawać ani w całości, ani w częściach, zastawiać, darowywać nikomu ani scedowywać książek, które w jakikolwiek sposób trafiły do klasztoru. Nie wolno było zwłaszcza sprzedawać ksiąg teologicznych osobom spoza zakonu bez specjalnej zgody prowincjała. Wszystkie książki należało przekazać do biblioteki konwentu. Jeśli jednak klasztor dysponował duplikatami jakichś dzieł lub też pewnymi książkami, które zdaniem przełożonych danej wspólnoty, lektorów i bibliotekarzy były mniej przydatne dla braci, wówczas mógł je sprzedać (tylko przeor albo jego zastępca) lub zamienić. Zezwolono również na specjalną prośbę na dożywotnie wypożyczenie książek tym zakonnikom, którym były niezbędne. Jak wielką war-

³² *Statuty Generalne Zakonu Braci Mniejszych*, art. 26, §2, franciszkanie.net/duchowosc/dokumenty-zakonu/statuty-generalne, 27.02.2023.

³³ T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 227.

³⁴ *Les Constitutions des Frères Prêcheurs*, s. 42, 43; *Constitutiones antiquae ordinis Fratrum Predicatorum*, s. 332.

tość edukacyjną dla dominikanów stanowiły dzieła św. Tomasza z Akwinu, świadczy fakt, że z tego powodu kapituła generalna w Bolonii w 1315 roku podjęła decyzję, że nie wolno sprzedawać ani wypożyczać jego dzieł. Na kapitule generalnej w Barcelonie w 1323 roku zdecydowano natomiast, że przełożeni konwentu nie mogą sprzedawać, zastawiać, zamieniać ani wypożyczać komukolwiek książek z biblioteki klasztornej. W przeciwnym razie będą musieli zwrócić wartość tych książek bibliotece³⁵.

Niezależnie od piastowanej godności żadnemu z braci nie wolno było zabierać książek ze wspólnej biblioteki. Tego, kto bez zezwolenia wypożyczył lub w inny sposób wyniósł książkę z biblioteki, należało skłonić do oddania i pozbawić prawa korzystania z księgozbioru. Opornego zakonnika należało przymusić do zwrotu karą karceru, a nawet ekskomuniki. Zezwolenia na wypożyczenie udzielał przeor po radzie z ojcami³⁶.

W prowincji polskiej oprócz wyżej wymienionych przepisów obowiązywały dodatkowe zasady. Zakonnik mógł dziedziczyć za zgodą prowincjała książki po innym zakonniku. Nie mogły one jednak pochodzić od tegoż prowincjała ani z innego klasztoru, czyli musiały należeć do zapisującego. W przypadku śmierci któregoś z tych dwóch braci ten, który przeżył, stawał się posiadaczem książek, ale pod warunkiem, że konwent, w którym ostatnio przebywał zmarły, będzie miał swobodny do nich dostęp. Jeżeli jednak obaj umrą, wówczas książki będą należeć do klasztoru, w którym przebywał pierwszy ze zmarłych. Dominikanin mógł zapisać swój księgozbiór również swojemu bratu lub bratankowi, a gdy któryś z nich zmarł, wtedy książki wracały do zakonnika. Natomiast jeżeli zmarłby młody profes, to nikt nie mógł odziedziczyć książek, które ten otrzymał po swoich rodzicach lub przyjaciółach³⁷.

Najważniejsze przepisy dotyczące książek, funkcjonowania bibliotek oraz bibliotekarzy (*bibliothecarii*) klasztornych znajdowały się jednak w *De vita regulari* Humberta z Romans (de Romanis)

³⁵ *Acta capitulorum generalium ordinis Praedicatorum*, s. 34-35, 146; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 228.

³⁶ T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 228; tenże, *Ochrona zbiorów*, s. 15.

³⁷ *Zbiór formuł zakonu dominikańskiego*, nr 300, 318, 341-342, s. 372, 380, 387; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

z XIII wieku, a konkretnie w rozdziale 13, zatytułowanym *De officio librarii*. To właśnie tutaj nazwano bibliotekę braci kaznodziejów *armarium*, czyli miejscem przechowywania broni, którą dla dominikanina była książka³⁸. Rozdział ten dzielił się na cztery podrozdziały. W pierwszym, *Circa armarium*, określono obowiązki bibliotekarza (*bibliothecarius*). Miał on dbać o stan zachowania ksiąg, które trzeba było chronić przed wilgocią i pleśnią oraz zabezpieczyć przed deszczem. Bibliotekarz musiał w tym celu znaleźć odpowiednie miejsce do ich przechowywania z dostępem świeżego powietrza. Szafy z książkami obowiązkowo miały odpowiednie oznaczenia, np. według fakultetów. Bibliotekarz miał także obowiązek udostępniania książek czytelnikom w określonym czasie i być zawsze w pobliżu, powinien mieszkać w celi na terenie biblioteki albo obok niej. Do obowiązków bibliotekarza należało także prowadzenie księgi zmarłych członków konwentu (*liber mortuorum*), w której zapisywano imię i rok śmierci zakonnika³⁹.

Drugi podrozdział, *Circa libros*, mówił o konieczności spisania wszystkich książek. Ich lista miała być przekazywana przez bibliotekarza jego następcy. Na każdej książce musiał być umieszczony napis, kto jest aktualnym jej właścicielem. Do obowiązków bibliotekarza należało także gromadzenie nowych zbiorów i ich selekcja. Dublety i książki rzadko czytane należało sprzedawać, a za uzyskane pieniądze kupić bardziej przydatne dzieła. Co roku lub co dwa lata należało przeprowadzić w bibliotece skontrum, a uszkodzone książki oddać do konserwacji. Każdą zaginioną pozycję zalecano obowiązkowo odszukać⁴⁰.

W trzecim podrozdziale, *Circa usum librorum*, omówiono sposoby przechowywania książek w bibliotece i kryteria, według których ustawiono na pulpitych najczęściej czytane: Biblię z glosami w całości lub jej części, Biblię bez glos, *Sumy*, *O niedoskonałościach i cnotach*, *O wątpliwościach*, konkordancje, interpretacje, dekryty, *O rozróżnieniach moralnych*, kazania różne na święta i niedziele przez cały

³⁸ *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, s. 263; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

³⁹ *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, s. 263; I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu*, s. 412; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

⁴⁰ *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, s. 264; I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu*, s. 413; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

rok, historie, sentencje, kroniki, pasje, legendy o świętych, *Historię kościelną*. Bibliotekę otwierano o stałych porach. Wypożyczać poza bibliotekę można było tylko za zgodą magistra studentów, a każde wypożyczenie trzeba było odnotować. Zapis anulowano przy zwrocie. Nie wolno było niszczyć książek, robić na nich notatek, źle się z nimi obchodzić i wypożyczać dalej. Tym, którzy nie zastosowaliby się do tych zasad, przełożony powinien udzielić nagany. Jednak „gdyby dogodniej było, żeby książka przechodziła z rąk do rąk, to należało ją zanotować lub wziąć zastaw i pilnować, aby została oddana w określonym terminie”⁴¹.

W czwartym podrozdziale, *Circa annexa studio*, omówiono pomoce dla zakonników pragnących się uczyć lub pracować w bibliotece. A zatem powinien znajdować się tam inkaust, pióra, kreda, ołówki, linijki, nożyki do ostrzenia piór itp. Pergamin mogli otrzymać ci bracia, którym był potrzebny do notowania wykładów, dysput itp.⁴²

Współcześnie o wyposażenie biblioteki w niezbędne książki i przeznaczenie na ten cel odpowiednich środków finansowych musi się troszczyć przeor konwentualny wraz z lektorem konwentualnym. Do przeora należy również ustanowienie za zgodą swojej rady bibliotekarza. Z kolei dozorowaniem stanu bibliotek zajmuje się prowincjał. W każdym studium dominikańskim musi się znajdować biblioteka⁴³. Bracia zakonnicy mogą zachować do osobistego użytku pewną liczbę książek zgodnie z postanowieniami kapituły prowincjalnej⁴⁴.

Jezuici

Członkowie zakonu jezuickiego opierali się w swojej działalności, w tym bibliotecznej, na *Instytucie*, czyli *Zbiorze praw (Institutum Societatis Iesu)*, w „skład którego wchodziły bulle papieskie zatwierdzające Zakon, przywileje, konstytucje, dekrety kongregacji gene-

⁴¹ *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, s. 265; I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu*, s. 413; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

⁴² *Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, s. 266; I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu*, s. 413; T. Stolarczyk, *Analecta dominicana*, s. 229.

⁴³ *Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*, s. 128-129, 249.

⁴⁴ *Tamże*, s. 109.

ralnych, reguły, *ratio studiorum* (przepisy odnośnie do nauczania) i wiele innych. Całe postępowanie normowały przepisy i prawa⁴⁵.

Przełożony jezuickiej placówki zakonnej (rektor, superior, prepozyt) wyznaczał z dochodów domowych odpowiednią sumę na zakup niezbędnych książek, przyrządów do wykładów z fizyki oraz map i globusów, decydował o wymianie starych i bezużytecznych książek na nowe, potrzebne na wykładach. Udzielał zgody swoim domownikom na osobiste korzystanie z księgozbioru, przy czym korzystający brał każdorazowo klucze od prefekta lub też trzymał je u siebie i mógł korzystać z książek w magazynie bibliotecznym. Przełożony domu zakonnego przestrzegał, żeby nie przetrzymywać zbyt długo w pokojach książek pożyczonych z biblioteki, pilnował, aby domownicy nie czytali książek niestosownych lub umieszczonych na indeksie książek zakazanych bez specjalnego pozwolenia oraz żeby takie książki nie poniewierały się po domu. Wyrażał również aprobatę dla tekstów publicznych deklamacji i dialogów. Przełożony musiał także dopilnować, żeby dramaty odgrywane w kolegium, mowy i wygłaszane wiersze zostały spisane, zszyte razem i zachowane w bibliotece według reguły 11 prefekta biblioteki i reguły 16 rektora z *ratio studiorum*⁴⁶.

Na czele biblioteki jezuickiej⁴⁷ stał prefekt biblioteki (*praefectus bibliothecae*), mianowany przez prowincjała, a czasami przez przełożonego domu zakonnego. Jego uprawnienia i funkcje sprecyzowano w odrębnej regule: *Reguła prefekta biblioteki* (*Regulae Praefecti Bi-*

⁴⁵ L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 23-24.

⁴⁶ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 26, 146, 172; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 30-31.

⁴⁷ W domu zakonnym jezuitów występowały następujące biblioteki: domowe (wspólne) – kolegiów, domów probacyjnych, rezydencji, stacji misyjnych; biblioteki specjalistyczne: biblioteka nowicjatu i jego mistrza, biblioteka retoryki i jej profesora, podręczne biblioteki kleryków i profesorów, biblioteka probacji i jej instruktora, biblioteka rektora domu, biblioteka ojca duchownego domu, biblioteka ministra i prokuratora domu, biblioteka kaznodziei, biblioteka profesora teologii, biblioteka profesora filozofii, biblioteka profesora retoryki, biblioteka profesora poezji, biblioteka profesora syntaksy, biblioteka profesora gramatyki, biblioteka profesora języków nowożytnych, biblioteka braci zakonnych, biblioteka seminarium diecezjalnego lub papieskiego, biblioteka konwiktu i kolegium szlacheckiego, biblioteka bursy muzycznej, biblioteka kościelna, biblioteka bractwa, biblioteka drukarni, biblioteka obserwatorium astronomicznego, biblioteka apteki, biblioteka lecznicy (infirmarii), biblioteka jadalni; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 38-76; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opr. tenże, Kraków 2004, s. 42.

bliothecae), włączonych do *Institutu*⁴⁸. Prefekt musiał się przede wszystkim postarać o *Indeks ksiąg zakazanych* i dopilnować, żeby w bibliotece nie przechowywano wydawnictw zabronionych, do których istniałby łatwy dostęp. Miał solidnie zamykać magazyn biblioteczny i strzec kluczy, używając ich jedynie tym, którzy uzyskali specjalne zezwolenie od kompetentnych przełożonych, np. profesorom klas wyższych (filozofii i teologii), kaznodziejom i tym, którzy uzyskali zgodę miejscowego przełożonego⁴⁹.

Prefekt układał w bibliotece książki w porządku przedmiotowym, wypisywał autora i tytuł na grzbiecie każdego tomu, przygotowywał odpowiednie katalogi, które przedstawiał prowincjałowi podczas wizytacji kolegium⁵⁰. Brakowało jednak dokładniejszych zasad spisywania publikacji i rękopisów, dlatego sposób sporządzania katalogów różnił się w poszczególnych placówkach. „Katalogi obrazowały stan księgozbioru, liczbę woluminów, wartość, stopień dbałości placówki zakonnej o książki, a przede wszystkim były instrumentem pomocnym w kontrolowaniu życia i rozwoju konkretnego domu zakonnego przez zwierzchników. Katalogi były zatem inwentarzami w dzisiejszym znaczeniu. Ich celem było ułatwienie dotarcia do książek, które układano – stosownie do treści – w poszczególnych działach, a następnie porządkowano według formatów i autorów (alfabetycznie). [...] Z katalogu korzystano dopiero wówczas, gdy szukanie na półkach nie przyniosło rezultatu. Katalogi pomagały przy zakupach nowych pozycji, pozwalały na szybką orientację, czy dana książka znajduje się w zbiorze”⁵¹.

Prefekt biblioteki nie mógł wypożyczać książek z księgozbioru tym osobom, które nie miały ogólnego lub szczegółowego pozwolenia od przełożonego. Musiał uważać, aby nikt nie brał książek bez

⁴⁸ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 146; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 34; P. Kochanowicz, *Inwentarze bibliotek jezuickich 1570-1820. Próba rekonstrukcji, w: Librorum amatori. Księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, s. 163.

⁴⁹ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 146; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 34.

⁵⁰ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 146; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 35; P. Kochanowicz, *Inwentarze bibliotek jezuickich*, s. 164.

⁵¹ P. Kochanowicz, *Inwentarze bibliotek jezuickich*, s. 164.

jego wiedzy, nawet gdyby miał pozwolenie na korzystanie z księgozbioru. Książki wypożyczone osobom spoza domu zakonnego należało zwrócić w odpowiednim czasie, a wszelkie tego rodzaju wypożyczenia prefekt zapisywał w odpowiedniej księdze. W swojej ordynacji z 23 kwietnia 1763 roku generał jezuitów Wawrzyniec Ricci nakazał, żeby nikt oprócz przełożonego domu zakonnego nie wypożyczał książek z księgozbioru ogólnego ani specjalistycznego osobom spoza zakonu. Było to dopuszczalne jedynie na rewers podpisany przez wypożyczającego i złożony u prefekta biblioteki⁵².

Prefekt miał także dbać, żeby kolekcję i pomieszczenie biblioteczne utrzymywać w należyтым porządku i czystości, dlatego też był zobowiązany sprzątać sale dwa razy w tygodniu, ścierać kurze przynajmniej raz w tygodniu i strzec, aby do magazynu nie wdarła się wilgoć. Prefekt biblioteki uzupełniał księgozbiór o książki konieczne lub też odpowiednie czy też bardzo pożyteczne, jeśli zauważył ich brak w bibliotece, po zgłoszeniu przełożonemu domu zakonnego. Z kolei usuwał z placówki dzieła niepotrzebne lub bez większej wartości, również za zgodą przełożonego – wymieniano je często z innymi bibliotekami. Oprócz książek znajdujących się w bibliotece domowej (czyli wspólnej dla całego domu zakonnego) prefekt miał wyłączyć pewne księgi (zazwyczaj niewielką ich liczbę) do wspólnego użytku (bibliotekę podręczną, np. profesorów, kleryków, każdego jezuitę, który obejmował nowe stanowisko, podstawowe dzieła potrzebne do codziennej pracy duszpasterskiej), z których każdy mógł korzystać według własnych potrzeb⁵³.

Prefekt biblioteki musiał co roku sprawdzać, czy pozycje znajdujące się w bibliotece odpowiadają katalogowi. Książki należące do innych kolegiów musiał natychmiast odesłać⁵⁴.

Prefektowi bibliotecznemu powierzano także sprawy finansowe księgozbioru, np. dysponował funduszami za wiedzą i zgodą miejscowych przełożonych. Na mocy ordynacji generała zakonu W. Ricci otrzymywał od przełożonego miejscowego pieniądze na powieł-

⁵² *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 146; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 35; T. Stolarczyk, *Ochrona zbiorów*, s. 17.

⁵³ *Institutum Societatis Iesu*, t. 3, s. 146; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 35-36, 164; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy*, s. 43.

⁵⁴ P. Kochanowicz, *Inwentarze bibliotek jezuickich*, s. 165.

szanie księgozbioru oraz oprawę sprowadzonych lub zniszczonych książek i mógł sam kupować dzieła krajowe. Natomiast w celu sprowadzenia odpowiednich pozycji zza granicy musiał porozumieć się z prokuratorem prowincji⁵⁵.

Pomieszczenia biblioteczne musiały odpowiadać ściśle określonym normom. W planach budowy kolegium czy rezydencji należało zawsze uwzględnić bibliotekę. Mieściła się przeważnie na pierwszym piętrze nad jadalnią, ponieważ wymagała większego i bardziej reprezentacyjnego lokum. Jedynie biblioteki misji i mniejszych rezydencji urządzano w mniejszych pomieszczeniach wielkości jednego pokoju. Ściany biblioteki były zastawione szafami, rzadziej regałami, na środku sali stał stół. W pomieszczeniu bibliotecznym przechowywano także przedmioty muzealne. Natomiast księgozbiory specjalistyczne znajdowały się w pokojach mieszkalnych. Instrukcja wspomnianego generała W. Ricciego z 1763 roku nakazywała, żeby w pobliżu biblioteki urządzić specjalne pokoje przystosowane do przeglądania księgozbioru zimą⁵⁶.

Paulini

W XIV i XV wieku paulini nie wypracowali ujednoliconych form organizacyjnych dla swoich bibliotek. Na początku XVI wieku przyjęto *Directorium*, które jednak dość ogólnie normowało te sprawy: zalecano jedynie szczególną dbałość o komentarze biblijne, literaturę monastyczną i historyczną oraz słowniki. Organizację bibliotek klasztornych uregulowano dopiero w trzeciej części zakonnych konstytucji przyjętych w 1644 roku, w rozdziale 24 zatytułowanym *O urzędzie bibliotekarza (De officio bibliothecarii)*⁵⁷.

Biblioteki paulińskie, które uzyskały osobowość prawną dopiero w 1725 roku, były instytucjami działającymi tylko w obrębie i na potrzeby klasztorów, z których każdy musiał mieć swoją księżnicę.

⁵⁵ L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 35.

⁵⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy*, s. 43; L. Grzebień, *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce*, s. 162.

⁵⁷ J. Szpak, *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku*, s. 66; *Constitutiones* [...] 1644, s. 131-132.

Podobnie jak u dominikanów otwierano je rano i wieczorem. Zakonnicy mogli pożyczać książki na parę godzin (*ad horam*), a nawet na dłuższy czas (*ad usum incertum*) i za zgodą przełożonego korzystać z nich także poza biblioteką⁵⁸.

Przepisy dotyczące studiów zakonnych paulinów nie przewidywały możliwości korzystania z biblioteki przez studentów, których jedynie zachęcano do sięgania do książek, które polecali profesorem⁵⁹. „Księgozbiór gromadzono z myślą o potrzebach całego konwentu i prowadzonej działalności duszpasterskiej, nie uwzględniając wymogów osób studiujących, stąd dzieła naukowe o charakterze podręczników akademickich w paulińskich kolekcjach bibliotecznych zazwyczaj pochodzą z darowizn [...] Zbiory tematyczne były gromadzone pod kątem potrzeb faworyzowania kaznodziejów”⁶⁰.

Nikt spoza konwentu nie mógł korzystać z biblioteki klasztornej. Jednak w wyjątkowych sytuacjach bibliotekarz mógł za zgodą przełożonego udostępnić księgozbiór klasztorny osobom z zewnątrz. Każde takie wypożyczenie musiał jednak szczegółowo odnotować w rejestrze wypożyczeń, zapisując datę, imię i nazwisko wypożyczającego oraz czas, na jaki książka została wypożyczona. Pod karą chłosty bibliotekarz nie mógł takiego zewnętrznego czytelnika zostawić samego w bibliotece⁶¹. Żadnemu z braci nie wolno było bez zgody definitorów (rady generalnej) sprzedawać ani pozbywać się książek wpisanych do biblioteki klasztornej, nawet w przypadku wyższej konieczności⁶². Według konstytucji zakonnych z 1725 roku czytelnikom, którzy przetrzymywali książki ponad termin, groziły bardzo surowe kary: chłosta, a nawet odmowa udzielenia rozgrzeszenia do czasu zwrotu pozycji⁶³.

⁵⁸ J. Łuniewski, *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji*, s. 324; tenże, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej*, s. 270; A. Biały, *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły introligatorskiej*, s. 45.

⁵⁹ J. Łuniewski, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej*, s. 276.

⁶⁰ *Tamże*, s. 275.

⁶¹ *Constitutiones* [...] 1644, s. 132; J. Łuniewski, *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji*, s. 324; tenże, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej*, s. 270-271, 273; A. Biały, *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły introligatorskiej*, s. 45-46; T. Stolarczyk, *Ochrona zbiorów*, s. 18.

⁶² *Constitutiones* [...] 1644, s. 132; F. Pasternak, *Historia kodyfikacji konstytucji Zakonu Paulinów od 1308 do 1930 r.*, „*Nasza Przyszłość*” 31 (1969), s. 25; J. Łuniewski, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej*, s. 271.

⁶³ A. Biały, *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły introligatorskiej*, s. 47; J. Łuniewski, *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji*, s. 324.

Według konstytucji paulińskich z 1644 roku bibliotekarz, będący jednocześnie kaznodzieją, zamykał bibliotekę na klucz poza godzinami wypożyczeń, przygotowywał katalogi i ekspozycję książek. Co roku po Wielkanocy przedstawiał sprawozdanie ze swojej działalności; działo się tak także w przypadku zmiany na stanowisku bibliotekarza. W czasie kapituł prowincjalnych kopie katalogów z poszczególnych klasztorów trafiały do definitorium. Najistotniejszą informacją zawartą w tych sprawozdaniach była ocena stanu zachowania zbiorów bibliotecznych. Bibliotekarz pauliński czuwał również nad odpowiednim oznakowaniem książek zakazanych, które musiały być umieszczone w miejscu trudno dostępnym i pod kluczem⁶⁴.

Wspomniane konstytucje nakazywały, żeby księgozbiór biblioteczny ustawiać rzeczowo z podziałem na literaturę kościelną i świecką: teologię spekulatywną, scholastyczną, moralną zwaną kazuistyczną, mistyczną (ascetyczną) oraz kaznodziejstwo (*Theologi, Scholastici, Positivi, Mystici, Casuistae, Concionatores*); filozofię, historię i retorykę (*Philosophi, Historici, Rhetores et alii Prophani*) oraz wyłączone ze zbioru podstawowego książki zakazane (*Libri prohibiti*)⁶⁵.

Każda biblioteka paulińska co roku musiała powiększać swoje zasoby o kolejne tomy, przełożonym zaś, którzy zaniedbywali ten obowiązek, groziły kary⁶⁶.

Również we współczesnych konstytucjach paulińskich stwierdzono, że każdy klasztor musi mieć wspólną bibliotekę. Zarząd nad nią powinien sprawować bibliotekarz o odpowiednich kwalifikacjach mianowany przez przełożonych. Bibliotekarza mianuje miejscowy przełożony po wysłuchaniu rady konwentu. Na kierownika biblioteki przełożeni mają wyznaczyć osobę posiadającą odpowiednie kwalifikacje, muszą też dbać o jego szkolenie. Kierownikom bibliotek powierzono obowiązek porządkowania, inwentaryzowania i udostęp-

⁶⁴ *Constitutiones* [...] 1644, s. 132; J. Łuniewski, *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji*, s. 324; A. Biały, *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły introligatorskiej*, s. 47; J. Szpak, *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku*, s. 66.

⁶⁵ *Constitutiones* [...] 1644, s. 131; J. Łuniewski, *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej*, s. 274-275; J. Szpak, *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku*, s. 66.

⁶⁶ J. Szpak, *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku*, s. 66; Ch. Koźbiałowicz, *Wyjaśnienia do konstytucji paulińskich zwane „Directorium Ordinis S. Pauli Primi Eremitae” z roku 1736*, „*Studia Claromontana*” 16 (1996), s. 234.

niania zbiorów zgodnie ze statutami i regulaminami zatwierdzonymi przez wyższych przełożonych. Przełożeni klasztorni powinni także wyznaczyć odpowiedniego zakonnika, który nadzorowałby biblioteki, archiwa i muzea klasztorne oraz prowadziłby kronikę konwentu. Co roku powinni otrzymywać także pisemne sprawozdanie z działalności biblioteki. Przełożeni muszą również zapewnić odpowiednie pomieszczenie na księgozbiory, a na prowadzenie w nich prac przeznaczyć stałą miesięczną lub roczną dotację⁶⁷.

W myśl obecnego *Dyrektorium Generalnego* paulinów: „bibliotekarz kieruje katalogowaniem, jak również udostępnianiem zbiorów bibliotecznych w ustalonych godzinach dnia. W pracy swojej stosuje metody nowoczesne, uwzględniając możliwości i potrzeby swego konwentu. Swoją usługowością wpływa na rozwój czytelnictwa w konwencie”⁶⁸. Osobom spoza zakonu paulińskiego bibliotekarz może udostępniać zbiory biblioteczne tylko w myśl zarządzeń przełożonych⁶⁹.

Funduszem na zakup nowych książek do biblioteki konwentalnej ma zajmować się przeor po wysłuchaniu opinii rady klasztornej⁷⁰.

W każdym klasztorze Zakonu św. Pawła Pierwszego Pustelnika powinno powstać lektorium wyposażone w podręczne pomoce i bieżące czasopisma⁷¹.

Zakończenie

Irena Szostek napisała, że „przepisy biblioteczne robią wrażenie dobrze osadzonych w konkretnym, przemyślanym, wyraźnie opartym na doświadczeniu. Regulamin udostępniania idzie jak najbardziej na rękę czytelnikom, starając się równocześnie nie dopuścić do niszczenia i rozproszenia zbiorów. Bez żadnych zmian omal można by go i dzisiaj wywiesić w bibliotekach”⁷². Stwierdzenie to dotyczy, co

⁶⁷ *Reguła, konstytucje i Dyrektorium*, s. 102-103.

⁶⁸ *Tamże*, s. 177.

⁶⁹ *Tamże*.

⁷⁰ *Tamże*.

⁷¹ *Tamże*.

⁷² I. Szostek, *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu*, s. 413-414.

prawda, dawnych bibliotek dominikańskich, lecz można je odnieść do wszystkich bibliotek omawianych zakonów.

Przepisy zakonne precyzyjnie określały zasady korzystania z bibliotek i sposoby ochrony zbiorów. Książki były dla zakonników na tyle cenne, że trzymano je w specjalnych pomieszczeniach pod kluczem znajdującym się w rękach bibliotekarza. Dostęp do nich w zasadzie ograniczał się do członków danego konwentu. Wyjątkowo wypożyczano książki poza klasztor, ale tylko za zgodą przełożonych i na rewers. Żaden z braci nie mógł posiadać książek na własność (przyniesione ze sobą musiał oddawać do wspólnej biblioteki), były zatem dobrem całego konwentu. Kontrolowano cały system wypożyczeń. Pożyczano na rewers, a każde wypożyczenie wymagało zgody przełożonego danego klasztoru. Co roku przeprowadzano skontra. Zagubione książki koniecznie trzeba było odzyskać. Sporządzano katalogi biblioteczne. O książki trzeba było należycie dbać. Za ich zniszczenie, a nawet przetrzymanie groziły czasami bardzo surowe kary, włącznie z ekskomuniką i chłostą, a nawet karcerem oraz nieudzieleniem rozgrzeszenia⁷³.

Współczesne konstytucje, statuty i zarządzenia zakonne w ograniczonym tylko stopniu – za wyjątkiem paulinów w czasach średniowiecza i wczesnonowożytnych – traktują o bibliotekach i bibliotekarzach oraz książkach. Stwierdzano w nich tylko, że każdy klasztor, każde studium musi posiadać własną bibliotekę. Dbać o jej rozwój i uzupełnianie zbiorów mają przełożeni konwentualni, kierownicy bibliotek i sami bibliotekarze o odpowiednich kwalifikacjach. Bibliotekarze są zobowiązani co roku sporządzać sprawozdanie z działalności bibliotecznej. Jedynie paulini poświęcili w swoich konstytucjach i *Dyrektorium* więcej miejsca obowiązkom bibliotekarza klasztornego.

Przepisy określające funkcjonowanie bibliotek zakonnych oraz rolę ich bibliotekarzy stanowią część bogatego prawodawstwa zakonnego, nad którym konieczne są dalsze studia. Również kolejnych badań wymaga samo ustawodawstwo zakonów dotyczące organizacji księgozbiorów i ich udostępniania przez bibliotekarzy zwłaszcza w okresie zaborów.

⁷³ T. Stolarczyk, *Ochrona zbiorów*, s. 19.

Bibliografia

- Acta capitulorum generalium ordinis Praedicatorum*, wyd. B.M. Reichert, t. 2: *Ab anno 1340 usque ad annum 1378*, Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica 4, Romae 1899.
- Biały A., *Szesnastowieczne oprawy z krakowskiej szkoły intrologatorskiej na przykładzie kolekcji z Biblioteki Jasnogórskiej – wybrane problemy* [praca doktorska], Wydział Filologiczny, Uniwersytet Śląski, Katowice 2015.
- Constitutiones religionis S. Pauli Primi Eremitae a Sant[issi]mo D[omino] N[ostro] Papa Urbano VIII aprobatae et confirmatae 1644*, Romae 1644.
- Les Constitutions des Frères Prêcheurs dans la rédaction de s. Raymond de Peñafort (1241)*, wyd. R. Creyten, w: *De oudsde constituties van de Dominikanen. Voorgeschiedenis, tekst, bronnen, ontstaan en ontwikkeling (1215-1237)*, wyd. A.H. Thomas, Leuven 1965, s. 28-68.
- Constitutiones antique ordinis Fratrum Predicatorum*, w: *De oudsde constituties van de Dominikanen. Voorgeschiedenis, tekst, bronnen, ontstaan en ontwikkeling (1215-1237)*, wyd. A.H. Thomas, Leuven 1965, s. 309-369.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 2004.
- Grzebień L., *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Kraków 2013.
- Incipiunt instructiones Magistri Humberti De officiis ordinis*, w: *B. Humberti de Romanis quinti Praedicatorum Magistri Generalis Opera De vita regulari*, red. J.J. Berthier, t. 2, Casali 1956.
- Institutum Societatis Iesu*, t. 3: *Regulae, ratio studiorum, ordinationes, instructions, industriae, exercitia, directorum*, Florentiae 1893.
- Kochanowicz P., *Inwentarze bibliotek jezuickich 1570-1820. Próba rekonstrukcji*, w: *Librorum amatori. Księga pamiątkowa ofiarowana ks. Czesławowi Michalunio SJ na 50-lecie ofiarnej pracy w Bibliotece Filozoficznej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie*, Kraków 2004, s. 163-178.
- Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Teksty i komentarze. Liber constitutionum et ordinationum Fratrum Ordinis Praedicatorum*, wyd. jubileuszowe łacińsko-polskie, stan prawny z 1 października 2019 roku, red. P. Skonieczny, Warszawa – Poznań 2022.
- Lenart E., *Biblioteki bernardyńskie w Polsce od 2. połowy XV do końca wieku XVIII*, w: *Pięćset pięćdziesiąt lat obecności oo. Bernardynów w Polsce (1453-2003)*, red. W.F. Murawiec, D.A. Muskus, Kalwaria Zebrzydowska 2006, s. 659-677.

- Łuniewski J., *Biblioteki paulińskie polskiej prowincji w okresie kasaty zakonów*, w: *Wspólnota pamięci. Studia z dziejów kultury ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, red. J. Gwóźdźnik, J. Malicki, Katowice 2006, s. 323-336.
- Łuniewski J., *Zabytkowy księgozbiór Biblioteki Jasnogórskiej, analiza bibliologiczna i konserwatorska*, „*Studia Claramontana*” 36 (2020/2021), s. 247-426.
- Murawiec W.F., *Księgozbiory i książki rękopiśmienne w prawodawstwie ogólnym Zakonu Braci Mniejszych w późnym średniowieczu*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 6 (1999), s. 49-61.
- Pasternak F., *Historia kodyfikacji konstytucji Zakonu Paulinów od 1308 do 1930 r.*, „*Nasza Przeszłość*” 31 (1969), s. 11-74.
- Reguła, konstytucje i Dyrektorium Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Puustelnika*, Jasna Góra 2014.
- Statuty Generalne Zakonu Braci Mniejszych*, art. 26, §2, franciszkanie.net/duchowosc/dokumenty-zakonu/statuty-generalne, 27.02.2023.
- Stolarczyk T., *Analecta dominicianiana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII-XVIII w.)*, Wieluń 2016.
- Stolarczyk T., *Ochrona zbiorów w bibliotekach bernardynskich, dominikańskich, jezuickich i paulińskich w XIII-XVIII w. w świetle ustawodawstwa zakonnego*, w: *Ochrona zbiorów bibliotecznych*, red. R. Nowicki, J. Gomołiszek, K. Wodniak, Bydgoszcz 2016, s. 11-21.
- Summarium Statutorum Municipaliū Almae Provinciarum Matris Minoris Minoris Poloniae Ordinis Minorum Regularis Observantiae*, Kraków 1763.
- Szostek I., *Biblioteka dominikanów lwowskich w świetle katalogu z roku 1776*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*, t. 2, red. J. Kłoczowski, Warszawa 1975, s. 409-465.
- Szpak J., *Biblioteki paulinów polskich w XVIII wieku: zarys problematyki*, w: *Codziennosc i niecodziennosc oswieconych*, t. 1: *Przyjemnosci, pasje, upodobania*, red. B. Mazurkowa, M. Marcinkowska, S. Dąbrowski, Katowice 2013, s. 65-75.
- Ślaska K., *Funkcje książki w Zakonie Bernardynów w XVII wieku*, „*Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi*” 3 (1992), s. 131-151.
- Tomczak S.B., *Biblioteka bernardynów w Poznaniu do końca XVI wieku*, w: *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej*, cz. 2-3: *Franciszkanie na ziemiach polskich*, red. J. Kłoczowski, Zakony Franciszkańskie w Polsce 1, Kraków 1989, s. 159-176.
- Zbiór formuł zakonu dominikańskiego prowincji polskiej z lat 1338-1411*, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938.

Streszczenie

Funkcjonowanie bibliotek zakonnych regulowało ustawodawstwo zakonne, począwszy od samych konstytucji i reguł, a skończywszy na postanowieniach kapituł generalnych i prowincjalnych. Artykuł omawia przepisy prawne dotyczące statusu książek, działalności bibliotek oraz bibliotekarzy klasztornych w zakonach bernardynów, dominikanów, jezuitów i paulinów w okresie od XIII do XVIII wieku i współcześnie.

Słowa kluczowe

biblioteki, bibliotekarze, bernardyni, dominikanie, jezuici, paulini, ustawodawstwo zakonne, XIII-XVIII wiek, współczesność

LIBRARIES AND MONASTIC LIBRARIANS OF THE BERNARDINES, DOMINICANS, JESUITS AND PAULINES IN THE LIGHT OF THE MONASTIC LEGISLATION IN THE 13TH-18TH CENTURIES AND NOWADAYS: PRELIMINARY DISCERNMENT

Summary

The functioning of monastic libraries was regulated by monastic legislation, starting from the constitutions and rules themselves, and ending with the decisions of general and provincial chapters. The article discusses the legal provisions concerning the status of books, the functioning of libraries and monastic librarians: Bernardines, Dominicans, Jesuits and Paulines in the period from the 13th to the 18th century and nowadays.

Keywords

libraries, librarians, Bernardines, Dominicans, Jesuits, Paulines, monastic legislation, 13th-18th century, present

O. FRANCISZEK SOLARZ OFMCONV¹

BUDOWA NOWEGO GMACHU BIBLIOTEKI FRANCISZKANÓW (OFMCONV) W KRAKOWIE

UKAZANIE PROCESU DECYZYJNEGO

Wprowadzenie

Historia biblioteki sięga okresu średniowiecza i wiąże się z obecnością wykształconych braci lektorów w klasztorze oraz z utworzeniem w nim tzw. Studium Generalnego Zakonu. W ciągu historii gromadzone zbiory biblioteczne stopniowo poszerzano, choć ulegały one także pomniejszeniu lub całkowitemu zniszczeniu, zwłaszcza podczas pożarów klasztoru krakowskiego. Największe spustoszenia wyrządził wielki pożar Krakowa w lipcu 1850 roku. Całkowicie spłonęła wówczas także franciszkańska biblioteka. Po pożarze rozpoczął się kolejny etap dziejów księgozbioru, charakteryzujący się powolnym jego powiększaniem przez dołączenie niektórych pozycji ze zbiorów bibliotecznych innych klasztorów prowincji, darowizny dobroczyńców, zakupy nowych pozycji. Stopniowo także zwiększano jej przestrzeń magazynową. W ten sposób znów powstała biblioteka, która w 1956 roku liczyła ok. 23,5 tys. tomów druków zwartych, 200 tomów starodruków z XV i XVI wieku, ok. 2 640 tomów czasopism, atlasów, map, dwadzieścia tomów rycin, około 160 muzykaliów oraz ok. 1 tys. tomów dubletów. Zasób ten ciągle się rozrastał. Co roku

¹ Klasztor św. Franciszka w Krakowie.

przybywało kilkaset książek i czasopism, tak więc w końcu dla przybywających pozycji zaczęło brakować przestrzeni magazynowej. Należało jakoś zaradzić zaistniałej sytuacji. Dlatego w ostatnim okresie, poczynawszy od drugiej połowy XX wieku, wielokrotnie zajmowano się potrzebami biblioteki na kapitułach klasztoru św. Franciszka w Krakowie², na konferencjach Rady Profesorów Wyższego Seminarium Duchownego Franciszkanów w Krakowie³ oraz na kapitułach prowincjalnych⁴. Starano się rozwiązać zasadniczą kwestię uporządkowania biblioteki, nabywania nowych książek i czasopism oraz ich katalogowania. Mimo trudności finansowych zasób biblioteki ciągle się powiększał, tak że coraz częściej mówiono o potrzebie znalezienia pomieszczeń zdolnych pomieścić cały księgozbiór. Rozważano różne warianty rozwiązania tego problemu: organizację czytelnicy w innym pomieszczeniu; wygospodarowanie pomieszczeń dla biblioteki w klasztorze, np. przeznaczenie na bibliotekę dawnej kuchni (sali złotników), adaptację auli bł. Jakuba na księgozbiór, budowę nowego gmachu biblioteki czy wreszcie „zastosowanie nowoczesnych

² *Acta Conv. Cracoviensis Ord. Min. S. Francisci Conventualium ab anno 1888 [do 1947]*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie (dalej: AFK), sygn. AK-III-33, s. 522; *Acta Conventus Cracoviensis ord. Fratrum Minorum s. Francisci Conventualium ab anno 1947* (dalej: *Acta Conventus Cracoviensis [1947-1989]*), AFK, sygn. AK-III-56, s. 302, 523; *Acta Conventus Cracoviensis Ord. Fr. Min. S. Francisco Conventualium ab anno 1989* (dalej: *Acta Conventus Cracoviensis [1989-2005]*), AFK, sygn. AK-III-61, s. 43, 47, 80, 82, 91, 96, 141, 144-145, 149, 151, 157, 160-163, 165-167, 169-170, 221-222, 240, 250-251, 358, 423, 435-440, 444-445; *Acta Conventus Cracoviensis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium ab Octobre 2005* (dalej: *Acta Conventus Cracoviensis [2005-2012]*), AFK, sygn. AK-III-64, s. 24-25, 27-28, 44, 50; *Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie od maja 1984 do kwietnia 1998* (dalej: *Kronika klasztoru [1984-1998]*), AFK, sygn. AK-III a-7, s. 616, 618, 620; *Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie od 23 kwietnia 1998 do 24 lutego 2013* (dalej: *Kronika klasztoru [1998-2013]*), AFK, sygn. AK-III a-8, s. 516, 551, 561, 567, 634-635.

³ Konferencja Rady Profesorów WSD z dnia 04.04.1969, 23.11.1970, 27.09.1971, 26.09.1972, 03.10.1981, w: *WSD Franciszkanów w Krakowie. Księga sprawozdań z posiedzeń grona profesorskiego (1968-1996)*, AFK, sygn. B-VIIc-152; Konferencja Rady Profesorów WSD z dnia 20.01.1988, 15.04.1988, 09.02.1989, 09.02.1989, 21.06.1991, 08.11.1994, 19.12.1994, 05.01.1995, 26.01.1995, 13.11.1995, 23.11.1995, 17.01.1996, 30.04.1997, 23.09.1998, 16.12.1998, 18.03.1999, 28.09.1999, 03.11.1999, 15.02.2001, 20.02.2002, 23.10.2002, 11.02.2003, 17.03.2003, 06.05.2003, 23.03.2004, 19.01.2005, 30.08.2005, 27.10.2005, 10.01.2006, 27.03.2006, 07.05.2007, 27.09.2007, w: *WSD Franciszkanów w Krakowie. Księga sprawozdań z posiedzeń grona profesorskiego (1987-2008)* (dalej: *Księga sprawozdań [1987-2008]*), AFK, sygn. B-VIIc-153.

⁴ Nadzwyczajna Kapituła Prowincjalna, Kraków, 5-8 X 1993, prow. o. Zdzisław Gogola; Nadzwyczajna Kapituła Prowincjalna, Kraków, 6 IV 1995, prow. o. Zdzisław Gogola, w: *Uchwały Kapituł Prowincjalnych Zwyczajnych i Nadzwyczajnych w latach 1965-2006*, red. F. Solarz, P. Dybka, Kraków 2008 (dalej: *Uchwały Kapituł [1965-2006]*), s. 39-40.

rozwiązań [...], aby pomieściła się w tym skrzydle, gdzie obecnie się znajduje”⁵. Największym jednak wyzwaniem okazała się potrzeba zwiększenia przestrzeni magazynowej biblioteki. Temu też zagadnieniu poświęcono najwięcej uwagi.

Niniejsze opracowanie stawia sobie za cel ukazanie procesu decyzyjnego władz prowincji i klasztoru, który doprowadził do budowy nowego gmachu biblioteki, oraz przedstawienie samego procesu budowy. Źródłami pozwalającymi ukazać chronologię decyzji i podjętych działań dotyczących biblioteki są archiwalne dokumenty zakonne przechowywane w Archiwum Prowincjalnym Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie. Zagadnienie to nie zostało dotychczas opracowane. Brakuje także innych monografii o tej bibliotece. Jedynym przyczynkiem jest artykuł autora *Historia biblioteki franciszkanów w Krakowie*, opublikowanym w „Fides. Biuletynie Bibliotek Kościelnych”⁶.

1. Pierwsze projekty poszerzenia powierzchni magazynowej biblioteki

W zapisach archiwalnych pomysł budowy nowych pomieszczeń do magazynowania zbiorów pojawił się już w 1963 roku. Wówczas w księżnicy pracował jako bibliotekarz o. prof. Maurycy Wszolek. Do pomocy miał br. Dominika Barcika i br. Jana Górnego. Magistrem seminarium był o. Fulgencjusz Bąk (1962-1965), a gwardianem klasztoru o. Celestyn Gacek (1962-1965), prowincjałem zaś o. Cecylian Niezgoda (1962-1965). Właśnie o. Niezgoda w protokole z wizytacji rzeczowej konwentu krakowskiego zauważył w bibliotece „zupełny brak miejsca na przyrływ nowych książek”, a w zaleceniach polecił „zdobyć miejsce – oczyszczając księgozbiór, szukając nowych sal, ewentualnie budując piętra nad salą 3-cią”⁷. Sprawę tę potraktowano poważnie, skoro już kwietniu 1964 roku gwardian o. Celestyn poinformował kapitułę klasztorną, że „przebudowa biblioteki klasztornej

⁵ Konferencja Rady Profesorów WSD z dnia 27.03.2006, w: *Księga Sprawozdań [1987-2008]*, s. 593.

⁶ F. Solarz, *Historia Biblioteki Prowincjalnej Franciszkanów w Krakowie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2019), s. 27-50.

⁷ *Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie [1892-1968]* (dalej: *Kronika klasztoru [1892-1968]*), AFK, sygn. AK-III a-1, s. 424.

nastąpi na koszt prowincjałatu⁸. Rzeczywiście dokonano wówczas przebudowy i modernizacji jednej z sal biblioteki⁹. Także w następnych latach starano się zwiększyć pojemność pomieszczeń bibliotecznych, dokonując m.in. wymiany półek z drewnianych na żelazne¹⁰.

To jednak wnet okazało się niewystarczające. Przybywające zbiory biblioteczne szybko zapełniały uzyskane miejsce. Dlatego też zaczęto coraz intensywniej rozważać budowę nowego skrzydła biblioteki. Klasztor podjął wstępne przygotowania do realizacji tego projektu, toteż już 15 lutego 1989 roku ekonom klasztoru o. Krzysztof Kościelniak przedstawił kapitule konwentowej „wstępny projekt skrzydła biblioteki”¹¹. Projekt ten zakładał wybudowanie gmachu biblioteki jako budynku trzykondygnacyjnego, podpiwniczonego, dobudowanego do skrzydła klasztornego, z dachem dwuspadowym pokrytym blachą miedzianą. Powierzchnia budynku miała wynosić ok. 600 m² i obejmować pomieszczenia biblioteczne z połączeniem komunikacyjnym ze starą biblioteką, czytelnią (parter) oraz pomieszczenia mieszkalne dla pracowników biblioteki¹².

Podjęta wówczas dyskusja nad tym projektem skoncentrowała się nad zagadnieniem, jak połączyć nowe skrzydło z budynkiem klasztoru oraz czy nie przerobić sali bł. Jana Dunsza Szkota. W celu rozwiązania tego problemu utworzono wtedy komisję, w skład której weszli: gwardian o. Wawrzyniec Duda, rektor o. Zdzisław Gogola, o. Roman Banasik, o. Juliusz Synowiec, o. Symeon Barcik i o. Krzysztof Kościelniak¹³. Jej zadaniem było przeanalizowanie sytuacji i opracowanie rozwiązania.

⁸ *Acta Conventus Cracoviensis* [1947-1989], s. 302.

⁹ „Poprzednik o. Szczepan Krajewski zamówił do jednej wysokiej sali bibliotecznej żelazne słupy, legary i półki. Przedsiębiorca robotę tę prowadził przeszło rok. Była to kosztowna inwestycja, którą pokrył O. prowincjał, ale po wymalowaniu sal biblioteki, ścian i półek, założeniu obfitego światła, doprowadzeniu centralnego ogrzewania wysoka o dwóch piętrach sala wygląda imponująco”, *Kronika klasztoru* [1892-1968], s. 513.

¹⁰ *Acta Conventus Cracoviensis* [1947-1989], s. 523; *Kronika klasztoru krakowskiego* [1973-1979] (dalej: *Kronika klasztoru* [1973-1979]), AFK, sygn. AK-III a-5, s. 275, 279; M. Czapiński, *Ekspertyza dotycząca możliwości obciążenia sklepień pod Biblioteką w klasztorze oo. Franciszkanów w Krakowie regałami metalowymi wypełnionymi księgozbiorem*, AFK, sygn. AK-IX-27.

¹¹ *Acta Conventus Cracoviensis* [1947-1989], s. 523.

¹² *Koncepcja rozbudowy biblioteki klasztornej oraz uporządkowania terenu wewnętrznego klasztoru oo. Franciszkanów*, AFK, sygn. AK-VIII-29.

¹³ *Acta Conventus Cracoviensis* [1947-1989], s. 523. Prowincjałem był wówczas o. Feliks Stasić (1983-1989), gwardianem klasztoru krakowskiego o. Ludwik Szetela (1983-1989), rektorem seminarium o. Zdzisław Gogola (1983-1989).

W toku dalszych dyskusji konwentowych rozważano dwie lokalizacje przyszłego gmachu biblioteki: „w części gospodarczej zabudowań klasztoru”¹⁴ lub „w miejscu garaży”¹⁵. Wysuwano także postulaty, aby „z błahego powodu nie przenosić księgozbioru [...], nie ruszać działów zakatalogowanych i w dalszych decyzjach w sprawie biblioteki porozumiewać się z kapitułą klasztorną”¹⁶.

2. Projekt biblioteki ekologicznej

Po kapitule prowincjalnej w 1989 roku prowincjał o. Zdzisław Gogola zaproponował budowę nowej, tzw. ekologicznej biblioteki, która byłaby usytuowana w miejscu dawnej świniańi i zabudowań gospodarczych¹⁷. W założeniu biblioteka miała być dostępna także dla ludzi świeckich, z wejściem od ulicy Poselskiej. W tym celu prowincjał podjął wysiłek zmobilizowania prowincji w sprawie realizacji tego planu. Jednakże na zjeździe gwardianów w Głogówku w 1992 roku, gdzie omawiano tę kwestię, zamysł budowy nowej biblioteki nie spotkał się z wielkim poparciem. W dyskusji wskazano wówczas na konieczność istnienia dobrze funkcjonującej biblioteki ze względu na potrzeby seminarium, ale jednocześnie wyrażono wątpliwości co do zasadności budowy jej nowego gmachu ze względu na koszty takiego przedsięwzięcia¹⁸. Dopiero na nadzwyczajnej kapitule prowincjalnej odbytej w dniach 5-8 października 1993 roku w Krakowie przyjęto wyczekiwaną uchwałę: „Kapituła nadzwyczajna postanawia budowę prowincjalnej biblioteki przy WSD w Krakowie w miarę możliwości finansowych”¹⁹. Podjęta wtedy przez zgromadzenie kapitulne uchwała przekształcała zamiar budowy biblioteki w konkretne działania. W specjalnym liście do prowincji prowincjał zarządził

¹⁴ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 80.

¹⁵ *Tamże*, s. 82.

¹⁶ *Tamże*, s. 91.

¹⁷ Na kapitule w 1989 roku został wybrany nowy prowincjał, o. Zdzisław Gogola (1989-1996), oraz gwardian o. Jan Kalembkiewicz, który po dwóch miesiącach zrezygnował. Po jego rezygnacji Rada Prowincjalna wybrała na jego miejsce o. Symeona Barcika (1989-1992); rektorem seminarium był o. Franciszek Solarz (1989-1996).

¹⁸ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 96.

¹⁹ *Uchwały Kapituł* [1965-2006], s. 39.

daninę od każdego klasztoru na ten cel²⁰. Zaczęto gromadzić materiał potrzebny do budowy²¹. Jednocześnie przygotowano plany koncepcyjne projektu biblioteki. Pierwszą koncepcję opracował zespół z Politechniki Krakowskiej: prof. dr hab. inż. Zbigniew Janowski, arch. Marcin Janowski i arch. Maciej Strojny²². Projekt ten zakładał na poziomie piwnic pomieszczenie dla warsztatów, magazyn biblioteczny, garaż, kotłownię i pralnię. Na parterze miały być cztery pomieszczenia mieszkalne, kawiarenka, aula, czytelnia, recepcja czytelnia i magazyn podręczny książek. Na pierwszym piętrze z kolei: czytelnia profesorska i ogólna, pomieszczenie recepcji, mała poligrafia, magazyn biblioteczny, pomieszczenie socjalne, toalety i hall. Kubatura całej budowli miała wynosić 4 573 m³, a powierzchnia użytkowa 1 822 m².

Drugą koncepcję przygotował dr hab. arch. Andrzej Kadłuczka, reprezentujący Studio Architektoniczne Archecon²³. Był to pomysł budowy tzw. biblioteki ekologicznej na miejscu ówczesnej świnia i pomieszczeń gospodarczych aż do ulicy Poselskiej. Plan przewidywał, że na parterze znajdą się: wypożyczalnia książek, katalog główny, magazyn wypożyczalni, garaż, garaż z warsztatem, pralnia, suszarnia, kotłownia, magazyn. Na pierwszym piętrze przewidziano: czytelnia, cafe bar, czytelnia, toaletę i apartament mieszkalny. Z tym piętrzem klasztor miał być połączony łącznikiem. Na drugim piętrze planowano umieścić magazyn książek i jego zaplecze, magazyn map, pracownię konserwatorską, pracownię naukową, pomieszczenie kustosa biblioteki, sekretariat, windę, schody, hall i schody awaryjne, toaletę. Projekt zakładał „miejsce na 150 000 tomów z różnymi działami, komputerami, klimatyzacją, nowym przyłączem energetycznym. Kosztorys miałby być gotowy do 15 marca 1995 roku”²⁴. Projekt ten mimo uchwały kapituły prowincjalnej wywołał ożywioną dyskusję na kapitule konwentowej w klasztorze św. Franciszka z Asyżu. Siedemnastego stycznia 1994 roku gwardian poinformował zebra-

²⁰ *List o. Prowincjała w sprawie budowy biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (1994), s. 7-8; *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 144.

²¹ *Kronika Klasztoru* [1984-1998], s. 455-456, 458, 463; *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 43.

²² *Koncepcja projektu Biblioteki Ekologicznej*, AFK, sygn. AK-IX-30.

²³ *Tamże*.

²⁴ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 160.

nych członków kapituły o planach rozebrania stolarni i świniarni pod budowę biblioteki. Wówczas o. Juliusz Synowiec podczas dyskusji zaproponował budowę biblioteki „na placu przy Plantach”²⁵. Profesor uzasadniał swoją propozycję potrzebą zagospodarowania dopiero co odzyskanego terenu placu przy Plantach, charakterem publicznym biblioteki oraz faktem, że niegdyś istniały na tym terenie zabudowania. Nadto wskazywał na potrzebę zachowania zabudowań gospodarczych, które zostałyby zburzone, gdyby w ich miejsce powstała biblioteka. W odpowiedzi na tę propozycję gwardian przekazał informację, że sprawę konsultował z architektem Zbigniewem Janowskim, profesorem Politechniki Krakowskiej, oraz konserwatorem wojewódzkim Andrzejem Gaczolem, którzy nie widzą możliwości realizacji takiego projektu w tej lokalizacji²⁶. Natomiast na następnym posiedzeniu kapitulnym braci konwentu krakowskiego w kwietniu gwardian powiadomił zebranych o rozmowie na ten temat z prowincjałem, który postanowił jak najszybciej rozpocząć prace²⁷. Z kolei w maju zebrani usłyszeli, że biblioteka będzie „zlokalizowana na miejscu obecnych zabudowań gospodarczych; ale nie wydano w sprawie rozpoczęcia budowy konkretnych decyzji”²⁸.

Sprawa ciągle budziła dyskusje i emocje. Na kolejnych kapitułach bracia ciągle dyskutowali nad projektem nowej biblioteki. Nie kwestionując formalnie zasadności budowy nowej siedziby księżnicy, wyrażali wobec tzw. projektu prowincjańskiego wiele zastrzeżeń i wątpliwości²⁹. Obiekcje te znalazły swe odzwierciedlenie w stanowisku powołanej wtenczas Komisji Kapituły Klasztornej oo. Franciszkanów w Krakowie dla rozważenia sprawy budowy biblioteki³⁰. Komisja ta jednak nie wypracowała jednolitego stanowiska, lecz przedstawiła braciom „dwa równoważne dokumenty oznaczone literami A i B”³¹.

²⁵ *Tamże*, s. 141.

²⁶ *Tamże*, s. 144-145, 149.

²⁷ *Tamże*, s. 149.

²⁸ *Tamże*, s. 151.

²⁹ Kapituła klasztorna z dnia 13 XII 1994, w: *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 160-163.

³⁰ *Tamże*, s. 165-167; *Kronika klasztoru* [1984-1998], s. 616. Tym razem w skład komisji zostali powołani: o. Juliusz Synowiec, o. Franciszek Solarz, o. Cecylian Niezgoda, o. Kazimierz Malinowski i o. Symeon Barcik.

³¹ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 169-170; *Kronika klasztoru* [1984-1998], s. 618.

Dokument A proponował budowę nowego gmachu biblioteki na placu przy Plantach, natomiast drugi dokument, oznaczony literą B, opowiadał się za jej lokalizacją na miejscu świniańni i zabudowań gospodarczych. Każdy z nich przytaczał swoje argumenty. Dokumenty te zostały następnie przedstawione prowincjałowi.

W tej nieco patowej sytuacji prowincjał zdecydował się na powtórne zwołanie kapituły prowincjalnej w sprawie budowy biblioteki³². Uznał bowiem, że z powodu sprzeciwu kapituły krakowskiej projekt nowej biblioteki może zostać zarzucony³³. Na zwołanej nadzwyczajnej kapitule prowincji, która odbyła się w Krakowie 6 kwietnia 1995 roku, podjęto następującą uchwałę: „Kapituła, potwierdzając wolę Nadzwyczajnej Kapituły Prowincjalnej z 1993 r. budowy «prowincjalnej biblioteki WSD w Krakowie w miarę możliwości finansów prowincji», przyjęła do realizacji projekt budowy biblioteki na miejscu pomieszczeń gospodarczych”³⁴. Sprawa wydawała się rozstrzygnięta. Biblioteka jednak nie powstała. Kolejna kapituła zwyczajna prowincji, w 1996 roku, nie podjęła tego tematu, a zmiany dokonane w zarządzie prowincji znowu odsunęły sprawę budowy biblioteki na jakiś czas.

3. Biblioteka w miejscu garaży

Problem biblioteki powrócił wraz z projektem „rozbudowy Seminarium z powodu ciasnoty panującej w pomieszczeniach kleryków”³⁵. Wówczas prowincjałem był o. Stanisław Strojcki (1996-2000), gwardianem klasztoru o. Bogumił Stachowicz (1992-2000), rektorem seminarium kolejno o. Piotr Kyć (1996-1998) i o. Piotr Gryziec (1998-2004). Przy planowym remoncie zakładano adaptację parteru budynku seminaryjnego, a więc pralni i pokoi pań pracujących

³² *Ogłoszenie Kapituły Nadzwyczajnej*, „Wiadomości z Prowincji” 2 (1995), s. 12-13.

³³ Kapituła klasztorna z dnia 13 XII 1994, w: *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 162.

³⁴ Nadzwyczajna Kapituła Prowincjalna, Kraków, 6 IV 1995, w: *Uchwały kapituł* [1965-2006], s. 40; por. *Kronika klasztoru* [1984-1998], s. 620; *Sprawozdanie z Kapituły Nadzwyczajnej Prowincji Krakowskiej św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, która miała miejsce w Krakowie, w domu prowincjalnym pod wezwaniem św. Antoniego Padewskiego 6 kwietnia 1995 r.*, „Wiadomości z Prowincji” 2 (1995), s. 13-16.

³⁵ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 221.

w kuchni, na mieszkania dla kleryków. Natomiast budynki gospodarcze zamierzano przystosować na potrzeby pralni, personelu kuchennego, pokoje gościnne i garaże. Na miejscu garaży miała powstać biblioteka³⁶. Projekt zyskał pozytywną opinię kapituły klasztornej³⁷ i był dyskutowany na kilku definitoriach prowincjalnych³⁸. Przewidywał miejsce dla poszerzonej biblioteki seminaryjnej, sal wykładowych, pomieszczeń duszpasterskich, zaplecza gospodarczego i żywieniowego, co przypomniał w dyskusji odbytej na 66. sesji definitorium prowincjalnego ówczesny prowincjał, o. Kazimierz Malinowski³⁹.

4. Generalny remont seminarium i budowa nowego gmachu biblioteki

W trakcie tych zabiegów wypracowano projekt remontu generalnego seminarium⁴⁰. Wstępną zgodę na tę inwestycję wyraziła już zwyczajna kapituła prowincjalna w uchwale: „Kapituła zgadza się na podjęcie przygotowań związanych z remontem Wyższego Seminarium Duchownego w Krakowie, a decyzje o rozpoczęciu prac remontowych i zaciągnięciu kredytu odkłada do najbliższej Kapituły Prowincjalnej”⁴¹. Opierając się na tej decyzji rozpoczęto przygoto-

³⁶ *Sprawozdanie ze stanu i działalności Wyższego Seminarium Duchownego oo. Franciszkanów w Krakowie za rok akademicki 1998/1999*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (1999), s. 23.

³⁷ Kapituła klasztorna z dnia 28 IV 1998 r., w: *Acta Conventus Cracoviensis [1989-2005]*, s. 221-222.

³⁸ *XXV Sesja Definitorium*, 12.06.2001, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2001), s. 17; *Z posiedzeń Rady Prowincjalnej, sesja XXXII* (29.05.1998), „Wiadomości z Prowincji” 2 (1998), s. 3; *Sesja 66 Definitorium*, 12.01.2004, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2004) (dalej: *Definitorium Prowincji, sesja 66*), s. 31.

³⁹ *Definitorium Prowincji, sesja 66*, 12.01.2004, s. 31. Prowincjał przypomniał także, że „jedno z zaleceń powizytacyjnych, które mówiło, że do końca 2003 r. zarząd klasztoru [krakowskiego] w porozumieniu z zarządem seminarium przygotuje dziesięcioletni program uporządkowania struktury materialnej i budynków klasztornych oraz seminaryjnych z określeniem sposobu ich wykorzystania i przeznaczenia”.

⁴⁰ Działo się to, gdy funkcję prowincjała pełnili kolejno: o. Kazimierz Malinowski (2000-2008) oraz o. Jarosław Zachariasz (2008-2016), o. Marian Gołąb (2016-); gwardiana krakowskiego klasztoru: o. Marek Augustyn (2000-2004), o. Andrzej Zając (2004-2008), o. Stanisław Glista (2008-2012), o. Roman Banasik (2012-2016), o. Piotr Bielenin (2016-); a rektora seminarium: o. Piotr Gryziec (1998-2004); o. Marian Gołąb (2004-2008); o. Piotr Gryziec (2008-2012); o. Andrzej Zając (2012-2016); o. Mariusz Orczykowski (2016-).

⁴¹ Zwyczajna Kapituła Prowincjalna, Kalwaria Pałacowska, 3-7 maja 2004, 14-18 czerwca 2004, w: *Uchwały kapituł [1965-2006]*, s. 66.

wania. Opracowano całościowy projekt remontu z uwzględnieniem budowy nowej biblioteki. Przygotował go w 2004 roku arch. inż. Andrzej Chodorowski⁴². Czternastego czerwca 2005 roku o. Marian Gołąb, ówczesny rektor seminarium, poinformował kapitułę klasztorną, że „konserwator zaakceptował wygląd ogólny, czyli bryłę budynku, która zakłada budowę biblioteki oraz podwyższenie poddasza na części seminarium, aby zorganizować na nim pomieszczenia mieszkalne. Rektor seminarium zaprezentował zaakceptowany projekt obecnym na spotkaniu braciom oraz krótko go omówił. Biblioteka miałyby być na części, w której obecnie znajdują się garaże, jako przedłużenie budynku, o wymiarach około 20 na 45 metrów i wysokości sięgającej kalenicą samego szczytu budynku już istniejącego”⁴³. Projekt ten po dyskusji został jednak na kapitule klasztornej odrzucony przez zgromadzonych braci. Jednocześnie zaproponowano, aby lepiej przeanalizować projekt, rozważając budowę w kierunku ogrodu, obniżenie wysokości projektowanego budynku, przeniesienie biblioteki do pomieszczeń po byłej kuchni⁴⁴. Ostatecznie sprawę odłożono do dalszej dyskusji na kapitułach.

Tymczasem na wniosek ówczesnego rektora seminarium prowincjał zlecił prowadzenie prac remontowych o. Łukaszowi Brachaczekowi, który przejął te obowiązki od wicerektora seminarium 1 lutego 2005 roku⁴⁵. Podjął też starania o uzyskanie potrzebnych pozwoleń i planów remontowych, ale także o uzyskanie potrzebnych funduszy.

Przygotowania do planowego remontu nabrały nowego rozpędu, tak że już 5 stycznia 2006 roku „po zapoznaniu się z zaprezentowanym przez rektora WSD projektem prac remontowych budynku seminarijnego definitorium zaakceptowało przedstawioną koncepcję architektoniczną, decydując tym samym o przedłożeniu przygotowanego projektu Nadzwyczajnej Kapituły Prowincjalnej”, jak brzmiał wówczas oficjalny komunikat z obrad definitorium⁴⁶.

⁴² Ł. Brachaczek, *Sprawozdanie dotyczące przygotowania i przeprowadzenia remontu Wyższego Seminarium Duchownego Franciszkanów w Krakowie w okresie od 1 września 2004 do 29 lutego 2008* (dalej: Ł. Brachaczek, *Sprawozdanie*), AFK, sygn. AK-IX-37.

⁴³ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 435.

⁴⁴ *Tamże*, s. 436.

⁴⁵ Konferencja Rady Profesorów z dnia 19.01.2005, w: *Księga sprawozdań* [1987-2008], s. 545.

⁴⁶ *Komunikaty z obrad definitorium Prowincji, sesja XXVI, 27 luty 2006*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2006), s. 18-20.

Jednocześnie rektor seminarium o. Marian Gołąb informował kapitułę klasztorną o postępach w pracach, przedstawiając przygotowane projekty remontu seminarium i budowy biblioteki⁴⁷. Na kapitule z 9 maja 2006 roku rektor zwrócił się ponownie do kapituły o „opinię, jaką przyjąć koncepcję” odnośnie do biblioteki. Jedną bowiem opinią proponowała urządzić bibliotekę w istniejących pomieszczeniach po ich przeróbkach; druga podawała w wątpliwość utrzymanie ciężaru przez stare mury. Ostatecznie po wyjaśnieniach i dyskusji kapituła przyjęła w głosowaniu koncepcję budowy nowego skrzydła biblioteki na miejscu ówczesnych garaży. Przełożony seminarium, dziękując za głosowanie, zauważył, że ma ono charakter doradczy, oraz poinformował, że uporządkowane terenu garaży nastąpi po uzyskaniu odpowiednich pozwoleń⁴⁸. Droga do budowy biblioteki została otwarta, a pozostałe wątpliwości omówiono na kapitule z 2 czerwca 2006 roku⁴⁹.

Po tej decyzji definitorium prowincji obradujące w Krakowie 5 czerwca 2006 roku na sesji 31 zmieniło podjętą wcześniej uchwałę, decydując o przedstawieniu na Nadzwyczajnej Kapitule Prowincjalnej projektu budowy nowej biblioteki⁵⁰. Zaraz też po uzyskaniu odpowiednich pozwoleń⁵¹ już 26 czerwca 2006 roku przystąpiono do rozbiórki garaży na podwórzu klasztornym⁵². Następnie przeprowadzono sondażowe badania archeologiczne w tym miejscu, które wykonał mgr Emil Zaitz. Natomiast nadzór architektoniczno-badawczy nad wykopami archeologicznymi sprawował dr inż. arch. Waldemar Niewalda. W tym też czasie złożono wnioski o ustalenie warunków zabudowy. Decyzję taką uzyskano 31 października 2006 roku (Nr AU-2/7331/249/2006).

⁴⁷ *Acta Conventus Cracoviensis* [1989-2005], s. 444-445; *Kronika klasztoru* [1998-2013], s. 518, 551.

⁴⁸ Na dwudziestu pięciu głosujących siedemnaście głosów było za, jeden przeciw i siedem wstrzymujących się; *Acta Conventus Cracoviensis* [2005-2012], s. 24-25; *Kronika klasztoru* [1998-2013], s. 561.

⁴⁹ *Acta Conventus Cracoviensis* [2005-2012], s. 27-28; *Kronika klasztoru* [1998-2013], s. 567.

⁵⁰ XXXI sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 05.06.2006, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2006), s. 9-10.

⁵¹ Pozwolenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wyburzenie garaży nr 520/06; Pozwolenie Urzędu Miasta WAiU na rozbiórkę garaży decyzją nr 1713/06 z dnia 02.10.2006, Ł. Brachaczek, *Sprawozdanie*.

⁵² *Kronika klasztoru* [1984-1998], s. 573.

Natomiast definitorium prowincji obradujące w Krakowie w dniach 2-3 października 2006 roku „po zaprezentowaniu przez zarząd seminarium szczegółowych planów i możliwości przeprowadzenia remontu, podjęło dyskusję o przygotowaniu do przedstawienia kapitule [prowincjalnej] konkretnych wniosków w tej sprawie”⁵³. Kapituła ta odbyła się pod przewodnictwem prowincjała o. Kazimierza Malinowskiego w Kalwarii Pałacowskiej w dniach 23-28 października 2006 roku. Była ona jednocześnie Kongresem Misyjnym Prowincji⁵⁴. Wyraziła zgodę „na podjęcie remontu generalnego Wyższego Seminarium Duchownego naszej Prowincji w Krakowie według planów oznaczonych sygnaturą AU-2/7331/249/2006 i przedstawionych w trakcie obrad kapituły”. Wraz z tym zaakceptowała „budowę nowej biblioteki prowincjalnej zgodnie z projektem zawartym w planach remontu seminarium”. Jednocześnie kapituła uznała „konieczność podjęcia intensywnych starań celem pozyskania środków finansowych na ten cel w instytucjach kościelnych, państwowych oraz funduszach europejskich”, pozwalając nawet zarządowi prowincji na zaciągnięcie „ewentualnego kredytu. Wysokość kredytu oraz warunki jego zaciągnięcia powinny zyskać akceptację zarządu generalnego Zakonu”⁵⁵.

Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał pozwolenie nr 99/07 z 20 lutego 2007 roku, którego zwieńczeniem była decyzja nr 978/07 z 8 maja 2007 roku zatwierdzająca projekt budowlany i udzielająca zezwolenia na wykonanie robót budowlanych⁵⁶. Po ostatecznym zatwierdzeniu przez definitorium generalne przystąpiono do dalszych prac. Powołano zespół braci odpowiedzialnych za realizację projektu remontu seminarium i budowy nowej biblioteki w składzie: o. Łukasz Brachaczek – dyrektor budowy, o. Ignacy Tomaszewski – ekonom prowincji, o. Andrzej Zając – gwardian klasztoru św. Franciszka w Krakowie, o. Marian Gołąb – rektor WSD, a także o. Witold Kuźma – dyrektor biura ds. promocji dzieł prowincji. Zespół ten miał działać, opierając się na

⁵³ XXXIV sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 2-3 października 2006, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2006), s. 11.

⁵⁴ Kongres misyjny i Nadzwyczajna Kapituła Prowincjalna, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2006), s. 7-17.

⁵⁵ Uchwały Kapituły Nadzwyczajnej 2006, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2006), s. 16.

⁵⁶ Ł. Brachaczek, *Sprawozdanie*.

zasadach zatwierdzonych 17 listopada 2006 roku przez definitorium prowincji⁵⁷. Podjęto też działania w celu zdobycia funduszy, gdyż koszt całego projektu szacowano na 15 mln złotych. Fundusze te z jednej strony zapewniał prowincjałał łącznie z dotacjami z kurii generalnej⁵⁸, były to także dotacje Społecznego Komitetu Ochrony Zabytków Krakowa uzyskane staraniem o. Łukasza Brachaczka⁵⁹. Ich znaczne uzupełnienie stanowiły środki na rzecz remontu seminarium oraz budowy biblioteki wypracowane przez niego osobiście podczas zbiórek w parafiach, gdzie zdobywał te środki, głosząc kazania i sprawując posługą duszpasterską. W ramach poszukiwania wsparcia finansowego zaprezentowano projekt 15 marca 2007 roku na spotkaniu definitorium generalnego, przełożonych prowincjalnych, kustoszów i delegatów generalnych CEO (Conferentia Europae Orientalis), CIMP (Coferenza Intermediterranea Ministri Provinciali) i CEC (Conferentia Europae Centralis). Wysłano też prośby o pomoc do prowincji amerykańskich oraz do prowincji koreańskiej i japońskiej, a także kustodii australijskiej. Wydano folder w wersji polsko-angielskiej, polsko-włoskiej oraz polsko-niemieckiej⁶⁰. Podpisano umowę z Beskidzkim Biurem Konsultingowym w sprawie przygotowania przez firmę wniosków o udzielenie dotacji z tzw. funduszy pomocowych na remont budynku seminarialnego oraz budowę biblioteki⁶¹. Złożono m.in. dwa wnioski: do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (o dotację na ratowanie konstrukcji budynku klasztornego); wniosek do Fundacji na rzecz Nauki Polskiej o sfinansowanie budowy gmachu biblioteki; wniosek do Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa o sfinansowanie wymiany

⁵⁷ *Projekt: Ocalić dziedzictwo*, s. 4; zob. też s. 12, gdzie podano przyjęte przez definitorium zasady organizacyjne tego zespołu.

⁵⁸ Odpowiednią prośbę do kurii generalnej w Rzymie wysłano np. po wcześniejszej akceptacji jej na XXXIX sesji definitorium, 20.01.2007; *XXXIX sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 30 stycznia 2007 r. Wnioski do Kurii Generalnej*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2007) (dalej: *Definitorium Prowincji, sesja XXXIX*), s. 14.

⁵⁹ O. Łukasz Brachaczek informował 22 czerwca 2007 r. kapitułę konwentową, że „są już zapewnione pierwsze środki finansowe (SKOZK przeznaczył na ten cel 1. 600.000 zł, PZU – 65 000 zł i Generał Zakonu – 100.000 Euro)”; *Acta Conventus Cracoviensis [2005-2012]*, s. 50; *Kronika klasztoru [1998-2013]*, s. 634-635.

⁶⁰ M. Gołąb, *Projekt: Ocalić dziedzictwo – remont WSD w Krakowie*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2007) (dalej: *Projekt: Ocalić dziedzictwo*), s. 4.

⁶¹ *Definitorium Prowincji, sesja XXXIX*, s. 14-15.

dachu wraz z pokryciem nową blachą miedzianą; wniosek do Fundacji PZU o dotację na prace budowlane wewnątrz pomieszczeń bibliotecznych; wniosek do Funduszu Norweskiego EOG o dotację na remont i wyposażenie centrum konferencyjnego przy seminarium; wniosek do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego o sfinansowanie konserwacji i rewitalizacji masy zabytkowej w budynkach seminarium. Ponadto wysłano listy intencyjne z prośbą o wsparcie do trzydziestu największych firm w Polsce i piętnastu w okręgu małopolskim⁶². Opracowano projekt „Ocalić dziedzictwo”, do którego dołączono wersję multimedialną w języku polskim, angielskim, hiszpańskim i niemieckim. W opracowaniu tym wskazano, że biblioteka posiadająca ponad 6 tys. starodruków, 60 880 woluminów zbiorów współczesnych i 1 652 tytuły czasopism „już od kilkunastu lat boryka się z brakiem miejsca na nowe pozycje książkowe ukazujące się na rynku wydawniczym. Stąd dodatkowo istnieje pilna konieczność – obok prowadzenia remontu seminarium – budowy nowego gmachu biblioteki. Konieczność tej inwestycji potwierdziły również badania stropów w bibliotece. Okazało się bowiem, że obciążenie stropów przekracza dopuszczalne normy”⁶³.

Od 1 marca 2007 roku zaczęto przenosić księgozbiór biblioteczny do piwnic klasztoru św. Antoniego przy ulicy Stanisława Żółkiewskiego. Nad przenoszeniem zasobów biblioteki czuwał najpierw o. Marek Andrzejewski, później zaś o. Łukasz Brachaczek⁶⁴. Prace te zakończono 22 czerwca 2007 roku⁶⁵. Decyzję podjął ówczesny prowincjał, o. Kazimierz Malinowski, i rektor seminarium o. Marian Gołąb. Mimo zapewnień, że „przeniesienie biblioteki dokonało się zgodnie z zaleceniami dyrektora biblioteki UJ i konserwatora; wilgotność jest monitorowana przez specjalistów z UJ (zostały zamontowane odpowiednie urządzenia), a przeniesione książki do nowej biblioteki zostaną poddane procesowi odsolenia i odwilgocenia”⁶⁶, decyzja ta okazała się nie do końca słuszna. Nastąpiło bowiem zalanie piwnic

⁶² Na te listy odpowiedziało tylko PZU, które jednak wycofało się z przyznanej dotacji.

⁶³ *Projekt: Ocalić dziedzictwo*, s. 6

⁶⁴ *Kronika klasztoru [1998-2013]*, s. 615.

⁶⁵ *Tamże*, s. 634-635.

⁶⁶ Konferencja Rady Profesorów z dnia 27.09.2007, w: *Księga sprawozdań [1987-2008]*, s. 612; Ł. Brachaczek, *Rozpoczął się remont WSD i biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2007), s. 4.

prowincałatu wodą i zamoczenie złożonych książek. Wiele z nich uległo bezpowrotnemu zniszczeniu.

W czerwcu 2007 roku rozpoczął się też remont seminarium. Do przeprowadzenia potrzebnych prac została wybrana w przetargu przeprowadzonym przez Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK) „Jacenty Bielawski Firma Budowlano-Konserwatorska”, która od kilkunastu lat zajmowała się renowacją obiektów zabytkowych. W listopadzie 2007 roku rozpoczęto prace budowlane według zatwierdzonych projektów w dawnym skrzydle biblioteki, do którego miano przyłączyć nowy gmach. W zimie prowadzono prace na pierwszym i drugim piętrze po dawnej bibliotece. Jak informował dyrektor budowy, o. Łukasz Brachaczek, „zostały zdemonstowane stare stropy, również istniejąca w danej bibliotece stalowa krata. Według projektów zostały wykute nowe otwory wejściowe, wzmocnione i przemurowane ściany, które okazały się w wielu miejscach bardzo słabe konstrukcyjnie, co zmusiło nas do dodatkowych wzmocnień. Wykonane również zostały nowe stropy w pomieszczeniach dawnej biblioteki i nad pokojem nr 8 i częścią korytarza, (fraternitas). W dawnej sali wykładowej bł. Jana Dunsza Szkota wykonano ścianki działowe i powstały trzy pokoje z łazienkami, w części bibliotecznej wykonano pomieszczenie dla pracownika biblioteki wraz z sanitariatami dla użytkowników biblioteki. Na obydwóch kondygnacjach zostały wykonane wzmocnione stalowymi siatkami wylewki pod okładziny podłogowe. Równocześnie z pracami, wykonanymi w dawnych pomieszczeniach biblioteki, na wykonanej nowej stalowej konstrukcji stropu na całe poddasze została wylana płyta betonowa i etapami przemurowane i wzmocnione ściany, oraz gzyms elewacji zewnętrznej zagrożony odpadnięciem. Wykonane zostały nowe schody i podesty na poddasze, jako kontynuacja klatki schodowej obok rektoratu i klatka schodowa w miejscu byłych łazienek obok kaplicy. Od 25 lutego rozpoczęły się także roboty instalacyjne, elektrycy przystąpili do montażu sieci elektrycznej, informatycznej, telefonicznej, pożarowej, ewakuacyjnej i antywłamaniowej. Hydraulicy pracę rozpoczęli od instalacji kanalizacyjnych, a wraz z nimi do akcji wkroczyli instalatorzy nowej sieci CO. Również firma stolarska z Kalwarii Zebrzydowskiej przeprowadziła demontaż drewnianych regałów bibliotecznych i rozpoczęła ich renowację, aby w przyszłości mogły służyć w nowej czy-

telni⁶⁷. Prace te postępowały dość szybko, tak więc już w połowie września 2008 roku były na finiszu⁶⁸. Do grudnia 2009 roku ukończono i oddano do użytku te pomieszczenia biblioteki, w których znajduje się czytelnia z zapleczem i sanitariatami.

Warto także zauważyć, że bibliotekę częściowo udostępniono w listopadzie 2010 roku. Przywieziono z powrotem (z prowincjałatu) około 70 proc. zbiorów. Część z nich wypakowano i rozłożono w regałach w tymczasowym magazynie bibliotecznym w auli św. Franciszka. Resztę z powodu braku miejsca na regałach zabezpieczono i ponownie spakowano do kartonów. Wyodrębniono wówczas księgozbiór podręczny, który umieszczono w czytelni. Książki w czytelni ułożono tematycznie w działach: encyklopedie, religioznawstwo, filozofia, teologia, franciszkanizm, Jan Paweł II, bibliistyka, historia i literatura, psychologia i pedagogika, ekologia⁶⁹.

Na tym etapie prac przy budowie nowego gmachu biblioteki dokonano prawnej zmiany planów zatwierdzonych pozwoleniem budowlanym, aby na parterze budynku można było zrobić garaże dla klasztoru i seminarium⁷⁰. Zamiana ta wynikała z faktu, że pierwotny plan przewidywał garaże w podziemiu, a magazyn biblieczny na parterze.

Dalsze prace przy budowie nowej biblioteki planowano rozpocząć na wiosnę, w drugiej połowie marca 2011 roku⁷¹. Jednakże termin ten uległ zmianie. Rok później o. Łukasz Brachaczek, dyrektor budowy, wyjaśniał, że planowano dalsze prace rozpocząć wcześniej, lecz zakres prac przygotowawczych okazał się większy, niż planowano, a nadto otrzymana dotacja z gminy miejskiej Kraków na wykonanie renowacji elewacji od ulicy Franciszkańskiej zmusiła do zmiany planów⁷². Ostatecznie dalsze prace na budowie rozpoczęto w lutym

⁶⁷ Ł. Brachaczek, *Prace remontowe biblioteki i seminarium*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2008), s. 15.

⁶⁸ A. Mączka, *Komunikat z Sesji Definitorium (12-13.09.2008)*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2008), s. 7; Ł. Brachaczek, *Prace remontowe biblioteki i seminarium*, „Wiadomości z Prowincji” 5 (2008), s. 80.

⁶⁹ *Sprawozdanie z prac wykonanych w Bibliotece w 2010/2011*, AFK, AK-IX-37.

⁷⁰ Ł. Brachaczek, *Remont Seminarium – grudzień 2009*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2009), s. 84.

⁷¹ Tenże, *Remont Seminarium – luty 2011*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2011), s. 37.

⁷² Tenże, *Remont Seminarium – stan bieżący*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2012), s. 24.

2012 roku, ale wnet zostały zatrzymane, albowiem niespodziewanie robotnicy odkryli brak fundamentów pod ścianą boczną seminarium od strony parkingu. Wymagało to dodatkowych prac zabezpieczających i pociągnęło za sobą dodatkowe koszty ok. 250 tys. złotych. Ale dzięki temu stary budynek, do którego miała przylegać biblioteka, został zabezpieczony. To jednak wydłużyło prace przygotowawcze przynajmniej o pół roku⁷³.

Dalsze czynności ciągle postępowały. W ostatnich trzech miesiącach 2012 roku pracowano przy łączniku między klasztorem a magazynami bibliotecznymi. Natomiast wykopy pod drugą część biblioteki, gdzie miały się znajdować magazyny, archiwa, cztery pokoje gościnne i garaże, zaplanowano na wczesną wiosnę 2013 roku⁷⁴.

W 2017 roku zakończono prace związane z zewnętrznym wyglądem obiektu. Po zamontowaniu stolarki okiennej wykonano elewacje ścian z systemem przeciwpożarowym, sfinalizowano montaż dachu. Po wykonaniu ścian działowych na poddaszu i pierwszym piętrze rozpoczęto prace instalacyjne realizowane przez elektryków i hydraulików⁷⁵.

5. Koniec wieńczy dzieło

Nowo zbudowany budynek biblioteki sprawił, że idea stała się rzeczywistością. Budynek ten ma w podziemiu magazyn na książki, gdzie umieszczono 3,5 km regałów przesuwanych. Na parterze znajdują się garaże dla klasztoru i seminarium. Pomieszczenie to ma się stać drugim magazynem bibliotecznym, gdy zabraknie miejsca w pierwszym. Przestrzeń pierwszego piętra dzielą razem dwa pomieszczenia: magazyn na starodruki i archiwum z pokojem pracowni archiwisty. Na drugim piętrze przewidziano cztery pokoje mieszkalne, które uległy pewnej modernizacji ze względu na podjętą później decyzję przeniesienia do nich Wydawnictwa „Bratni Zew”. Znalazła tu również swoje

⁷³ Tenże, *Remont seminarium i budowa biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2012), s. 49.

⁷⁴ *Tamże*, s. 49.

⁷⁵ *Dobiega końca budowa nowej biblioteki franciszkanów w Krakowie*, w: *Materiały do historii budowy nowej biblioteki*, AFK, sygn. AK-IX-38.

miejsce pracownia digitalizacji z jednym z najnowocześniejszych skanerów, jakimi dysponują krakowskie placówki archiwistyczno-biblioteczne. Ma tu także swój punkt pracownia konserwacji obiektów papierowych i fotografii starodruków oraz obiektów zabytkowych⁷⁶.

W sobotnie popołudnie 3 czerwca 2017 roku, kiedy w Polsce rozpoczynała się Noc Bibliotek, generał zakonu o. Marco Tasca w obecności licznie zgromadzonych gości poświęcił nową bibliotekę. Dzieło to powstało dzięki pracy, zaangażowaniu i ofiarności wielu ludzi. W dniu poświęcenia biblioteki wielokrotnie podkreślał to w swoich sprawozdaniach o. Łukasz Brachaczek, dyrektor budowy, ale także prowincjał o. Marian Gołąb. Przede wszystkim przypominał, że całe dzieło powierzono opiece św. Maksymiliana Marii Kolbego, który jego staraniem został ogłoszony patronem seminarium⁷⁷.

Podczas tej uroczystości prowincjał podziękował także wszystkim tym, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do powstania tego dobrego dzieła, a więc zarządom zakonu, prowincji, ekonomom prowincji, konwentowi św. Franciszka w Krakowie, seminarium oraz wszystkim darczyńcom i wykonawcom. Przede wszystkim na ręce obecnego generała zakonu przekazał wdzięczność kurii generalnej za przychyłność i wsparcie finansowe dla tego projektu. Podziękował swoim poprzednikom na urzędzie prowincjałskim: o. Kazimierzowi Malinowskiemu i o. Jarosławowi Zachariaszowi, za kadencji których rozpoczęto bezpośrednie przygotowania i realizację remontu seminarium wraz z budową biblioteki. Na ręce o. Roberta Brandinellogo przekazał wyrazy wdzięczności dla włoskiej prowincji św. Antoniego z Padwy za pomoc finansową. Przełożony krakowskiej prowincji zakonnej wyraził słowa uznania i wdzięczności także Społecznemu Komitetowi Ochrony Zabytków Krakowa, który wsparł to dzieło w ramach Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Kra-

⁷⁶ Biblioteka posiada bowiem ok. 6 tys. starodruków. Wśród nich znajduje się dziewięćdziesiąt sześć inkunabułów. Najstarszy to *Praeceptorium divinae legis* Johanna Nidera z 1470 roku.

⁷⁷ „Sprowadzeniem relikwii św. Maksymiliana rozpoczęliśmy nie tylko nowy etap historii naszego Seminarium, ale także jego generalny remont. Wszyscy bowiem wiemy, że nie mamy funduszy na przeprowadzenie koniecznego, a zarazem bardzo kosztownego remontu. Wierzę, że przybycie relikwii św. Maksymiliana do Krakowa w tym momencie nie jest przypadkowe. Potrzebujemy bowiem cudu, i o to prosimy Boga za wstawiennictwem naszego patrona”, *Nowa biblioteka u franciszkanów*, w: *Materiały do historii budowy nowej biblioteki*, AFK, sygn. AK-IX-38.

kowa, Gminie Miejskiej Kraków i wielu innym darczyńcom, często anonimowym⁷⁸. Największe zasługi położyli tu: Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane Bobrek, Teresa Niewiadomska, Jadwiga Małek, Brunon Macianty z Dąbrowy Górniczej, którzy ofiarowali stał; Przedsiębiorstwo Transbet Kazimierza Styrny Borek czy Wacław Jopek z Ceramiki Budowlanej Jopek (cegła porotherm, dachówka).

Prowincjał podziękował także o. Łukaszowi Brachaczkowi, który od początku prowadził i nadzorował prace budowlane, starał się o środki finansowe i był nie tylko dyrektorem budowy, ale jej duszą, bez której „ciało umiera”. Nowy budynek biblioteki został oddany do użytku i chociaż wymaga jeszcze pewnych zabiegów i prac, to przecież idea stała się rzeczywistością.

Zakończenie

W 2017 roku otwarto przy klasztorze św. Franciszka w Krakowie nowo zbudowany gmach biblioteki. Podjęta analiza dokumentów zakonnych odnoszących się do jego powstania ukazała, że już w latach sześćdziesiątych XX wieku myślano o poszerzeniu przestrzeni magazynowej biblioteki istniejącej przy Wyższym Seminarium Duchownym Franciszkanów (OFConv) w Krakowie. Od 1989 roku rozważano dojrzały projekt tzw. biblioteki ekologicznej, który jednak nie został zrealizowany. Pomimo różnych trudności i wątpliwości nadal dążono do wybudowania nowego gmachu biblioteki. Okazją stał się generalny remont seminarium. W nowej aranżacji przestrzeni seminarium znalazł się budynek biblioteki, którego budowa trwała w latach 2007-2017. Stał się on głównym budynkiem księżnicy, która gromadzi zbiory z zakresu filozofii i teologii, a szczególnie franciszkanizmu.

Warto jeszcze zauważyć, że ukazana historia powstania nowego gmachu biblioteki przy Wyższym Seminarium Duchownym Franciszkanów (OFMConv) i klasztorze w Krakowie może stanowić przyczynek do historii nie tylko biblioteki i seminarium, ale także kulturowego zaangażowania franciszkanów. Ta ostatnia kwestia wymagałaby jednak osobnego studium badawczego.

⁷⁸ *Tamże*.

Bibliografia

- Acta Conv. Cracoviensis Ord. Min. S. Francisci Conventualium ab anno 1888 [do 1947]*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III-33.
- Acta Conventus Cracoviensis Ord. Fr. Min. S. Francisco Conventualium ab anno 1989*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III-61.
- Acta Conventus Cracoviensis ord. Fratrum Minorum s. Francisci Conventualium ab anno 1947*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III-56.
- Acta Conventus Cracoviensis Ordinis Fratrum Minorum Conventualium ab Octobre 2005*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III-64.
- Brachaczek Ł., *Prace remontowe biblioteki i Seminarium*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2008), s. 15.
- Brachaczek Ł., *Prace remontowe biblioteki i seminarium*, „Wiadomości z Prowincji” 5 (2008), s. 80-81.
- Brachaczek Ł., *Remont Seminarium – grudzień 2009*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2009), s. 84.
- Brachaczek Ł., *Remont Seminarium – luty 2011*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2011), s. 37.
- Brachaczek Ł., *Remont Seminarium – stan bieżący*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2012), s. 24.
- Brachaczek Ł., *Rozpoczął się remont WSD i biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2007), s. 4.
- Brachaczek Ł., *Sprawozdanie dotyczące przygotowania i przeprowadzenia remontu Wyższego Seminarium Duchownego Franciszkanów w Krakowie w okresie od 1 września 2004 do 29 lutego 2008*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-IX-37.
- Czapiński M., *Ekspertyza dotycząca możliwości obciążenia sklepień pod Biblioteką w klasztorze oo. Franciszkanów w Krakowie regałami metalowymi wypełnionymi księgozbiorem*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-IX-27.
- Dobiega końca budowa nowej biblioteki franciszkanów w Krakowie*, w: *Materiały do historii budowy nowej biblioteki*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-IX-38.
- Gołąb M., *Projekt: Ocalić dziedzictwo – remont WSD w Krakowie*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2007), s. 4.

- Remont Seminarium i budowa Biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2012), s. 49.
- Komunikaty z obrad definitorium Prowincji, sesja XXVI, 27 luty 2006*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2006), s. 18-20.
- Koncepcja projektu Biblioteki Ekologicznej*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-IX-30.
- Koncepcja rozbudowy biblioteki klasztornej oraz uporządkowania terenu wewnętrznego klasztoru oo. Franciszkanów*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-VIII-29.
- Kongres misyjny i Nadzwyczajna Kapituła Prowincjalna*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2006), s. 7-17.
- Kronika klasztoru krakowskiego [1973-1979]*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III a-5.
- Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie [1892-1968]*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III a-1.
- Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie od 23 kwietnia 1998 do 24 lutego 2013*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III a-8.
- Kronika klasztoru oo. Franciszkanów w Krakowie od maja 1984 do kwietnia 1998*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-III a-7.
- List o. Prowincjała w sprawie budowy biblioteki*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (1994), s. 7-8.
- Mączka A., *Komunikat z Sesji Definitorium (12-13.09.2008)*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2008), s. 7.
- Nowa biblioteka u franciszkanów*, w: *Materiały do historii budowy nowej biblioteki*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. AK-IX-38.
- Ogłoszenie Kapituły Nadzwyczajnej*, „Wiadomości z Prowincji” 2 (1995), s. 12-13.
- Sesja 66 Definitorium, 12.01.2004*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2004), s. 31.
- Sprawozdanie z Kapituły Nadzwyczajnej Prowincji Krakowskiej św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, która miała miejsce w Krakowie, w domu prowincjalnym pod wezwaniem św. Antoniego Padewskiego 6 kwietnia 1995 r.*, „Wiadomości z Prowincji” 2 (1995), s. 13-16.
- Sprawozdanie z prac wykonanych w Bibliotece w 2010/2011*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, AK-IX-37.

- Sprawozdanie ze stanu i działalności Wyższego Seminarium Duchownego oo. Franciszkanów w Krakowie za rok akademicki 1998/1999*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (1999), s. 21-23.
- Uchwały Kapituły Nadzwyczajnej 2006*, „Wiadomości z Prowincji” 4 (2006), s. 16-17.
- Uchwały Kapituł Prowincjalnych Zwyczajnych i Nadzwyczajnych w latach 1965-2006*, red. F. Solarz, P. Dybka, Kraków 2008.
- WSD Franciszkanów w Krakowie. Księga sprawozdań z posiedzeń grona profesorskiego (1968-1996)*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. B-VIIc-152.
- WSD Franciszkanów w Krakowie. Księga sprawozdań z posiedzeń grona profesorskiego (1987-2008)*, Archiwum Prowincjalne Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, sygn. B-VIIc-153.
- XXV Sesja Definitorium, 12.06.2001*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2001), s. 17.
- XXXI sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 05.06.2006*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2006), s. 9-10.
- XXXIV sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 2-3 października 2006*, „Wiadomości z Prowincji” 3 (2006), s. 11.
- XXXIX sesja Definitorium Prowincji, Kraków, 30 stycznia 2007 r. Wnioski do Kurii Generalnej*, „Wiadomości z Prowincji” 1 (2007), s. 14-15.
- Z posiedzeń Rady Prowincjalnej, sesja XXXII (29.05.1998)*, „Wiadomości z Prowincji” 2 (1998), s. 3.

Streszczenie

Stosując metodę dedukcyjną opartą na źródłowych dokumentach archiwalnych proveniencji wewnątrzakonnej, przechowywanych w Archiwum Prowincjalnym Franciszkanów (OFMConv) w Krakowie, niniejsze opracowanie ma za zadanie ukazać długi i dość skomplikowany proces decyzyjny władz Prowincji św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię Zakonu Braci Mniejszych Konwentalnych, który doprowadził do wybudowania nowego skrzydła klasztoru św. Franciszka z Asyżu w Krakowie jako nowego gmachu biblioteki.

Słowa kluczowe

klasztor św. Franciszka w Krakowie, Wyższe Seminarium Duchowne Franciszkanów, biblioteka, budowa biblioteki

CONSTRUCTION OF A NEW BUILDING OF THE FRANCISCAN LIBRARY (OFMCONV) IN KRAKÓW: PRESENTATION OF THE DECISION-MAKING PROCESS

Summary

Using the deductive method based on source archival documents of monastic provenance, stored in the Franciscan Provincial Archives (OFMConv) in Krakow, this study aims to show the long and quite complicated decision-making process of the authorities of the Province of St. Anthony of Padua and Bl. Jakub Strepa of the Franciscans, who led to the construction of a new wing of the monastery of St. Francis of Assisi in Krakow, as a new library building.

Keywords

Monastery of St. Francis in Kraków, Franciscan Seminary, library, construction of the library

Zasoby EBSCO - zaufane narzędzia badawcze do studiowania religii i teologii

Dostępne przez EBSCOhost® oraz EBSCO Discovery Service™

Atla Religion Database with AtlaSerials PLUS

Baza łączy sztandarowy produkt indeksowy *Atla Religion Database (Atla RDB®)* z *AtlaSerials PLUS (Atlas PLUS®)*, uaktualnieniem oryginalnego pełnotekstowego produktu firmy Atla, *AtlaSerials® (Atlas®)*. *Atlas PLUS* zawiera ponad 600 czasopism z wielu różnych dziedzin religii i teologii, z pełnotekstową zawartością w ponad 30 językach z ponad 40 krajów.

Zawartość:

- Ponad 3 miliony rekordów
- 1 100 tytułów obecnie indeksowanych, z rekordami dla ponad 2400 tytułów czasopism
- Ponad 280 000 rekordów dotyczących esejów
- Ponad 1 milion rekordów recenzji
- Ponad 460 000 rekordów książek
- Pełnotekstowe artykuły z ponad 580 czasopism

Inne zasoby z zakresu religii i teologii w ofercie EBSCO:

- Atla Historical Monographs Collection (11 Series)
- EBSCO eBooks Religion Subscription Collection
- Missions and Missionaries Around the World, 1611-1922
- New Testament Abstracts Online
- Old Testament Abstracts Online
- Religion & Philosophy Collection
- Religious Leaders and Thinkers, 1516-1922
- The Philosopher's Index with Full Text

Tematyka:

- Studia interdyscyplinarne
- Teksty sakralne
- Religie świata
- Dialog międzywyznaniowy
- Teologia kontekstualna i systematyczna
- Religioznawstwo
- Historia denominacji
- Misje i ekumenizm
- Duszpasterstwo
- Archeologia i starożytność
- Kultura ludzka i społeczeństwo
- Filozofia i Etyka

Chcesz otrzymać więcej informacji o zasobach z zakresu religii i teologii? Zeskanuj ten kod, by dowiedzieć się więcej:

KOMUNIKATY

Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych
Rok 29 (2023) nr 56, s. 81-86
ISSN 1426-3777

Ks. KRZYSZTOF GONET¹

WSPOMNIENIA KSIĘDZA BIBLIOTEKARZA Z ZAMIERZCHŁEJ PRZESZŁOŚCI

KONWERSATORIUM *BIBLIOTEKI SPECJALNE* W LATACH 1999-2007 W INSTYTUCIE INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

W roku akademickim 1999/2000 z inspiracji pani prof. Barbary Bieńkowskiej Krzysztof Gonet podjął się prowadzenia zajęć fakultatywnych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Należy on do absolwentów tego instytutu z roku 1981. W semestrze letnim roku akademickiego 1999/2000 pani dr Barbara Sosińska-Kalata, pełniąca wtedy funkcję zastępcy dyrektora, w imieniu instytutu zaproponowała mu poprowadzenie konwersatorium *Biblioteki specjalne* w wymiarze trzydziestu godzin. Konwersatorium to było przedmiotem opcjonalnym, specjalistycznym, który mogli wybierać studenci drugiego i trzeciego roku dzien-

¹ Autor jest absolwentem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. W latach 1989-1999 był wicedyrektorem i dyrektorem Biblioteki Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. W latach 1999-2009 pełnił funkcję dyrektora Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji Bibliotek Kościelnych „Fidas”. W latach 2009-2021 był proboszczem parafii Świętej Rodziny w Michalczewie koło Warki w archidiecezji warszawskiej. W roku 2021/2022 pełnił funkcję kapelana Ośrodka Działalności Leczniczej Caritas w Warszawie. Od 1 lipca 2022 roku przeszedł na emeryturę.

nych studiów licencjackich. Współpraca z instytutem trwała osiem lat do roku akademickiego 2006/2007 włącznie.

Przez osiem lat do kolokwium zaliczającego konwersatorium *Biblioteki specjalne* przystąpiło z pomyślnym wynikiem 184 studentów. W kolejnych latach akademickich liczba studentów przedstawiała się następująco:

- 1999/2000 – trzydziestu dwóch,
- 2000/2001 – dziewiętnastu,
- 2001/2002 – siedmiu,
- 2002/2003 – czterech,
- 2003/2004 – dwudziestu sześciu,
- 2004/2005 – dwudziestu pięciu,
- 2005/2006 – czterdziestu dwóch,
- 2006/2007 – dwudziestu dziewięciu.

Trudno tu znaleźć jakąś statystyczną regułę lub zależność. Wybór takiego czy innego opcjonalnego przedmiotu specjalistycznego nie zawsze jest wynikiem zainteresowań studenta. Czasem na wybór ten wpływa dogodny dzień i godzina w ogólnym planie jego zajęć, a czasem sposób egzekwowania wymagań przez wykładowcę.

W początkowym etapie współpracy z instytutem pewne znaczenie mogła mieć pewnie zwykła ciekawość: Jak ksiądz będzie prowadził zajęcia? Czy będą się różnić od lekcji katechezy w szkole? W rzeczywistości jedynym akcentem religijnym podczas tych zajęć było przypominanie słów papieża Jana Pawła II, które wypowiedział 11 czerwca 1999 roku podczas poświęcenia Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Stwierdził wówczas, że każda biblioteka jest „świętynią twórczego ducha ludzkiego, który odzwierciedla owo Boże Tchnienie, jakie towarzyszyło dziełu stworzenia świata i człowieka”². Sądzę, że trudno by było znaleźć teologiczną treść w żartobliwej modlitwie Kubusia Puchatka, często przytaczanej przez autora artykułu na zajęciach: „Boże, spraw, aby mi się chciało, tak jak mi się nie chce”.

Już po pierwszych zajęciach prowadzący pozbył się też złudzeń co do intencji większości studentów przy wyborze kierunku studiów. Po pytaniu: „Kto z państwa chce w przyszłości pracować w bibliotece?”,

² Jan Paweł II, *Poświęcenie Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego – Przemówienie, Warszawa, 11 czerwca 1999 r.*, w: Jan Paweł II Polska 1999. *Przemówienia i homilie*, Warszawa 1999, s. 137-139.

zapadła długa, krępująca cisza. Wreszcie stanął jeden z najwyższych studentów i patrząc na wykładowcę z perspektywy swojego ponad dwumetrowego wzrostu, zapytał: „Proszę księdza, ale za ile?”. Niestety, nie można mu było niczego obiecać ani tym bardziej zagwarantować. Mimo wszystko Krzysztof Gonet podjął to wyzwanie, które z wielkim poświęceniem realizowali wszyscy wykładowcy instytutu, i próbował wzbudzić zamiłowanie studentów do pięknego zawodu bibliotekarza. Skutki tych wysiłków niestety trudno było oszacować.

W sprawie programu zajęć dyrekcja instytutu zostawiła wykładowcy wolną rękę. Stworzył więc autorski program, który składał się z dwóch części realizowanych na przemian co drugie zajęcia. Część pierwsza, teoretyczna, był to wykład z elementami dyskusji, wymiany doświadczeń i spostrzeżeń ze studentami. Częścią drugą, praktyczną, polegała na wycieczkach do różnych bibliotek w Warszawie.

Część teoretyczna miała na celu określenie najpierw przedmiotu owych zajęć. Po przedstawieniu kilku definicji bibliotek specjalnych oraz omówieniu niektórych przykładów bibliotek powszechnie uznawanych za specjalne dochodzono jednak do wniosku, że każda biblioteka jest w pewnym sensie specjalna. W tej sytuacji przedmiot zajęć zarysowywał się jako *Wpływ specyficzności danej biblioteki na pełnione przez nią funkcje, organizację jej pracy oraz wymagania lokalowe*. Konwersatorium nie stanowiło więc przestrzeni analizowania różnych typów bibliotek specjalnych w zależności od dominującej tematyki ich zbiorów, rodzaju czytelników, przynależności organizacyjnej itp.

Na kolejnych zajęciach w części teoretycznej omawiano następujące tematy:

- *Wpływ specyficzności biblioteki na proces udostępniania zbiorów,*
- *Wpływ specyficzności biblioteki na proces gromadzenia zbiorów,*
- *Wpływ specyficzności biblioteki na procesy opracowania zbiorów i udzielania informacji o posiadanych zbiorach i ich treści.*

Powyższe zajęcia były też okazją do podzielenia się ze słuchaczami praktyczną wiedzą wykładowcy na temat funkcjonowania biblioteki jako takiej i przekazania wielu konkretnych doświadczeń. Wzorował się on na arcyciekawych wykładach, jakie w czasie jego studiów bibliotekarskich w ramach przedmiotu *Zbiory dokumentów i informacji* przedstawiała pani Hanna Zasadowa, ówczesna wicedy-

rektor Biblioteki Uniwersyteckiej. Pani Zasadowa dzieliła się swoim bezcennym doświadczeniem kilkudziesięcioletniej pracy w wielkiej bibliotece uczelnianej, jaką jest BUW, z którą była związana od roku 1952 aż do zakończenia swojego życia zawodowego³.

Kolejne zajęcia z części teoretycznej poświęcono tematowi, który stanowił specjalność i hobbystyczne zainteresowanie autora: *Wpływ specyficzności biblioteki na wymagania lokalowe i funkcjonalność budynku będącego jej siedzibą*. Zajęcia rozpoczynały od odczytania fragmentu z *Bibliograficznych ksiąg dwoje* Joachima Lelewela⁴. W rozdziale *Bibliotekarstwo czyli księżnictwo (!)*, w punkcie 1: *Zabezpieczenie (!) bibliotek i księzek* można tam znaleźć dziewiętnastowieczny podręcznik budowy i urządzenia pomieszczeń bibliotecznych. Dalej omawiano podstawowe zasady budownictwa bibliotecznego oraz główne typy takich realizacji. W tej części zajęć Krzysztof Gonet dzielił się też swoimi przemyśleniami na temat nowych budynków Biblioteki Narodowej i Biblioteki Uniwersyteckiej, które w różnych momentach jego bibliotekarskiej drogi zawodowej miał możliwość dokładnie przeanalizować⁵.

Druga, praktyczna część zajęć to wspomniane już wcześniej wybieżki do różnych bibliotek w Warszawie. Co roku studenci odwiedzali Bibliotekę Główną Politechniki Warszawskiej oraz Bibliotekę Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w stolicy. Poza tym w kolejnych latach poznano kolejne warszawskie biblioteki (układ według kolejności odwiedzin):

- Mediatekę Szwajcarską w Alejach Ujazdowskich 28,
- Bibliotekę Instytutu Sztuki PAN przy placu Krasińskich 1a,

³ Hanna Zasadowa (1920-2017) – starszy kustosz dyplomowany, wicedyrektor BUW w latach 1973-1980; E. Kobierska-Maciuszko, *Wspomnienia. Hanna Zasadowa (1920-2017)*, buwlog.uw.edu.pl/hanna-zasadowa-1920-2017, 07.02.2023.

⁴ J. Lelewel, *Joachima Lelewela Bibliograficznych ksiąg dwoje*, t. 2, Wilno 1826, s. 264-268.

⁵ Autor artykułu w roku 1981 napisał i obronił pracę magisterską pt. *Procesy gromadzenia i opracowania zbiorów w nowym budynku Biblioteki Narodowej w Warszawie. Projekt zmian organizacyjnych, metodycznych oraz zakresu działania*. W roku 1993 autor był konsultantem i rzeczoznawcą od spraw funkcjonalności sądu konkursowego ogólnopolskiego otwartego realizacyjnego konkursu architektonicznego na projekt koncepcyjny Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Razem z dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Stefanem Czają przeanalizowali i zaopiniowali pięćdziesiąt projektów, wskazując sądowi konkursowemu pięć projektów najlepszych od strony funkcjonalnej. Wśród wybranych projektów znalazł się projekt zrealizowany, który w konkursie zdobył pierwszą nagrodę.

- Bibliotekę Wiedzy Religijnej Sióstr Benedyktynek od Krzyża przy ulicy Piwnej,
- Czytelnię Naukową Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy Dzielnicy Ursynów przy ulicy Braci Wągów 1,
- Zbiory Specjalne Głównej Biblioteki Lekarskiej przy ulicy Agrykola,
- Bibliotekę XI Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Reja przy placu Stanisława Małachowskiego,
- Mediotekę Polską Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Alejach Ujazdowskich 28,
- Bibliotekę Narodowej Galerii Sztuki Zachęta przy placu Stanisława Małachowskiego,
- Czytelnię Naukową nr VII Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Śródmieście m.st. Warszawy przy ulicy Świętojańskiej 5,
- Bibliotekę Narodowego Banku Polskiego przy placu Powstańców Warszawy,
- Bibliotekę Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Informatycznej Vistula na Ursynowie, przy ulicy Stokłosa 3,
- Bibliotekę i Centrum Informacji im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego przy ulicy Czerniakowskiej 178a,
- Bibliotekę Zamku Królewskiego w Warszawie,
- Bibliotekę Prywatnego Liceum Ogólnokształcącego Sióstr Nazaretanek przy ulicy Czerniakowskiej 137,
- Bibliotekę Sądu Najwyższego przy placu Krasińskich.

Wycieczki do bibliotek stanowiły okazję do poznawania różnych rozwiązań dostosowujących praktykę bibliotecarską do specyficzności danej placówki. Pracowników goszczących studentów zawsze proszono, aby mówili przede wszystkim o tym, co w danej bibliotece różni się od pracy w innych bibliotekach. Studenci interesowali się też problemami spotykanymi przez bibliotekarzy w konkretnych placówkach, a następnie zespołowo starano się znaleźć potencjalne rozwiązanie tych problemów. Trzeba przyznać, że owa praktyczna część konwersatorium cieszyła się dużym zainteresowaniem studentów i frekwencja na tych zajęciach była wyższa niż na części teoretycznej.

Na zakończenie tego krótkiego sprawozdania autor chciałby jeszcze raz wyrazić swoje serdeczne podziękowania pani prof. Barba-

rze Bieńkowskiej za inspirację, która pozwoliła mu podsumować i przekazać swoje doświadczenia pracy bibliotekarskiej; następnie Dyrekcji Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz całemu zespołowi pracowników dydaktycznych i pomocniczych, którzy z wielkim zaufaniem i tak ciepło włączyli go do swojego grona, pozwalając na ośmioletnią współpracę. Wielkie podziękowania należą się dyrekcjom i pracownikom bibliotek, które gościły studentów podczas praktycznej części zajęć. Ich trud przygotowania owych spotkań oby nie poszedł na marne. Największe wrażenie na studentach robił zapał, fascynacja i szczere oddanie się pracy bibliotekarskiej. Nawet jeżeli nie wszyscy zachęcili się do pracy w bibliotekach, to można ufać, że poczuli szacunek dla zawodu bibliotekarza oraz jego cichego i cierpliwego wysiłku, często niedocenianego, a tak potrzebnego nauce i dobremu życiu. Autor dziękuje też oczywiście wszystkim studentom, którzy nie przestraszyli się belfra w sutannie i przez okres ośmiu lat sumiennie uczestniczyli w konwersatorium *Biblioteki specjalne*.

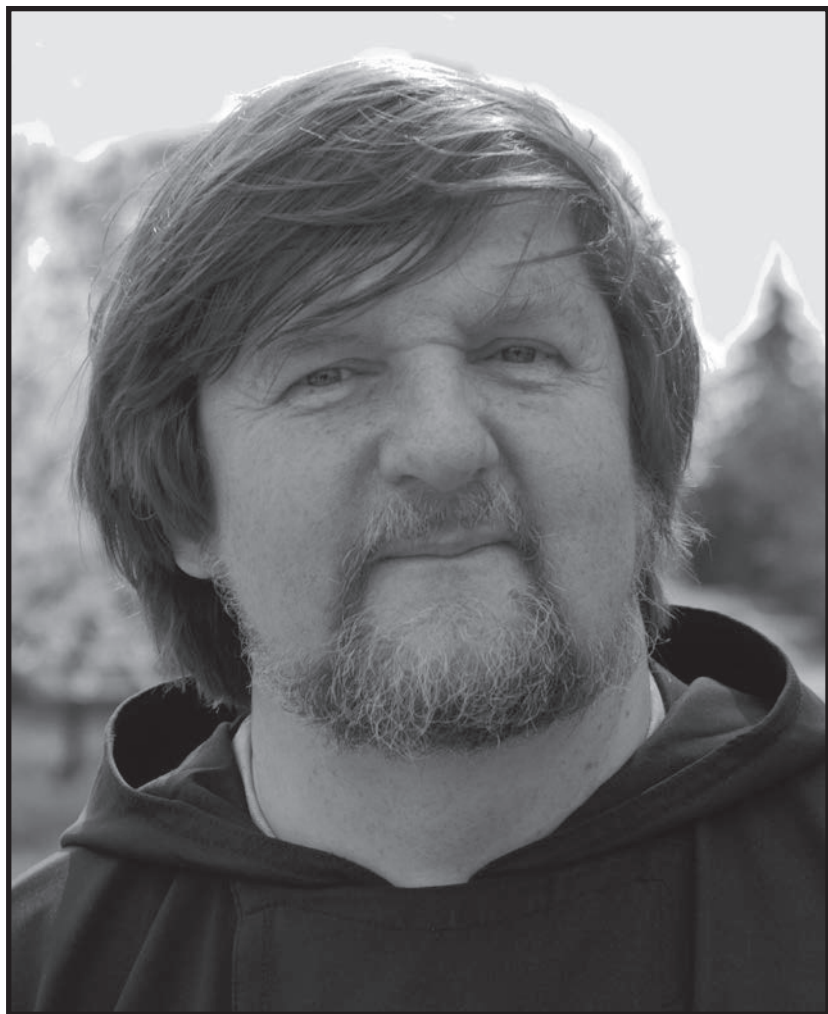
O. GRZEGORZ FILIPIUK OFMCAP¹

ŚP. O. PROF. DR HAB. ROLAND WOJCIECH PREJS OFMCAP (1956-2023)

O. prof. Roland Wojciech Prejs OFMCap (1956-2023) był polskim duchownym katolickim, członkiem Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów Prowincji Warszawskiej, profesorem nauk teologicznych, historykiem Kościoła, nauczycielem akademickim Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Roland Prejs urodził się 1 lutego 1956 roku w Sierakowie w Wielkopolsce. Rodzice Karol i Eugenia z domu Brok mieszkali wraz z dziećmi w Gorzowie Wielkopolskim. Roland w 1975 roku uzyskał maturę w II Liceum Ogólnokształcącym im. Marii Skłodowskiej-Curie. Po maturze podjął studia teologiczne dla świeckich na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1977 roku wstąpił do Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów i 21 sierpnia od obłóczyn rozpoczął nowicjat w Zakroczymiu. Profesję czasową złożył 21 sierpnia 1978 roku na ręce prowincjała o. Pacyfika Antoniego Dydycza. Po nowicjacie kontynuował studia teologiczne na KUL już jako kleryk kapucyński. W 1982 roku na podstawie pracy *Wkład kapucynów w życie Kościoła na Ziemiach Odzyskanych w latach 1945-1951 na przykładzie Administracji Apostolskiej w Gorzowie Wielkopolskim*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. Zygmunta Zielińskiego, uzyskał magisterium. Profesję wieczystą złożył 13 września 1981 roku, a święcenia kapłańskie przyjął w Lublinie 17 kwietnia 1982 roku.

¹ Biblioteka Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu.

Po święceniach kapłańskich przez rok pracował jako duszpasterz, następnie w 1983 roku został skierowany na studia specjalistyczne z zakresu historii Kościoła na KUL. Zamieszkał w klasztorze w Lublinie przy Krakowskim Przedmieściu. W 1988 roku uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy *Apostolstwo słowa drukowanego u kapucynów Prowincji Polskiej (Komisariatu Warszawskiego) w latach 1864-1939*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Zyg-

munta Zielińskiego. W 1987 roku podjął wykłady z zakresu historii zakonu i prowincji w Wyższym Seminarium Braci Kapucynów w Lublinie. Opublikował wiele artykułów naukowych na tematy dotyczące dziejów Kościoła w XIX wieku.

W roku 2003 przygotował monografię *Zakonnicy franciszkańscy Królestwa Polskiego po kasacie 1864 r. Dzieje, postawy*. Książka przedstawia losy zakonników franciszkańskich (bernardyni, franciszkanie konwentualni, kapucyni, reformaci) po kasacie klasztorów przeprowadzonej w 1864 roku przez władze carskie oraz tych, którzy pozostali w klasztorach tzw. etatowych, emigrantów i zesłańców, a także tych, którzy się sekularyzowali. Rok później o. Prejs uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego w zakresie nauk humanistycznych. Profesorem nadzwyczajnym został w roku 2007. Tytuł profesora nauk teologicznych uzyskał w roku 2013 na podstawie dorobku i książki *Administracja diecezjalna w Królestwie Polskim w latach 1864-1918. Studium prozopograficzne*. Publikacja przedstawia osoby pełniące kierownicze funkcje w diecezjach Królestwa Polskiego w latach 1864-1918: biskupów, administratorów diecezji, oficjów, surogatów i regensów konsystorza. Analizie poddano ich wykształcenie, drogi służby w Kościele i dokonania.

Pracę dydaktyczną na KUL o. Prejs rozpoczął w 2004 roku od prowadzenia wykładów na Wydziale Zamiejscowym Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli, gdzie prowadził seminarium naukowe dla studentów pedagogiki. Następnie został członkiem Rady Wydziału Teologii, ale nie prowadził zajęć dydaktycznych na tym wydziale. Od roku 2006 pełnił funkcję kierownika Katedry Dziejów Teologii. W roku 2016 objął stanowisko kierownika Katedry Historii Kościoła w Czasach Nowożytnych.

W zakonie pełnił funkcję gwardiana klasztoru przy Krakowskim Przedmieściu w Lublinie, prefekta seminarium kapucyńskiego w latach 1986-1988, wicerektora seminarium w latach 1988-1989. Uczestniczył jako delegat w wielu kapitułach prowincjalnych. W latach 1991-1994 pełnił posługę wikariusza prowincjalnego. Był cennym bratem, który chętnie dzielił się swoją ogromną wiedzą oraz przejawiał wybitny talent dydaktyczny. Wykładał historię zakonu franciszkańskiego oraz historię kapucynów w seminariach kapucyńskich (Lublin, Kraków), prowadził wykłady na Studium

Duchowości Franciszkańskiej w Centrum Duchowości „Honorationum” w Zakroczymiu.

W latach 1989-1991 pracował w Zakroczymiu jako redaktor czasopisma „Trzeźwymi Bądźcie”. Opracował kilkanaście tomów *Bibliografii franciszkańskiej* wydawanej w Poznaniu. Jest autorem wielu monografii oraz ponad 100 artykułów naukowych. Redagował katalogi prowincjalne oraz prace zbiorowe z zakresu historii Kościoła i zakonu. Opracował dzieje Instytutu Historii Kościoła na KUL. Został promotorem dziewięćdziesięciu jeden magisteriów oraz pięciu doktoratów. Był wybitnym znawcą dziejów Kościoła w Polsce w XIX wieku, a zwłaszcza historii zakonów franciszkańskich. W ostatnich miesiącach przed śmiercią przygotowywał nowe wydanie *Mortuologium* kapucyńskiego. Bardzo często można go było spotkać w czytelni głównej Biblioteki KUL, gdzie z uśmiechem i skupieniem na twarzy odpowiadał na powitania i czasami, zagadnięty, pomagał w rozwiązaniu problemu.

Współpracował z Federacją Bibliotek Kościelnych „Fides” jako członek Rady Naukowej czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”. Trzynastego września 2016 roku XXII Walne Zgromadzenie, odbywające się w Warszawie w dwudziestą piątą rocznicę powstania Federacji, nadało o. Rolandowi honorowe członkostwo Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”.

O. Roland zmarł po ciężkiej chorobie 30 marca 2023 roku w hospicjum w Lublinie. Miał sześćdziesiąt siedem lat, w zakonie spędził czterdzieści cztery, a w kapłaństwie czterdzieści. Pogrzeb, który odbył się 4 kwietnia 2023 roku, zgromadził wielu księży, pracowników naukowych, studentów i przyjaciół o. Rolanda. Został pochowany w Lublinie na cmentarzu przy ulicy Lipowej, w grobowcu zakonnym przy kaplicy.

Ks. KRZYSZTOF GONET¹

**ZMARŁA MATKA CHRZESTNA²
FEDERACJI „FIDES”
PROF. DR HAB. ANNA SITARSKA (1938-2023)**

**SŁOWO POŻEGNANIA WYGŁOSZONE PO MSZY ŚWIĘTEJ
POGRZEBOWEJ W KOŚCIELE OJCÓW BERNARDYNÓW
W WARSZAWIE 28 KWIETNIA 2023 ROKU**

Nad propyłejami głównego wejścia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie umieszczono księgę z brązu z napisem *Hinc omnia*. Tymi samymi słowami chciałbym rozpocząć moje pożegnanie pani profesor Anny Sitarskiej i podziękowanie dla niej.

¹ Autor jest absolwentem Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. W latach 1989-1999 był wicedyrektorem i dyrektorem Biblioteki Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Warszawie. W latach 1999-2009 pełnił funkcję dyrektora Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. W latach 2009-2021 był proboszczem parafii Świętej Rodziny w Michalczewie koło Warki w archidiecezji warszawskiej. W roku 2021/2022 pełnił funkcję kapelana Ośrodka Działalności Leczniczej Caritas w Warszawie. Od 1 lipca 2022 roku przeszedł na emeryturę.

² W swoim pożegnalnym wystąpieniu podczas uroczystości pogrzebowej prof. Anny Sitarskiej o. Grzegorz Filipiuk powiedział: „Federacja Bibliotek Kościelnych «Fides», którą reprezentuję jako przewodniczący Zarządu, serdecznie dziękuje Pani Profesor Annie Sitarskiej, że będąc znakomitym fachowcem w dziedzinie wdrażania nowych technologii bibliotekarskich, była obecna jako doradca i ekspert podczas zebrania założycielskiego Federacji «Fides» we wrześniu 1991 roku. Można powiedzieć, że była przy jej narodzinach i uznajemy ją za matkę chrześną naszego stowarzyszenia. Jednocześnie podkreślając zasługi dydaktyczne Pani Profesor, Federacja Bibliotek Kościelnych «Fides» wyraża jej podziękowanie za to, że wykształciła, wychowała i ukształtowała inicjatora i współzałożyciela Federacji, ks. Krzysztofa Goneta”.

Hinc omnia – „stąd wszystko”. Wszystko to, co w bibliotekarskim wątku mojego życia wymyśliłem i zrobiłem, ma swój początek w inspiracjach Pani Profesor Anny, które czerpałem z jej wykładów i publikacji, z długich rozmów i dyskusji, a także z podpatrywania jej przykładu i życiowych postaw. Przepraszam, że mówię o swoim doświadczeniu, ale przecież najlepiej je znam. Mam jednak nadzieję, że wyrażam też myśli wielu studentów i wychowanków Pani Profe-

sor Anny, którzy są tu dziś z nami obecni. Są wśród nich znakomici praktycy bibliotekarstwa, pracownicy bibliotek różnego typu, często pełniący kierownicze stanowiska. Są też naukowcy i dydaktycy z naszych dziedzin, wielu z tytułami doktorskimi i profesorskimi. To ona nas wychowała, wykształciła, ukształtowała i zainspirowała do wprowadzenia polskich bibliotek w świat nowoczesności. A zaczynało się to od książki, którą napisała w 1971 roku: *Nowe metody i techniki bibliografii*³. Myślę, że wielu z nas pamięta tę miękką pomarańczową okładkę i zaczytane przez studentów nieliczne egzemplarze w uczelnianych bibliotekach. Wspominam o tej książce nie dlatego, żeby opisane tam nowinki z początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku miały nas do dziś fascynować. Ale to, że dziś jesteśmy o wiele epok dalej, ma swoje źródło w postawie Pani Profesor, której symbolem jest ta prawie prehistoryczna dziś publikacja. Tę postawę wspaniale scharakteryzowała inna wielka postać polskiego bibliotekarstwa, śp. Pani Profesor Jadwiga Kołodziejska: „Są ludzie nie mieszczący się w czasie, w którym przyszło im żyć. Obdarzeni wyobraźnią i inteligencją, a przy tym niecierpliwi, nie są w stanie zadowolić się zastaną sytuacją, chcieliby zmienić swoje otoczenie. Jeżeli mieści się w nim zawód lub wybrana dziedzina nauki, to jest rzeczą oczywistą, że nie zawsze są rozumiani, zwłaszcza jeżeli konsekwentnie obstają przy swoich poglądach i nie godzą się na koniunkturalne ustępstwa. W trudnych warunkach wymagających jednoznacznego opowiedzenia się po stronie prawdy lub kłamstwa dokonują wyborów wartości moralnych wysokiej próby, nie bacząc, że cena ich może być wysoka. Do takich osób należy Anna Sitarska. [...] Niezmiennosć metod pracy bibliotecznej i bibliograficznej, konserwatyzm środowiska zawodowego i niechęć do zmian nie zniechęciły młodej asystentki Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego do podjęcia działań zmierzających do unowocześnienia polskich bibliotek”⁴.

Hinc omnia – „stąd wszystko”. My, jej uczniowie, próbowaliśmy i próbujemy ją naśladować i za tę postawę oraz te inspiracje jesteśmy Pani Profesor Annie Sitarskiej bardzo wdzięczni.

³ A. Sitarska, *Nowe metody i techniki bibliografii*, Warszawa 1971.

⁴ Za: T. Makowski *Prof. Anna Sitarska odznaczona Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski*, bn.org.pl/aktualnosci/957-prof.-anna-sitarska-odznaczona-krzyzem-komandorskim-orderu-odrodzenia-polski.html, 27.04.2023.

Nie zapominamy oczywiście, że Pani Profesor Anna bywała surowa. Wśród studentów ze zgrozą opowiadano sobie, że niektórzy gubili buty, gdy próbowali uzyskać wpis w indeksie lub oddać spóźnioną, zaległą pracę, zakłócając jej spokój rodzinny, podstępnie zdobywając jej prywatny adres. Zazwyczaj kończyło się to pogonieniem ze schodów. Na szczęście Pani Profesor mieszkała wtedy jeszcze na parterze.

To prawda, była bardzo wymagająca, ale wymagała nie tylko od studentów i od swojej rodziny, ale tyle samo, a pewnie i dużo więcej wymagała od siebie – i temu nikt zapewne nie zaprzeczy.

Jak wielki i dobry wpływ na otaczającą nas rzeczywistość i na spotykanych w życiu ludzi może mieć jeden człowiek. Człowiek, który jest pracowity, kompetentny, uczciwy, odważny, który nie boi się przełamywać przestarzałych przyzwyczajeń i nieaktualnych procedur. Człowiek, który naprawdę chce zmieniać świat na lepsze. Przykład Pani Profesor pokazał nam, że jest to możliwe.

Miałem zaszczyt być ostatnim gościem Pani Profesor, którego zaprosiła do domu na obiad. Było to dokładnie miesiąc temu, we wtorek 28 marca. Następnego dnia musiała już pójść do szpitala i nikt z nas nie przeczuwał, że będzie to początek końca. Pamiętam i będę pamiętał jej ostatnie słowa: „Jak miłe są takie chwile naszych wspólnych spotkań”. Jestem pewien, że te słowa chciałyby powiedzieć do nas wszystkich.

Nie zapominajmy o naszej Pani Profesor i spotykajmy się z nią często poprzez modlitwę i poprzez dobre, wdzięczne wspomnienia⁵.

⁵ Obszerny życiorys prof. Anny Sitarskiej: zob. Wikipedia, *Anna Sitarska*, pl.wikipedia.org/wiki/Anna_Sitarska, 31.07.2023. Serdeczne wspomnienia: zob. *Rozterki redaktora „Księgi jubileuszowej”*, w: *Od księgoznawstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Annie Sitarskiej*, red. J. Leończuk, Z Prac Naukowych Książnicy Podlaskiej 3, Białystok 2007, s. 7-18.

RECENZJE

Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych
Rok 29 (2023) nr 56, s. 95-98
ISSN 1426-3777

Ks. HENRYK OLSZAR¹

MIĘDZY KATEDRĄ A KATEDRĄ. KOŚCIÓŁ A NAUKA, KULTURA I POLITYKA

Red. Karolina Gryksa, Aleksandra Kłos-Skrzypczak, Jarosław Zawisza, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2022, 196 s., 2 nlb., ISBN 978-83-8099-182-8

Seria wydawnicza Biblioteka Teologiczna powstała w 2003 roku z inicjatywy ks. prof. dr. hab. Jerzego Myszora, cenionego przedstawiciela śląskiej szkoły historii Kościoła. Do 2012 roku zredagował dziewiętnaście pozycji tej serii. Po nim redakcję przejął ks. dr hab. Henryk Olszar, prof. UŚ. W latach 2014-2022 pod jej szyldem powstało szesnaście książek. Opublikowano tu prace dyplomowe studentów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (Bronisław Czaplicki, Anna Mroczek, Andrzej Perzyński, Krzysztof Kozłowski, Michał Kłakus, Dawid Szpek, Arkadiusz Borowski, Piotr Larysz, Anita Palimąka, Adam Palion, Radosław Adamiak, Marcin Palka, Andrzej Jędrał, Dorota Kurpies, Krzysztof Kanclerz, Adam Kafka, Szymon Resiak, Aleksander Skrzyś, Krzysztof Szymak, Krzysztof Brejza, Marcin Smierz, Łukasz Steczek, Grzegorz Juranek, Dorian Figołuszka, Karolina Gryksa) oraz opracowania dla studentów przygotowane przez wykładowców związanych z Wydziałem

¹ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Teologicznym (Bogda Biela, Józef Krętosz, Grzegorz Ignatowski, Jerzy Cuda, Jerzy Myszor, Henryk Olszar, Damian Bednarski i Aleksandra Kłos-Skrzypczak).

Recenzowana książka *Między katedrą a katedrą. Kościół a nauka, kultura i polityka* ukazała się w serii wydawniczej Biblioteka Teologiczna pod numerem 36. Jest wspólnym dziełem jedenastu autorów: Katarzyny Bieleckiej, Karoliny Gryksy, Pawła Kaszuby, Piotra Literskiego, Angeliki Mazur, Karola Mordela, Miłosza Pilarka, Mateusza Pycki, Ireneusza Woźnicy, Tomasza Wróblewskiego i Jarosława Zawiszy. Stanowi pokłosie czwartej edycji konferencji *Między katedrą a katedrą*, która odbyła się 13 maja 2022 roku na platformie Microsoft Teams. Twórcom tej konferencji przyświecała myśl ukazania dialogu jako zaczynu walki lub pomostu łączącego ludzi różnych poglądów.

Interdyscyplinarny projekt studentów i doktorantów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz absolwentów zaprzyjaźnionych uczelni, którzy postanowili przyjrzeć się relacjom zachodzącym między chrześcijaństwem a nauką, kulturą i polityką, stał się cyklicznym wydarzeniem otwierającym możliwość nawiązania relacji naukowych usytuowanych ponad światopoglądami. Otwartość na dyskusję ludzi różnych środowisk i odnajdywanie tego, co łączy, a nie dzieli, stało się punktem rozpoznawczym każdej kolejnej edycji konferencji. Ważnym celem projektu stało się również tworzenie pomostu między światem nauki a współczesnym człowiekiem, otwarcie debaty uniwersyteckiej dla każdego człowieka wykazującego chęć nawiązania dialogu.

Intencje mówienia wewnątrz uniwersytetu o tym, co wiąże się z Kościołem, towarzyszą również niniejszej publikacji. Monografia jest udaną próbą nawiązania interdyscyplinarnego dialogu na temat relacji Kościoła z nauką, kulturą i polityką oraz świadectwem zainicjowania dyskusji opartej na naukowej refleksji i wspólnej popularyzacji nauki przez studentów i doktorantów polskich uczelni. W publikacji znalazły się artykuły przedstawicieli Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego w Warszawie i Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

W artykule Katarzyny Bieleckiej (UW) warto zwrócić uwagę na zestawienie teologii feministycznej ze współczesnymi dyskursami feministycznymi. Z kolei Karolina Gryksa (UŚ) opisuje terapeutyczny wpływ Kościoła na osoby po stratach prenatalnych. Autorka skupia się na zagadnieniu pogrzebu martwo urodzonego dziecka i potrzebie zmian w zakresie jego organizacji. W wypowiedzi Pawła Kaszuby (UŚ) znalazły się kontrowersje w rozumieniu sprawiedliwości społecznej. Autor zestawiał je na podstawie analizy wypowiedzi zawartych w doktrynach filozoficznych i ekonomicznych oraz ocen katolickiej nauki społecznej. Piotr Literski (UŚ) uzasadnia, że posługa kapelana wobec osób chorych psychicznie zawiera w sobie wymiar terapeutyczny. W kolejnym artykule Angelika Mazur (UŚ) opisuje problematykę europejskiej wolności religijnej w XXI stuleciu. Karol Mordel (UJ), podejmując rozważania z zakresu literaturoznawstwa, przedstawia powiązania łączące twórczość Geoffreya Chaucera z dogmatyką św. Tomasza z Akwinu. W artykule Miłosza Pilarka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny w Warszawie) opisano nowożytny proces o czary oraz stosowane podczas niego tortury sądowe. Mateusz Pycka (UŚ) przedstawił wyniki własnych badań na temat internetowego funkcjonowania parafii archidiecezji katowickiej w czasie pandemii COVID-19. W kolejnym artykule Ireneusz Woźnica (UM) podjął się rozważań na temat *Dii gentium* Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, ukazując w nich miejsce spotkania mitu, teologii i filozofii. W tekście Tomasza Wróblewskiego (UŚ) opisano różne sposoby przedstawienia wizerunku węża w sztuce antycznej. W artykule zamykającym recenzowaną publikację Jarosław Zawisza zajmuje się budownictwem sakralnym w Polsce w okresie rządów komunistycznych. Swoje rozważania opiera na przykładzie górnośląskiej parafii w Czarkowie położonej na ziemi pszczyńskiej.

Na uwagę zasługuje fakt, że artykuły zawierają wprowadzenia lub wstępy, podsumowania lub wnioski, określają stan badań oraz mają ujednolicone przypisy oraz bibliografie i streszczenia w języku polskim i angielskim.

Szczególna pochwała należy się redaktorom książki: Karolinie Gryksie, Aleksandrze Kłos-Skrzypczak i Jarosławowi Zawiszy, którzy dobrali autorów w ten sposób, aby relacje chrześcijaństwa z nauką,

kulturą i polityką były rozumiane przez czytelników na wiele sposobów i były im ukazane z niezliczonych perspektyw. Oni też zauważyli potrzebę stałego dyskursu między dwoma katedrami: uniwersytecką i kościelną. Według nich dialog jest zjawiskiem uniwersalnym bez względu na moment historii i panujące założenia kulturalne, zadaniem zaś młodych naukowców jest podejmowanie prób nawiązywania relacji opartej na otwartej wymianie myśli i chęci poszukiwania języka nauki ponad światopoglądami.

JOANNA SOBCZYKOWA¹

***PIELGRZYMKI JÓZEFA GOJA DO ZIEMI ŚWIĘTEJ
W 1902 I 1905 ROKU. EDYCJA TEKSTÓW
ŹRÓDŁOWYCH. STUDIA I MATERIAŁY***

Red. Jerzy Myszor, Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego
na Górnym Śląsku 33, Fundacja Centrum Badań nad Historią
Kościoła im. ks. Wincentego Myszora, Katowice 2023, 224 s.,
ISBN 978-83-965059-2-7

Książkę zaczyna wstęp odpowiedzialnego za edycję Jerzego Myszora, poruszający zagadnienia z historii Kościoła i duszpasterstwa z akcentem na ruch pielgrzymkowy stanowiący tło obu tekstów źródłowych zamieszczonych w publikacji. Jak podkreślił autor, pielgrzymka do Jerozolimy jest poszukiwaniem śladów Zbawiciela w czasie Jego ziemskiej wędrówki, a przy tym metaforą wędrówki życiowej człowieka wierzącego, „drogą, naśladowaniem Mistrza Jezusa Chrystusa przez ucznia” (s. 9).

Za znanym śląskim duszpasterzem, ks. Rudolfem Lubeckim, przypomina, że oddawanie czci Zbawicielowi w miejscach, które uświęcił On swoim życiem, śmiercią i zmartwychwstaniem, jest szczególną łaską. Na przełomie XIX i XX wieku dobrze to rozumiano i mocno odczuwano. Pielgrzymowanie do samej Ziemi Świętej było przedsięwzięciem kosztownym, toteż ubożsi, pochodzący z niższych klas

¹ Uniwersytet Śląski.

społecznych, korzystali często z tzw. kalwarii i Grobów Pańskich (lub innych miejsc kultu), zakładanych przez franciszkanów jako *imitatio Terrae Sanctae*. Wyruszano do nich po zakończeniu prac w polu. Podkreślono, że proboszczowie nie zalecali pielgrzymowania jako formy pobożności ludowej, reformacja wręcz je zakwestionowała, natomiast w okresie oświecenia straciło popularność i zaczęło być odczuwane jako oznaka obskurantyzmu (s. 11). Ciekawe są dane na temat fluktuacji ruchu pielgrzymkowego: o jego zamarcu do XVIII i odradzaniu się w wieku XIX, zwłaszcza w jego drugiej połowie, czemu towarzyszyło usprawnienie środków transportu z Europy i w samej Palestynie, rozwój bazy noclegowej w Jerozolimie, a także postęp znajomości języków wśród pielgrzymów. Na podstawie opracowań historycznych polskich i niemieckich omawia się ruch pielgrzymkowy ze Śląska, jego propagowanie, zwłaszcza na łamach czasopisma „Towarzystwa Bożego Grobu”, jak też mikołowskiego „Kalendarza Mariańskiego” z wydawnictwa Karola Miarki, opisującego szczegóły dalekiej podróży, egzotykę miejsc i ludzi. Redaktor przytacza dane księgi pielgrzymkowej franciszkańskiego hospicjum „Casa Nova” w Jerozolimie, które dowodnie świadczą o wielkim wzroście liczebnym grup pielgrzymkowych od kilku do nawet kilkuset osób pod koniec wieku (s. 15).

Zwraca się uwagę na motywy podejmowania pielgrzymki do Ziemi Świętej: poszukiwanie *sacrum* w formach zbliżonych do natury, niezrutynizowanych, dotarcie do najświętszych miejsc na ziemi jako najdroższej i najświętszej pamiątki, udoskonalenie ducha przez podniesienie serca ku Bogu, ważniejsze niż pamiątki historyczne ćwiczenie duchowne wyższego i najwyższego stopnia (s. 17). Podkreśla się ujawnioną przez Józefa Goja przyczynę podjęcia pielgrzymki: „nie mogąc się oprzeć chęci i nieprzepartemu pragnieniu widzenia owych miejsc świętych, na których Zbawiciel nasz niegdyś żył i Krwią swoją Przenajświętszą skropił, które swoim urodzeniem cudami, swoją bolesną męką i śmiercią jako też i wniebowstąpieniem uświęcił [...]. Nie każdemu w życiu to wielkie szczęście od Boga jest dane, aby mógł chodzić po tak uświęconych miejscach, ani widzieć to, cośmy widzieli”. Czy to jedynie świadectwo ciekawości, jak sądzi redaktor, dostrzegając ewolucję motywu w kierunku ofiarowania Bogu trudów za grzechy własne i dusz w czyśćcu cierpiących (s. 17)?

Zdaniem recenzentki można tu zauważyć także rys uwielbienia i radości z obcowania z tym, co najświętsze.

Uczestnicy pielgrzymek, przygotowując się do takiej wyprawy, korzystali z Pisma Świętego i licznych pomocnych podręczników, na ogół w języku niemieckim, jak dokumentuje to rozdział *Przygotowanie*.

Naukową refleksję nad relacją z pielgrzymowania wzbogacają pojęcia i terminy „miejsca pamięci” („kultura pamięci”) i „pamięć zbiorowa”, funkcjonujące dziś w socjologii, antropologii, psychologii i lingwistyce. Wyrażają one ideę Pierre’a Nory, że „pamięć zbiorowa grupy społecznej, jaką jest naród, wspólnota wiernych, przejawia się w pewnych (nie tylko geograficznych) miejscach, ale także w mitycznych postaciach, terminach, wydarzeniach, instytucjach, w prawdziwych lokalizacjach oraz hipotetycznych z punktu widzenia np. archeologii i historii klasycznej opartej na dokumentach pisanych”, czyli zinstytucjonalizowanych formach zbiorowych wspomnień przeszłości” (s. 19-20). Redaktor uświadamia, że chrześcijaństwo jest religią pamięci, wielką topografią miejsc pamięci (s. 20), podkreśla wagę tradycji ustnej w odkrywaniu i oznaczaniu miejsc związanych z życiem Jezusa, Jego Matki i apostołów, związanych z tajemnicami wiary, obejmowanych najdawniejszą myślą teologiczną.

Biografia Józefa Goja, chłopca pochodzącego z Mysłowic, górnika, oparta jest głównie na dokumentach parafialnych. Redaktor książki analizuje możliwości odczytania różnych zapisów jego nazwiska i wątpliwości co do kraju pochodzenia w związku z zapisem „z Ros-sye”, trudnym do identyfikacji (s. 23). Do Ziemi Świętej Goj prawdopodobnie pielgrzymował pięciokrotnie. Niezwykle interesujące jest dochodzenie do faktów na podstawie informacji zawartych w tekście pieśni dołączonej do broszury opisującej pielgrzymkę do Lourdes, Santiago, Rzymu i Loreto z roku 1912, wykazującej cechy konstrukcji i wersyfikacji pieśni o ustalonym autorstwie J. Goja z roku 1908 (s. 25). Jak podkreśla J. Myszor będący historykiem duszpasterstwa, autorem obydwu książeczek wspomnieniowych z 1902 (wyglądzonej nieco redakcyjnie) i 1905 roku (niedopracowanej językowo), wydanych w oficynie Teofila Nowackiego w niemieckich Piekarach, jest górnik – Polak, Ślązak, człowiek niewykształcony, chociaż piszący po polsku. Pielgrzymowanie tego człowieka było wyrazem jego pobożności. Dowodem na to jest analizowany program pielgrzymek (obie

trwały długo: siedemdziesiąt sześć i osiemdziesiąt jeden dni) i sposób ich przeprowadzenia. Imponuje to, że pielgrzymi starali się uczestniczyć w jak największej liczbie Mszy i przyjmować Komunię Świętą, każdy dzień rozpoczynali bardzo wczesną Eucharystią, najczęściej u Grobu Pana Jezusa, często przystępowali do spowiedzi. Świadczy to niewątpliwie o ich głębokiej wierze i pragnieniu najbliższej więzi z Chrystusem dostępnej w sakramentach. W ten sposób łączyli więź rodzącą się przez dotknięcie stopą ziemi, której dotyczyły stopy Jezusa, z więzią duchową – sakramentalną.

W dziennikach Goja zwraca uwagę opis bardzo długiej i uciążliwej podróży. Po Ziemi Świętej pielgrzymi poruszali się prawdopodobnie bez przewodnika (drogomana), znając topografię terenu i związek miejsca z wydarzeniami ewangelicznymi. Redaktor przypuszcza, że J. Goj znał wydaną na Śląsku w 1846 i 1847 roku publikację tłumaczoną z niemieckiego *Ziemia Święta, czyli Krótki opis najznakomitszych miejsc Palestyny i jej stolicy Jerozolimy z dodatkiem męki i śmierci Pana Naszego Jezusa Chrystusa według czterech Ewangelistów i zburzenia Jerozolimy*. Można przypuszczać, że czytał wprowadzony do szkół *Katechizm biblijny* ks. Antoniego Stabika, poruszający w pytaniach i odpowiedziach zagadnienia miejsc świętych Starego i Nowego Testamentu. Być może znał wydane przez tegoż duchownego fragmenty wspomnień pielgrzymich pod tytułem *Pielgrzymka do Jerozolimy i na Górę Synaj roku 1831, 1832 i 1833, odbyta przez o. Józefa Geramba, trapistę*. Wiedzę o Palestynie popularyzowały i inne publikacje, m.in. dzieło Józefa Pelczara *Ziemia Święta i islam, czyli Szkice z pielgrzymki do Ziemi Świętej*. „Towarzystwo Bożego Grobu” rozprawdzało też poważne książki z tego zakresu w języku niemieckim.

Ks. Jerzy Myszor Józefowi Gojowi, który był pątnikiem czytany, przyznaje bardzo dobrą znajomość Pisma Świętego, pism apokryficznych i śląskiej literatury dewocyjnej (s. 27), kupowanej w księgarni Teofila Nowackiego w Piekarach, w odwiedzanych sanktuariach. Dowodzi tego zbiór pieśni pielgrzymkowych gromadzący druki ulotne pochodzące z różnych polskich sanktuariów. Był zapewne czytelnikiem „Towarzystwa Bożego Grobu”. Jego wspomnienia zawierają cytaty z dzieła Tomasza à Kempis *O naśladowaniu Chrystusa* oraz broszury Jana Chrzęszcza na temat odpustu Porcjunkuli. Redaktor sądzi, że znał postylle ks. Jakuba Wujka i Mar-

cina Białobrzeskiego, ponieważ liczne pochodzące stamtąd kazania wznawiano w XIX wieku. Nie wszystkie źródła jego inspiracji (spośród literatury dostępnej na Śląsku) można zidentyfikować. Autor edycji źródłowej obu wspomnień Józefa Goja słusznie zdecydował się dokumentować w przypisach stan wiedzy o Ziemi Świętej i jej świętych miejscach właściwy dla drugiej połowy XIX i pierwszych dziesięcioleci XX wieku. Pomocne w tym były publikacje ks. Stabika, ks. Niedziałkowskiego, ks. Gondka, Galusa, ks. Hołowińskiego, Iwanowskiego, o. Lassnera, jak też przewodniki: polski, niemiecki i włoski, redagowane przez franciszkanów jerozolimskich, z imprimatur Kustodii Ziemi Świętej; sięgano czasem do nowszych opracowań. Informacje o miejscach legendarnych nie mają dokumentacji.

Trzon edycji stanowią relacje z pielgrzymek (s. 37-154) wraz z opracowaniem językowym tekstów Goja przez dr Daniełę Dylus (s. 181-197). Przed omówieniem dogłębnego studium wspomnianej badaczki warto nadmienić o zbiorze pieśni pątniczych zawartych we wspomnieniach (s. 155-180), zamieszczonym pod koniec publikacji. Pieśni pątnicze, stanowiące „oryginalną twórczość poetycką o wydźwięku ludowym”, skomentował uwagami na temat ich funkcji, genezy, budowy wersyfikacyjnej i stylu ks. Antoni Reginek. Badacz zamieścił też zestawienie tabelaryczne i przykład muzyczny dwóch prób adaptacji melodii pieśni religijnej znanej ze zbiorów Kolberga i z *Chorału* Tomasza Cieplika z nowym tekstem pieśni pątniczej. Niewątpliwie ciekawe byłoby opracowanie filologiczne (tekstologiczne i językoznawcze) tych utworów, kreujących pewną wizję świata, operujących językiem wartości, przedstawiających postawy ludzkie w sposób przyjęty w tego typu twórczości, z przywołaniem innych utworów tego nurtu. Omawianą edycję *Pielgrzymek Józefa Goja* uzupełniają cenne dla każdej publikacji naukowej dane: bogata bibliografia gromadząca publikacje uporządkowane według różnych typów piśmiennictwa, słownik wyrażen gwarowych, indeks osobowy oraz indeks nazw geograficznych i biblijnych.

Szatę językową broszurek Józefa Goja zbadano wieloaspektowo. Autorka opracowania filologicznego i językoznawczego przedstawiła również zasady transkrypcji, niełatwe do konsekwentnego zastosowania wobec problemów, jakie niosą ze sobą teksty śląskiego pielgrzyma. Trudności przysparzała ingerencja redaktora lub jej brak,

niedbałość edytorska i ortograficzna, różne konwencje zapisu – także w nazwach miejscowych i geograficznych, dialektyzmy i archaizmy. Badaczka słusznie kierowała się przyjętą w edycji tekstów staropolskich zasadą zachowania cech językowych źródła (fleksyjnych, słowotwórczych, a także fonetycznych, o ile pozwalała na to pisownia). Największą trudność stanowił zapis potoków składniowych, właściwych dla języka mówionego. Nie chcąc narzucać segmentacji zdaniowej – sugerującej wszak interpretację – poprzestano na wyodrębnianiu znakiem przecinka logicznych całości.

Badaczka wywiązała się z analizy filologicznej znakomicie, z całą kompetencją tekstologiczną, pragmatyczną, stylistyczną, historycznojęzykową i dialektologiczną. Język autora traktuje ona jako bardzo ważny znak wspólnoty „tworzonej przez pątników z różnych regionów Polski, a także – wspólnoty między autorem a czytelnikami” (s. 181). Wrażliwość badaczki pozwala jej wykazać, jak dostrzegalna nieporadność językowa autora okazuje się interesującym źródłem badań. Podkreśla, że minimalny udział prac redakcyjnych umożliwia wgląd w cechy idiolektu pielgrzyma, porównanie zaś obu relacji pozwala obserwować rozwój metody pisarskiej śląskiego pątnika-literata, śledzić, jak próbuje on przedstawić rzeczywistość odmienną kulturowo, ale też i aktualizować treści już w kulturze zakorzenione. Tym tłumaczy „swoisty eklektyzm jego relacji”: czerpał on z różnorodnych wzorców stylistycznych i gatunkowych, parafrazował znane teksty kultury, jak modlitwy i pieśni, fragmenty Biblii, a nawet popularną powieść Sienkiewicza.

Teksty J. Goja, które dzieli czas trzech lat, zdaniem badaczki różnią się znacznie objętością, językiem i stylem. Wcześniejszy jest bardziej jednorodny gatunkowo, widać w nim dbałość o relacjonowanie wydarzeń, ingerencję redaktora. Mniej tu błędów i usterek, także ortograficznych. Przy uboższym słownictwie i schematyczności stylu zauważa się większą staranność budowy syntaktycznej, ale i braki kompozycyjne. Tekst drugi miejscami zapisany jest wręcz językiem mówionym.

Daniela Dylus ustaliła też ponad wszelką wątpliwość autorstwo obu publikacji wydrukowanych wszak anonimowo (s. 183). Dokładnie porównała segment tytułowy w obu publikacjach tu prezentowanych, zestawiając je z tytułem trzeciej – opisującej pielgrzymkę do innych

miejsc, wydanej w roku 1912. Pewne cechy budowy są wspólne obu opisom: lista pielgrzymów w segmencie początkowym, kompozycja zawierająca wstęp z podaniem motywacji pielgrzymów, ich nazwisk, intencji, przyczyn pisania relacji i funkcji (znaczenia) pielgrzymki, chociaż niektóre elementy w drugim opisie występują w innym miejscu. Badaczka dostrzega umiejętnie zastosowaną klamrę kompozycyjną: w pierwszym tekście jest to wspomnienie o intencji, w drugim podkreślenie wysiłku pielgrzymowania. Wyodrębnia jasno rysującą się zasadę porządkującą teksty: podział na segmenty chronologiczne wyznaczone datą dzienną, wspartą często osadzeniem w kalendarzu liturgicznym.

Drugi z tekstów wykazuje więcej środków służących zachowaniu kompozycji logicznie uporządkowanej: częste są apostrofy z wyrażeniem „dobranoc ci”, stosowanym do miejsca lub osoby świętej na zakończenie dnia, nierzadko upiękkszzone rymem, a także – warto dodać – najczęściej zakończone aklamacją religijną „amen”, co ciekawe, umieszczoną też w wypowiedzi niereligijnej (s. 133 niniejszej publikacji). Autorka zauważa słowa kluczowe, np. „kolebka”, „żołnierz”, jak też wskaźniki nawiązania służące spójności tekstu przez odesłanie do innych jego partii, np. „znovu”, „jak zwykle”, „po raz trzeci” itp. W książeczce wydanej później widzi większe różnicowanie fraz i odchodzenie od schematyczności. Obserwuje stosowanie *praesens historicum*, zauważa powtarzalność relacji o udaniu się na Mszę, lokowanej zawsze na początku rozdziałików, co oddaje rytm dnia rozpoczynanego każdorazowo Eucharystią i dowodzi znaczenia tego sakramentu w życiu autora. Wartość literacką tekstu obniżają potoki składniowe, uciekanie się do różnych wzorców gatunkowych lub nawet innych tekstów, niedbałość o spójność tekstową. Więcej wykładników spójności badaczka dostrzega w opisie wcześniejszym, jak przysłówki czasu i wyrażenia przyimkowe następstwa chronologicznego: „później”, „w końcu”, „po południu” czy „potem” – nadużywane wraz z całą powtarzającą się często konstrukcją „byliśmy potem”.

Narrator jest kreowany na jednego z uczestników reprezentującego całą grupę, czemu służy pierwsza osoba liczby mnogiej; liczba pojedyncza zdarza się rzadko: we wstępach, w zakończeniu i innych fragmentach autotematycznych, co można wiązać z relacjonowaniem swej własnej postawy wobec podjętego zadania sprawozdaw-

czego (autorka podkreśla, że chodzi tu o sygnalizację procesu twórczego, np. „których opisywać nie mogę, bo i miejsca mało i spamiętać trudno”, 1903/35, s. 187). Forma pojedyncza służy też zaznaczeniu samodzielności bądź oddzielności działania autora jako podmiotu czynności lub stanu, np. „Ja byłem bardzo blisko i mogłem wszystko dokładnie widzieć”, 1903/20 (s. 188).

Ciekawe są spostrzeżenia badaczki na temat sygnałów budowania przez narratora relacji z odbiorcami. Przyznanie się do własnej nieudolności pisarskiej z pewnością zmniejsza dystans, ale warto zauważyć, że jeśli to się odnosi do wysiłku oddania postrzeganego piękna lub silnych emocji, to jest zarazem sygnałem najwyższej intensywności, jak w wyrażeniach *coś jest nie do opisanania // nie do wytrzymania, tego się nie da opisać // wyrazić* (por. „jest tak piękna, że opisać tego nie podobna”, 1903/5, s. 188); nieco dalej autorka zdaje się do tego przychylić (s. 189). W drugiej publikacji D. Dylus zwraca uwagę na dwie konwencjonalne formy zwrotu do czytelników: „Kochani czytelnicy” oraz „Kochani bracia i siostry” (ta ostatnia jest przejęta ze stylu homiletycznego). Widzi tu z jednej strony emocjonalny stosunek narratora do czytelników, z drugiej zaś kreowanie siebie na kogoś, kto ma prawo pouczać innych, należących wszak do wspólnoty wartości, co jest sygnałem nierównorzędności ról. Trafnie zauważa badaczka oddziaływanie stylu religijnego w wypowiedziach często nacechowanych perswazją, będących zachętą do zajęcia wspólnej postawy, jakiej się oczekuje od wierzących, np. „wielka to nauka dla nas, abyśmy słuchali Jezusa i Jego naukę zachowywali” (1906/71, s. 189). Ujawnianie przeżyć przez narratora jest cechą publikacji późniejszej, odchodzącej od sprawozdawczego obiektywizmu i opisującej przeżycia wewnętrzne pątnika. To również słuszna obserwacja badaczki.

Opracowanie Danieli Dylus wskazuje też sygnały dbałości o poziom wiedzy czytelnika: J. Goj w drugiej publikacji wyznaje, że rok pracował nad tekstem, co nazywa „studyją”. Rezultatem tego jest bardziej precyzyjny opis nawiedzanych miejsc. Nie poprzestaje na określeniach peryfrastycznych, np. „potem byliśmy, gdzie pastuszkowie paśli trzody” (1903//17), lecz stara się identyfikować miejsce przez podanie toponimu, np. „pośliśmy na wieś Bejtasachur, to znaczy osada pasterzy [...], a za wsią Bejtsachur przyśliśmy do Drzew oliwnych, w których leży kaplica podziemna, zwana grotą pasterzy” (1906/57,

s. 190). Często przytacza motywację nazw własnych osobowych lub miejscowych z sygnałami parafrazy wprowadzającej objaśnienie „to znaczy”, „czyli”, „to jest”. Autorka w swej dociekliwości wykryła w publikacji późniejszej fragmenty objaśniające, nieobecne w broszurce pierwszej, np. dotyczące genezy nazwy Ściany Płaczu (s. 191).

Wykazała wielość funkcji, jakie miał pełnić opis drugi, i odpowiadającą tej wielości różnorodność adaptacji gatunkowych w tekście, przede wszystkim gatunki znane z komunikacji religijnej: modlitwy, psalmy, pieśni, elementy kazania, apokryfu czy hagiografii. Zidentyfikowała też obecne od dawna w kulturze teksty parafrazowane przez Goja, np. „święty, święty, po trzykroć święty ten przybytek” (1906/90); „Stała Matka bolejąca / W tym miejscu we łzach tonąca” (1906/51). Niektóre parafrazy określiła jako niezbyt fortunne, a to za sprawą połączenia segmentów należących do różnych gatunków tekstu, np. radosnego, ekspresywnego psalmu i suchej informacji sprawozdawczej. Przytoczyła barwny (dosłownie: operujący określeniami kolorów) opis wyliczający mieszkańców Ziemi Świętej jak w przewodniku lub książce popularnonaukowej, dostosowany do mentalności czytelnika europejskiego kręgu kulturowego: „jedni biali tak jak my, drudzy gniadzi jaku nas cygany, trzeci czarni jak bót, oczerniony, a czwarcı wywiksowani aż się szklą” (1906/76, s. 191). W przywoływanych przysłowiach i powiedzeniach dostrzega funkcję dydaktyczną, czasem podkreślaną rymem. Goj korzysta z wielu źródeł, stosując stylizację na język innego tekstu bądź jego parafrazy, zamieszcza obszerne cytaty, na ogół z Pisma Świętego. Jak zauważa badaczka, autor czasem utożsamia się z postaciami biblijnymi i ich opiniami czy też postawami, które rzutuje na aktualną sytuację nadawczo-odbiorczą, np. „lecz tym powiedzieć możemy z Apostołem Filipem, który na pytanie możesz co dobrego być z Nazaret, odpowiedział tenże: Pójdź a oglądaj, a więc pójdźcie a oglądajcie” (por. J 1,46; 1906/135-136, s. 192). Trzeba przyznać za Danielą Dylus, że jest to zjawisko interesujące. Biblia ma również wpływ na archaiczność stylu, co podkreśla badaczka.

Polonistka wskazuje też zupełnie inny wzorzec literacki, wprowadzający odmienny styl, gdy przechodzi ze sprawozdawczej narracji o zwiedzonym przez pątników Rzymie uświęconym krwią męczenników do dynamicznego opisu tego miasta podczas szalejących prześla-

dowań za Nerona, co zostało połączone w jedno zdanie z fragmentem *Quo vadis* Sienkiewicza (s. 192). Według badaczki podobnych nawiązań u Goja może być więcej, lecz ustalenie ich wymagałoby osobnych prac konfrontatywnych. Różne wzorce gatunkowe i różne przywoływane źródła powodują dysonanse stylistyczne, łączenie podniosłości i potoczności, przed czym nie wzdraga się poczucie językowe autora, np. „ciało ma być kościołem i świątynią ducha toby go trzeba posilać i podpieierać, bo jak się świątynia obali to też wszystkie świętości z niej znikną” (por. 1 Kor 6,19; 1906/62-63, s. 193).

Późniejszy z dzienników Goja cechuje obrazowość i ekspresywność. Wiele wyrażen ma charakter emocjonalny, np. w pieśniach i tekstach poetyckich, w opisach egzotycznej natury i kultury Wschodu. Negatywnie przedstawia Turków, zawoje głów u mężczyzn przyrównuje do „drózdowego gniazda” (1906/77, s. 193). Daje się zauważyć, że poczucie europejskości (dojrzewające na ziemi azjatyckiej) jako swojej własnej cechy pozwala śląskiemu literatowi nazwać ziemię europejską jako „nasza” (s. 78). W innym miejscu nie można z całą pewnością wykluczyć potraktowania Europy jako ojczyzny, w każdym razie znacząca jest bliskość tych wyrażen: „jadąc na powrót ku Europie, naszej części świata, ku ojczyźnie” (s. 130).

Autorka opracowania zasadnie stwierdza nieporadność Goja również na polu ortografii, ilustrując szczegóły jego pisowni wyrazów rodzimych i obcych, poszukuje motywacji stosowanych przez niego wielkich i małych liter, bada stopień respektowania zasad pisowni tzw. szkoły warszawskiej i krakowskiej, np. w odniesieniu do grupy *-yja (-ija)*, w sposób ściągnięty lub nieściągnięty. Odwołuje się do ustaleń historyków języka (I. Bajerowej), także szczegółowo – języka polskiego na Górnym Śląsku (A. Kowalskiej). Dokładnie omawia widoczne u Goja cechy dialektalne. Precyzyjnie rejestruje archaizmy różnych poziomów języka, widzi zależność wariantywnych form fleksyjnych od stosowanych różnych wzorców gatunkowych. W zakresie składni dostrzega predylekcję autora do równoważników imiesłowowych, będących znamieniem oficjalności, stosowanych nie zawsze poprawnie. Wydobywa ciekawy przykład typowej dla dialektu śląskiego konstrukcji czasownika w formie osobowej *widzieć // słyszeć* z bezokolicznikiem: „nie widziałem żadnego się wodą lać” (1906/103, s. 196). Wskazany przez badaczkę szerszy zakres

przydawki posesywnej ilustruje przykład „córką Ewiną” (1906/37). Można tu dodać, że ów przymiotnik w języku Goja wzmacniała pewnie znajomość tekstu *Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny*, gdzie w jutrzni występuje konstrukcja z tą samą typologicznie i leksykalnie przydawką „zmazy Ewinej”. W warstwie leksykalnej badaczka zauważa poetyzmy, archaizmy (typowe dla języka religijnego) i dialektyzmy, znane autorowi z jego codziennego języka. Widzi w nich sygnał emocjonalności, być może przejścia ze sfery *sacrum* do *profanum* albo kształtowania wspólnoty komunikacyjnej nadawczo-odbiorczej.

Podjmując użytą przez Józefa Goja metaforę języka jako szaty – we wstępie do opisu pielgrzymki z roku 1905 – autorka konstatuje: „jest to szata skrojona z różnych kawałków materiału. Tworzą one jednak ciekawą całość, wyróżniając autora spośród innych twórców literatury podróżniczej. Jego broszury dla współczesnych czytelników są nie tylko pamiątką z pątniczego szlaku – jak chciał Goj – ale też świadectwem poszukiwań zmierzających do odkrycia najlepszej formy wyrażania własnych przeżyć i refleksji”. Autorka recenzji w pełni podziela jej podziw dla zmagania autora z językiem i odkrywania jego możliwości, czego pobudką stało się pielgrzymowanie do Ziemi Świętej.

Refleksja nad opisem pielgrzymek przez prostego człowieka sprzed ponad 100 lat, odbytych z wielkim staraniem o pobożność własną², w poczuciu świętości nawiedzanych miejsc, kieruje myśl ku pojęciu pielgrzymki we współczesnym dyskursie polskim. Teksty J. Goja poświadczają leksem *pielgrzymka* w jego podstawowym wówczas i dziś znaczeniu «wędrowka lub podróż, podjęta do miejsca kultu, głównie w celu pokuty lub modlitwy». Warto zauważyć, że współcześnie wyrazem tym nazywa się działania dyktowane potrzebą ducha, jak też przedsięwzięcia o motywacji innej. Wspecjalizowało się pojęcie pielgrzymek papieskich, motywowanych religijną potrzebą nawiedzenia świętego miejsca i peregrynacją reprezentanta sfery *sacrum* (tamże). Odnotowano pielgrzymki do miejsc historycznych, które uległy sakralizacji, jak Katyń i Smoleńsk, stąd w polskim dyskursie

² Warto zauważyć, że współczesny pielgrzym na zakończenie pielgrzymki do Ziemi Świętej otrzymuje od franciszkanów, opiekunów sanktuariów w ziemskiej ojczyźnie Jezusa, certyfikat zawierający stwierdzenie: „przybył do Jerozolimy i pobożnie nawiedził miejsca święte”.

publicznym zaistniało wyrażenie *pielgrzymka do Katynia i Smoleńska*, motywowane patriotycznie i religijnie. Pielgrzymki do Rzymu i Ziemi Świętej nie ustrzegły się jednak (czy nieuchronnej?) instytucjonalnej komercjalizacji i przekształciły się w „turystykę w duchu religijnym” (s. 243)³. Tym bardziej zatem trzeba docenić niezwykłą, gruntownie opracowaną publikację wspomnień autentycznie głęboko przeżywanych w duchu wiary pielgrzymek pokoleń wcześniejszych.

³ Aż do początku XIX w. zachowywał on również znaczenie ogólniejsze, wiążące się z odbywaniem podróży, przybywaniem dokądś, co poświadczają słowniki historyczne. Wszystkie informacje za: S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Leksem „pielgrzymka” we współczesnym dyskursie publicznym w Polsce*, w: *Sprachliche Säkularisierung. Semantik und Pragmatik*, red. A. Nagórko, Hildesheim – Zurich – New York 2014, s. 227-258.

SPRAWOZDANIA

Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych
Rok 29 (2023) nr 56, s. 111-114
ISSN 1426-3777

ANNA LEŁONEK¹

SPOTKANIA Z POEZJĄ W BIBLIOTECĘ WYŻSZEGO MIĘDZYDIECEZJALNEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO W CZĘSTOCHOWIE

Spotkania z poezją są stałym punktem programu Biblioteki Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego w Częstochowie, która je organizuje.

Jedno z tych spotkań z 18 czerwca 2021 roku było skierowane do wszystkich, którzy interesują się poezją oraz chcieliby pogłębić swoje widzenie Pana Boga i świata przez odczytanie słowem poetyckim. Wieczór ten poświęcono twórczości częstochowskiego poety, pana Tadeusza Luterka. Poeta od lat działa w częstochowskim środowisku artystycznym. Jest autorem książek o tematyce religijnej, przede wszystkim zbiorów poezji drukowanych głównie w wydawnictwach kościelnych.

Tadeusz Luterek urodził się 26 sierpnia 1939 roku w Bychawie w województwie lubelskim. Od roku 1947 mieszka w Częstochowie. Jako początkujący poeta pierwsze swoje wiersze tworzył już jako licealista, debiutując w lokalnych pismach kulturalnych. Jednak podjęcie decyzji o wydaniu pierwszego tomiku nastąpiło dopiero w połowie lat osiemdziesiątych. Okres ten w jego życiu miał przełomowe znaczenie, gdyż właśnie wtedy dostał religijnego nawrócenia. Warto

¹ Biblioteka Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego w Częstochowie.

zaznaczyć, że wszystkie dzieła T. Luterka są owocem modlitewnej refleksji autora.

Pan Luterek wydał już dziesięć tomików poezji, a pierwszy z nich, zatytułowany *Nie zerwę kwiatów* (2010), ukazał się w Wydawnictwie Zakonu oo. Paulinów „Paulinianum” na Jasnej Górze. Jest to zbiorek zawierający w dużej mierze wiersze religijne, w tym maryjne. Fakt wydania go właśnie w wydawnictwie paulińskim wyznaczył drogę dalszej twórczości autora. Kolejne tomiki to: *Posłowie. Pokłosie. Czyli o urodzajach duszy* (2013), *50 regularnych wierszy i wierszyków. Wiersze pozostałe* (2014), *Umiarkowanie, śpiewanie* (2014), *Zakola, wiatry zachodnie, refleksy* (2015), *Lirykon. Strofy wieczorne* (2016), *W cieniu skrzydeł czy wiatru objęciach* (2016), *Słowa o późnej porze* (2017), wydane w Częstochowskim Wydawnictwie Archidiecezjalnym „Regina Poloniae”. W Wydawnictwie Diecezjalnym i Drukarni w Sandomierzu ukazał się jego tomik wierszy *Na obraz i podobieństwo. Biblijne motywy i inspiracje* (2017), a w Wydawnictwie św. Macieja Apostoła w Lublińcu *Czterdzieści i cztery rymowanki dla Adama* (2020). Ponadto T. Luterek jest autorem dwóch książek: *Prawda wiary. Historia życia św. Teresy Benedykty od Krzyża* (2013) oraz *Eliasz z Tiszbe. Prorok na czas bałwochwalstwa, posuchy i ucisku* (2014). Twórczość Tadeusza Luterka to przede wszystkim znacząca obecność motywów i wątków religijnych, czerpanych głównie z Pisma Świętego.

Podczas spotkania dyrektor Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego, ks. dr Kamil Zadrozny, uroczystie przywitał zgromadzonych uczestników oraz wprowadził w świat poezji religijnej. Podkreślił, jak ważną rolę pełni biblioteka w świecie kultury, co dokonuje się m.in. poprzez promowanie książek. W tym przypadku była to prezentacja zbioru poezji częstochowskiego poety. Następnie wspominał o roli poety religijnego, którego zadaniem jest wzbogacanie kultury chrześcijańskiej oraz obrona dziedzictwa narodowego. Stworzone dzieła religijne stają się skarbnicą uczuć oraz myśli, które budują tożsamość człowieka.

Spotkanie o *urodzajach duszy* było poświęcone relacji duszy ze Stwórcą, która nadaje podstawowy sens życiu ludzkiemu. Ta myśl przewodnia pochodzi z fragmentu tytułu drugiego tomiku poety, który nosi nazwę *Posłowie, pokłosie. Czyli o urodzajach duszy*. Au-

tor szczególnie ceni sobie rekomendację, jakiej udzielił właśnie temu tomikowi śp. abp. Stanisław Nowak, pisząc do niego słowo wstępne.

Goście wysłuchali recytacji wierszy w wykonaniu Anny Kulej-Stacherczyk oraz Barbary Kawki. Wszystkie deklamowane wiersze to utwory dedykowane różnym postaciom, członkom rodziny, poetom, księżom, przyjaciołom lub znajomym. Inne utwory zawierają wątki autobiograficzne, a także są inspirowane utworami innych autorów, głównie poetów. Wspólną cechą charakterystyczną większości utworów jest upodobanie do formy wiersza tradycyjnego, opatrzonego rymem i rytmiką, a więc nawiązującego do poezji klasycznej.

Oprawa muzyczna była możliwa dzięki życzliwości pana Zdzisława Sierpińskiego.

Na koniec spotkania poeta podzielił się swoimi przemyśleniami na temat pasji pisarskiej. Opowiedział o swoich związkach z Kościołem, drodze do wiary, doświadczeniach pełnych pokory, buntu oraz wewnętrznych monologów. Wszystko to, jak podkreślił, wywarło wpływ na jego religijną oraz modlitewną przestrzeń, której dał wyraz w swojej osobistej twórczości.

Drugie spotkanie z poezją pana Tadeusza Luterka odbyło się 13 maja 2023 roku. Tym razem zaprezentowano tomik wierszy *Pomiędzy liczbą a literą*, w którym zebrano wiersze o liczbach i o literach. Wstęp do niniejszego zbioru napisał ks. prof. dr hab. Stanisław Hareźga – biblista, oraz ks. dr Grzegorz Szumera – z wykształcenia matematyk i filozof.

Autor *Pomiędzy liczbą a literą* zdradził, co stanowiło inspirację do powstania wierszy, oraz nakreślił ich tematykę, ściśle związaną z motywami biblijnymi: „Tworzenie tego tomiku miało dość specyficzną drogę, inną od wszystkich. Niedawno napisałem wiersze pod tytułem *Czterdzieści i cztery rymowanki dla Adama*, zainspirowane symboliczną liczbą mickiewiczowską. Po wydaniu tych wierszy pomyślałem, że skoro zająłem się jedną liczbą, to trzeba by też zająć się innymi liczbami. Droga wiodła z Pisma Świętego, które jest najlepszą kopalnią wiedzy nawet o liczbach. Wybrałem cyfry, które uważałem za stosowne, i napisałem o nich wiersze. Skoro były już cyfry, to kolejnym zadaniem, jakie sobie powziąłem, to napisanie wierszy o literach. Ale ponieważ o samych literach trudno pisać, musiałem zebrać

pod te litery odpowiednie hasła, z których później powstały wiersze. Ponieważ pisanie o literach to poważny temat, poprosiłem więc ks. Harężgę, aby mój tomik wierszy ubogacił stosownym wstępem”.

Ks. dr hab. Stanisław Harężga również był obecny na spotkaniu. Odnosząc się do swojego wstępu do tomiku *Pomiędzy liczbą a literą*, podkreślił, że starał się w nim wskazać na rolę oraz funkcję liczb i liter w Piśmie Świętym.

Na zakończenie spotkania z autorem uczestnicy mogli podzielić się wrażeniami przy słodkim poczęstunku oraz nabyć tomik poezji Tadeusza Luterka wraz z dedykacją.

ALEKSANDRA FRAN CZYK, AGATA MUC¹

DOROB EK LITERACKI KS. JERZEGO SZYMIKA – WYSTAWA NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UNI WERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

Spotkanie autorskie ks. prof. dr. hab. Jerzego Szymika² promujące trylogię *Veni, Sancte Spiritus* oraz tom wierszy *Ogród* odbyło się 10 czerwca 2022 roku w auli Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Pierwszą część spotkania poprowadzili księża Marek Gancarczyk i Tomasz Jaklewicz, byli redaktorzy „Gościa

¹ Biblioteka Teologiczna. Oddział Specjalistyczny Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² Jerzy Szymik, kapłan archidiecezji katowickiej, teolog i poeta, dziennikarz, profesor nauk teologicznych. Urodził się w 1953 roku w Pszowie na Górnym Śląsku. W 1979 roku obronił pracę magisterską na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Przez kilka lat pracował jako wikariusz w Siemianowicach Śląskich i Chorzowie. Kontynuował studia w Lublinie na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W 1987 roku uzyskał tytuł magistra nauk teologicznych, rok później tytuł licencjata teologii dogmatycznej, a w 1990 roku obronił doktorat. W latach 1997-2005 był kierownikiem Katedry Chrystologii Wydziału Teologii KUL. Od 2005 roku jest związany z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego, najpierw jako wykładowca, później jako profesor zwyczajny. Od 1991 roku współpracuje z tygodnikiem „Gość Niedzielny”. W latach 2004-2014 był członkiem watykańskiej Międzynarodowej Komisji Teologicznej, a od 2015 do 2020 roku zasiadał w Komitecie Nauk Teologicznych PAN. Ponadto należy do Towarzystwa Teologów Dogmatyków, Górnośląskiego Towarzystwa Literackiego, Stowarzyszenia Pisarzy Polskich, Zarządu Zakładu Badań nad Literaturą Religijną KUL, Towarzystwa Naukowego KUL oraz Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Obecnie dzieli życie pomiędzy Pszowem a Katowicami. Jest autorem blisko siedemdziesięciu książek naukowych, eseistycznych i poetyckich. Do jego specjalności można zaliczyć chrystologię, metodologię teologii, teologii kultury i teologii Josepha Ratzingera (Benedykta XVI). Autorowi przyznano wiele nagród i wyróżnień, m.in. srebrny medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis” Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP (2006) oraz Złoty Feniks za całokształt twórczości (2021); *Ks. Jerzy Szymik – strona autorska*, jerszym.katowice.opoka.org.pl/index.php?view=biogram, 22.11.2022.

Niedzielnego”. Natomiast o najnowszym tomiku poezji z autorem rozmawiał ks. Arkadiusz Wuwer, prof. UŚ, pracownik naukowy katowickiego Wydziału Teologicznego. Całemu wydarzeniu towarzyszyła oprawa muzyczna w postaci piosenek z płyty *Światło w obłokach* zaprezentowanych przez Barbarę Lubos i Adama Snopka³. Dyskusja trwała ponad półtorej godziny, po niej zaś zgromadzeni goście mieli możliwość zdobycia autografu oraz zamienienia kilku słów z bohaterem wieczoru⁴. W spotkaniu uczestniczyły osoby związane z Uniwersytetem Śląskim, wykładowcy i studenci, przedstawiciele władz i mieszkańcy Pszowa oraz rodzina profesora.

Fot. 1. Spotkanie autorskie

Uczestnicy wydarzenia mieli okazję obejrzyć w holu głównym Wydziału Teologicznego wystawę zorganizowaną przez pracowni-

³ Spotkanie promujące trylogię ks. Jerzego Szymika „*Veni, Sancte Spiritus*”, Katowice, 10 czerwca, „Gość Niedzielny Katowicki” z 27 maja 2022 roku; katowice.gosc.pl/doc/7575565. Spotkanie-promujace-trylogie-ks-Jerzego-Szymika-Veni-Sancte, 22.11.2022.

⁴ Spotkanie autorskie z ks. Jerzym Szymikiem 10.06.2022 r., youtube.com/watch?v=dpm9SmBfa64, 22.11.2022.

ków Księgarni św. Jacka we współpracy z Biblioteką Śląską i Biblioteką Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. Na ekspozycję złożyły się publikacje Księgarni św. Jacka oraz dokumenty pochodzące z obydwu księżnic. Ciekawe uzupełnienie stanowiły prywatne materiały udostępnione przez rodzinę duchownego.

Materiał ekspozycyjny podzielono na kilka obszarów tematycznych związanych z bogatym życiem i twórczością pisarza. Zbiory umieszczono w ośmiu gablotach, opatrzonych następującymi tytu-

Fot. 2. Portret
ks. Jerzego Szymika

łami: *Teologia*, *Poezja*, *Eseistyka* i *Rozmowy*. Łącznie zaprezentowano osiemdziesiąt dwie książki, kilka dysertacji, dwadzieścia dwie fotografie oraz korespondencję. Do książek zaliczono dzieła naukowe, tomiki poezji, eseje i rozmowy. W prezentowanej kolekcji znalazły się zarówno pozycje z początków kariery pisarskiej autora, jak i te nowsze. Na sztaludze ustawiono portret bohatera spotkania.

Ekspozycję otwierały materiały poświęcone twórczości i życiu pisarza. Znalazły się w niej takie pozycje, jak: *Spotkać się w słowach... O twórczości literackiej ks. Jerzego Szymika* Piotra Skowronka⁵, a także *Światy poetyckie ks. Jerzego Szymika* pod redakcją Mariana Kisiela, Katarzyny Niesporek i Tadeusza Siernego⁶. Zdaniem prof. Krystyny Heski-Kwaśniewicz pisarstwo księdza Szymika kształtuje „fundamentalna myśl, iż słowo poetyckie rodzi się ze Słowa i jest swoistym spełnieniem misji kapłańskiej”⁷. Z kolei z misji tej wynika tradycyjna i obecna bliskość teologii i literatury, teologa i poety. A zatem symbole wiary są widoczne we wszystkich jego tekstach jako „kontekst naturalny”, wynikający z „codziennych doświadczeń kapłana”⁸. Sam poeta wielokrotnie mówi o „potrzebie przywracania słowu wartości” i odpowiedzialności za słowo, co szerzej wiąże się z koniecznością dowartościowania słowa w sferze religijnej⁹.

Kolejna gablota, którą przygotowano dzięki uprzejmości rodziny kapłana, ukazuje prywatną stronę jego życia. Zaprezentowano w niej zdjęcia małego chłopca z rodziną, pamiątki z Pierwszej Komunii Świętej, ukończenia studiów, wygłaszania homilii, wywiadów czy spotkania z ważnymi osobistościami. W tym miejscu zamieszczono także oryginał pracy magisterskiej autorstwa ks. Szymika z 1978 roku, zatytułowanej *Ewangelia w wielkich powieściach Fiodora Michajłowicza Dostojewskiego*, której promotorem był ks. dr Stanisław Pisarek¹⁰. Obok pokazano opublikowany tekst rozprawy doktorskiej *W poszukiwaniu teologicznej głębi literatury – literatura piękna jako „locus theologicus”*¹¹, która doczekała się drugiego wydania w 2007 roku. Na

⁵ P. Skowronek, *„Spotkać się w słowach...” O twórczości literackiej ks. Jerzego Szymika*, Kraków 2008.

⁶ *Światy poetyckie ks. Jerzego Szymika*, red. M. Kisiel, K. Niesporek, T. Sierny, Katowice 2018.

⁷ P. Skowronek, *Spotkać się w słowach...*, s. 11.

⁸ I. Skrobak, *Język kaznodziei. O roli słowa w przepowiadaniu słowa Bożego na przykładzie tekstów homilii, kazań, konferencji i notatek na ambonę księdza Jerzego Szymika ze zbioru „Na początku było Słowo”*, „Nurt SVD” 2 (2019), s. 211.

⁹ P. Skowronek, *Spotkać się w słowach...*, s. 267-268.

¹⁰ Tekst dysertacji znajduje się w zbiorach Biblioteki Teologicznej (sygn. A 718).

¹¹ J. Szymik, *W poszukiwaniu teologicznej głębi literatury. Literatura piękna jako „locus theologicus”*, Katowice 1994.

wystawie nie mogło zabraknąć pracy habilitacyjnej *Problem teologicznego wymiaru dzieła literackiego Czesława Miłosza*¹², niezwykle pozytywnie ocenionej przez abp. Alfonsa Nossola: „Ta wybitna rozprawa naukowa ujawnia w ogóle wiedzę i kompetencję teologiczną Autora, jest też przykładem staranności i erudycyjności naukowej «roboty». Sądzę, że tak dotychczasowe publikacje Autora, jak i ta właśnie książka świadczą o jego autentycznej dojrzałości naukowej i wystarczająco solidnym przygotowaniu do w pełni samodzielnej i twórczej pracy naukowej oraz dydaktycznej w zakresie solidnej teologii systematycznej otwartej na literaturę piękną jako również *locus theologicus*”¹³.

Dwie następne gabloty zatytułowane *Teologia* zawierały m.in. książki, które były przedmiotem spotkania autorskiego: *Veni, Sancte Spiritus*. Trylogia została wydana w Katowicach w 2022 roku przez Księgarnię św. Jacka. Pierwszy tom *Życie z Ewangelii* jest swoistym komentarzem do prawie 250 fragmentów z czterech Ewangelii. Pozycja jest krótka w formie, lecz ma na celu zmusić czytelnika do refleksji. *Światło z teologii* to tytuł drugiego tomu, na który składają się teksty teologiczne, takie jak rozprawy, eseje i rozmowy, zarówno artykuły ściśle naukowe, jak i bardziej popularyzatorskie powstałe w latach 2017-2022. Autor porusza w nim wiele tematów, poczynając od specyficzności teologii jako nauki, a także próbując wychwycić różnice między wiarą a literaturą. Komentuje także nauczanie papieża Benedykta XVI oraz problemy dotyczące współczesny Kościół. Na ostatni tom *Moc ze Słowa* złożyły się z teksty opublikowane na łamach „Gościa Niedzielnego” w cyklu opatrzonym tytułem *As z rękawa*. We wstępie do trzeciej części autor zapowiada: „W 67 felietonach, pisanych od stycznia 2017 r. do marca 2022 r., rzucam się do gardła złu [...]. Tematyka jest rozległa, różny jest «nastrój» tekstów: są i kwestie bieżące, i ponadczasowe; jest i polemika, i refleksja; jest i gorąca reakcja, i spojrzenie z dystansu. Są prezentacje książek będące odpowiedziami w sprawie lektur; są szkice o na-

¹² Tenże, *Problem teologicznego wymiaru dzieła literackiego Czesława Miłosza*, Katowice 1996.

¹³ A. Nossol, Ks. Jerzy Szymik, *Problem teologicznego wymiaru dzieła literackiego Czesława Miłosza. Teologia literatury*, Katowice 1996, s. 357.

chyleniu duszpasterskim, niemało poezji. [...] Pragnę, by każdy z felietonów był procą służącą miłości i trzeźwemu myśleniu”¹⁴.

Bogatą twórczość poetycką ks. Szymika zaprezentowano w kolejnych dwóch gablotach zatytułowanych *Poezja*. Obok starszych tytułów znalazł się tam także najnowszy, bogato ilustrowany tomik *Ogród*, również wydany przez Księgarnię św. Jacka w 2020 roku¹⁵. Zbiór składa się z siedemdziesięciu siedmiu wierszy napisanych w latach 2017-2020. Książka jest podzielona na kilkanaście części, które nawiązują do tytułu z okładki, dla przykładu: *Domowe róże*, *Drzewo poznania*, *Wśród mirtów*, *Dziki bez*, *Hizop* i in. Wydanie zawiera płytę CD, na której sam autor czyta kilkanaście własnych utworów. A tak o zbiorze pisze Szymon Babuchowski, redaktor „Gościa Niedzielnego”, gdzie kieruje działem kultury: „Ksiądz Jerzy Szymik jak mało kto potrafi nam wierszami uświadomić, w jakiej jesteśmy drodze, budząc jednocześnie tęsknotę za miłością, która nas czeka u jej kresu. Dla mnie to jedna z najlepszych książek poetyckich ostatnich lat”¹⁶.

Z kolei w sekcji opatrzonej tytułem *Eseistyka* pokazano m.in. trylogię opatrzoną tytułem *Poezja i teologia*. W trzech tomach zebrano cykl felietonów, które ukazywały się z nielicznymi przerwami w miesięcznych odstępach na łamach „Gościa Niedzielnego” przez ponad dwanaście lat. Tom pierwszy, opublikowany w 2009 roku w Wydawnictwie św. Jacka, obejmuje pięćdziesiąt siedem felietonów z lat 2004-2008. Tom drugi i trzeci, wydane przez „Gościa Niedzielnego” w 2013 i 2016 roku, zawierają odpowiednio czterdzieści sześć i dwadzieścia pięć kolejnych tekstów z lat 2010-2015. Ks. Tomasz Jaklewicz we wstępie do ostatniej części tak opisuje całość cyklu: „Autor początkowo trzyma się pierwotnego założenia, czyli poszukiwania wątków teologicznych w tekstach poetyckich, dawnych i współczesnych. Z czasem poszerzył formułę. Przez okulary teologa patrzył już nie tylko na literaturę, ale także na wydarzenia zachodzące w przestrzeni społeczno-politycznej, w mediach, w kulturze”¹⁷. Tego rodzaju literatura może zainteresować wszystkich,

¹⁴ J. Szymik, *Moc ze Słowa. Felietony*, Katowice 2022, s. 9-10.

¹⁵ Tenże, *Ogród*, fot. M. Dziedzic, D. Kasperek, Katowice 2020.

¹⁶ S. Babuchowski, *Eden i Getsemani*, gosc.pl/doc/6608195.Eden-i-Getsemani, 22.11.2022.

¹⁷ T. Jaklewicz, *Wstęp: piękno prawdy*, w: *Poezja i teologia*, t. 3, Katowice 2016, s. 8.

którym bliskie jest przenikanie wiary i kultury. Jednocześnie sięgać mogą po nie także ludzie niewierzący ciekawi myślenia o kulturze osób wierzących¹⁸.

Wystawa przygotowana przez pracowników Księgarni św. Jacka, Biblioteki Śląskiej i Biblioteki Teologicznej pozwoliła przybliżyć działalność, dorobek, a także życie prywatne ks. prof. Jerzego Szymika nie tylko uczestnikom spotkania, ale także przez kilka kolejnych miesięcy wszystkim odwiedzającym gmach Wydziału Teologicznego. Jednak należy zaznaczyć, że ze względu na różnorodność i bogactwo dokonań śląskiego duchownego ekspozycja ta miała na celu jedynie zainteresowanie oraz zachęcenie do dalszej eksploracji jego twórczości.

¹⁸ Tenże, *Wstęp*, w: *Poezja i teologia*, t. 1, Katowice 2009, s. 10.

IWONA LIGĘZA¹

STULECIE POWOŁANIA ADMINISTRACJI APOSTOLSKIEJ ŚLĄSKA POLSKIEGO (1922-2022)

**WYSTAWA PRZYGOTOWANA PRZEZ BIBLIOTEKĘ
TEOLOGICZNĄ W KATOWICACH**

Ponad 100 lat temu, czyli 7 listopada 1922 roku powołano do istnienia Administrację Apostolską na Górnym Śląsku. Ku upamiętnieniu i podkreśleniu skali tego wydarzenia Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego zorganizował międzynarodową konferencję naukową *Sanctissimus Dominus noster. W 100-lecie Administracji Apostolskiej na Górnym Śląsku (1922-2022)*, nad którą patronat honorowy objął abp Wiktor Skworec, metropolita katowicki. Celem przedsięwzięcia było uhonorowanie ponad 100-letniej historii struktur kościelnych Śląska Polskiego oraz przybliżenie genezy wydarzeń. Konferencję wzbogaciła wystawa przygotowana przez pracowników Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego we współpracy z Archiwum Archidiecezjalnym i Muzeum Archidiecezjalnym w Katowicach. Kilka przeszklonych gablot pomieściło w sobie niewielki skrawek bogatej historii górnośląskiej administracji kościelnej. Niezwykle ważna dla późniejszej diecezji administracja apostolska stała się załącznikiem wielu cennych inicjatyw, z których pewne trwają do dziś.

¹ Biblioteka Teologiczna Oddział Specjalistyczny Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Dwie pierwsze witryny zawierały dokumenty prezentujące historię ustanowienia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego, czyli *Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego* oraz dekret Stolicy Apostolskiej ustanawiający niezależność tej części Górnego Śląska od diecezji wrocławskiej. Godne zauważenia jest wyeksponowanie dekretu nominacji na administratora Górnego Śląska ks. Augusta Hlonda, który po utworzeniu diecezji katowickiej został jej pierwszym biskupem.

Fot. 1. Portret ks. Augusta Hlonda (fot. J. Zawisza)

Wybór ks. Hlonda był olbrzymim zaskoczeniem, gdyż nikt nie spodziewał się człowieka z zewnątrz na tym stanowisku. Eksponowane w dalszej części materiały skupiają się na organizacji powstałej administracji, której dzieje na samym jej początku nie należały do najłatwiejszych, chociażby z powodu trudności w pozyskaniu funduszy. Pięknie zaprezentowana wraz z wyróżnionymi obiektami mapka Katowic zabiera obserwatora do miejsc centralnych ówczesnych struktur, którymi były: kościół pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny przy ulicy Mariackiej; prokatedra pod wezwaniem św. Apostołów Piotra i Pawła; siedziba kurii diece-

zjalnej przy ulicy Francuskiej oraz nieistniejąca już dziś willa Grundmanna, w której mieszkał administrator apostolski.

Fot. 2. Plan miasta Katowice z 1910 roku² (fot. J. Zawisza)

Wystawione publikacje traktujące o tym wydarzeniu to m.in. lokalne czasopismo „Gość Niedzielny” i „Goniec Śląski”, zawierające szczegółową relację z przebiegu ingresu ks. Hlonda do katowickiego kościoła Mariackiego. Postać samego administratora ukazują ekspozyty rozmieszczone w dalszej części wystawy. Na początku można zobaczyć materiały ilustrujące główny nurt myślowy i religijny zawarty w pierwszym liście pasterskim, jak również oryginalne pieczęcie, podpis i medale okolicznościowe wypożyczone ze zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego w Katowicach. W trakcie krótkich rządów w Kościele śląskim w latach 1922-1926 ks. Hlond położył podwaliny pod sprawnie funkcjonujący zarząd diecezji, kurię, kapitułę oraz sąd

² *Atlas Górnego Śląska 1919-1922. Wybór źródeł kartograficznych*, red. G. Bębnik, M. Mączka, S. Rosenbaum, M. Węcki, Katowice 2022, mapa nr 10.

biskupi. Odwiedzający mogą się także zapoznać z dokonaniem oraz najbliższym otoczeniem samego administratora, czyli pracownikami nowo utworzonej kurii. Na wystawie przedstawiono sylwetki m.in. wikariusza generalnego ks. dr. Teofila Bromboszcza i kanclerza ks. dr. Emila Szramka. Oprócz informacji urzędowych część ekspozycji stanowią informacje dotyczące pierwszego, drugiego i trzeciego Zjazdu Katolickiego na Górnym Śląsku. Umieszczony tu został *Pamiętnik z III Śląskiego Zjazdu Katolickiego*, fragment przemowy ks. Hlonda z otwarcia II Zjazdu Katolickiego w Katowicach w 1923 roku, jak również odezwa administratora opublikowana w „Gościu Niedzielnym”. Dopełniającym całość elementem było ukazanie głównych wydarzeń z okresu funkcjonowania administracji apostolskiej. Należała do nich wizyta biskupów francuskich na Górnym Śląsku w czerwcu 1924 roku i koronacja obrazu Matki Bożej Piekarskiej 15 sierpnia 1925 roku, szeroko opisywana we wspomnianym już „Gościu Niedzielnym”. Relacje prasowe zilustrowano licznymi fotografiami udostępnionymi przez Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach. Warto zwrócić uwagę na następny materiał wystawienniczy poświęcony utworzeniu Księgarni i Drukarni Katolickiej (obecnie Księgarnia św. Jacka) oraz powołaniu Śląskiej Ligii Katolickiej. To właśnie ks. Hlond był inspiratorem powstania „Gościa Niedzielnego” – tygodnika, który miał docierać do różnych środowisk na Śląsku i przyczyniać się do wzrostu duchownego diecezjan.

Liga Katolicka w zamyśle jednocząca katolików w przyszłości miała się przekształcić w Akcję Katolicką. Z kolei zaczątek przyszłej śląskiej Caritas stanowiło powołanie Sekretariatu Dobroczynności. Interesującą zawartość następnej gabloty stanowią dokumenty ukazujące historię budowy katedry, której pomysłodawcą był także ks. August Hlond. Spośród trzydziestu siedmiu projektów nadesłanych na konkurs rozpisany przez Administrację Apostolską Śląska Polskiego, zwycięska okazała się koncepcja zaproponowana przez inż. Zygmunta Gawlika. Dla ukazania różnorodności pomysłów w witrynie znalazły się również projekty, które nie zostały wybrane do realizacji. Przedostatnia prezentacja to podsumowanie trzyletniego okresu funkcjonowania administracji apostolskiej i narodziny diecezji. Tutaj znalazły się relacje opisujące nominację ks. Hlonda na urząd pierwszego biskupa katowickiego oraz jego ingres do kościoła

Fot. 3. „Gość Niedzielny” rok 1 z 9 września 1923 roku (fot. J. Zawisza)

św. Apostołów Piotra i Pawła wraz z programem uroczystości. Ważnym elementem są także informacje dotyczące powstawania Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego, które do roku 1980 mieściło się w Krakowie. Tam też odbywały się święcenia kapłańskie kleryków. Ks. Hlondowi niezwykle mocno leżała na sercu formacja przyszłych księży oraz zwiększenie ich liczebności. W witrynie unaczyniono także akt posłuszeństwa redakcji „Gościa Niedzielnego” nowo wyświęconemu biskupowi śląskiemu. Wystawę kończy gablota, w której zebrano publikacje książkowe na temat pierwszego administratora i biskupa, a także samej administracji apostolskiej. Zaprezentowano także wybrane tytuły pochodzące z zasobów Biblioteki Teologicznej w Katowicach, jak m.in. *Historia diecezji katowickiej*³ oraz *Kościół na Górnym Śląsku. Od diecezji wrocławskiej do archidiecezji katowickiej*⁴ Jerzego Myszora, *Sztygar Bożej Kopalni. Obrazki z życia ks. kardynała Augusta Hlonda*⁵ Bronisława Kanta; opracowanie Wojciecha Necela *Kardynał August Hlond Prymas Polski – współ-*

³ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.

⁴ Tenże, *Kościół na Górnym Śląsku*, Katowice 2008.

⁵ B. Kant, *Sztygar Bożej Kopalni*, Łódź 1983.

cześni wspominają Sługę Bożego kardynała Augusta Hlonda⁶ oraz broszura zatytułowana *Akcja Katolicka a Polska. List J. E. ks. kardynała Stanu Gasparriego do J. E. ks. kardynała Hlonda, Prymasa Polski*, z 10 kwietnia 1929 roku⁷.

Celem przygotowanej ekspozycji było upamiętnienie 100. rocznicy utworzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego. Warto dodatkowo zauważyć, że odwiedzający mieli szansę zapoznania się z genezą dzieła, którego powołanie do życia – chociaż niełatwe – zapoczątkowało olbrzymie zmiany w dziejach śląskiego Kościoła. Zaprezentowane materiały miały stanowić impuls do postawienia kolejnych kroków na drodze do poznania swojej religijnej i regionalnej tożsamości.

⁶ *Kardynał August Hlond Prymas Polski*, Poznań 2006.

⁷ P. Gasparri, *Akcja Katolicka a Polska*, Poznań 1929.

ŁUKASZ KRZYSZTOFKA¹

XXVIII TARGI WYDAWCÓW KATOLICKICH

W Arkadach Kubickiego Zamku Królewskiego w Warszawie po raz kolejny zagościły Targi Wydawców Katolickich. Wydarzenie to odbyło się w dniach 20-23 kwietnia 2023 roku pod hasłem *Wierzę w Kościół Chrystusowy*. Patronat honorowy nad XXVIII TWK objął m.in. prezydent Andrzej Duda i przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski abp Stanisław Gądecki.

„Wierzymy w siłę książki, w wagę i znaczenie słowa pisanego, zarówno w jego szybkim przekazie na co dzień, jak i w przypadku skrupulatnej i wnikliwej pracy edytorskiej, która owocuje pięknie wydawanymi książkami, które traktujemy jako ważną część naszego wyposażenia intelektualnego. Książka ma przyszłość, jest nadal niezbywalną częścią kultury, dlatego nadal wspieramy to wydarzenie”², stwierdził na konferencji prasowej przed targami prof. Wojciech Fałkowski, dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie.

Po okresie pandemii COVID-19 TWK powróciły do tradycyjnego terminu wiosennego. Tematami przewodnimi wydarzenia były: Światowe Dni Młodzieży w Lizbonie w 2023 roku, pokój na świecie, a zwłaszcza na Ukrainie, siedemdziesięciolecie Apelu Jasnogórskiego, Rok Mikołaja Kopernika oraz Rok Jana Matejki. Okolicznościowe listy do uczestników TWK wystosowali: prezydent Andrzej Duda, metropolita warszawski kard. Kazimierz Nycz i marszałek Sejmu

¹ Biblioteka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

² *XXVIII Targi Wydawców Katolickich*, eKAI, ekai.pl/xxviii-targi-wydawcow-katolickich, 07.08.2023

Elżbieta Witek. Zaznaczyli w nich, że książka religijna w jej różnych odmianach cieszy się nadal dużą popularnością. Życzyli też, aby obcowanie z przekazem wiary za pośrednictwem tych wydawnictw przybliżało czytelników do Boga i do drugiego człowieka.

Bp Artur Miziński, sekretarz generalny Konferencji Episkopatu Polski, w czasie otwarcia TWK przypominał, że słowo pisane od wieków kształtuje przywiązanie do wartości chrześcijańskich, które powinny być obecne w sercu każdego człowieka. Zaprosił również do głębokiego duchowego ich przeżycia. Ks. Roman Szpakowski SDB, prezes Zarządu Stowarzyszenia Wydawców Katolickich, podkreślił, że każde targi książki, a zwłaszcza książki katolickiej, są i zawsze powinny być „czasem siania dobrego słowa”³ wyrażanego w rozmaity sposób oraz osobistego spotkania czytelnika z propozycjami wydawców. Podziękował też samym wydawcom, którzy od lat przyjeżdżają na warszawską imprezę, dodając, że bez nich tych targów po prostu by nie było⁴.

³ Rozpoczęły się XXVIII Targi Wydawców Katolickich, eKAI, ekai.pl/rozpoczely-sie-xxviii-targi-wydawcow-katolickich, 02.08.2023.

⁴ Tamże.

Tegoroczne TWK były pierwszą stacjonarną odsłoną projektu „OTWK 2023, 2024, 2025 – w drodze do 30-lecia organizacji wydarzeń promujących czytelnictwo książek o tematyce religijnej”, który Stowarzyszenie Wydawców Katolickich realizuje w ramach programu MKiDN „Promocja czytelnictwa”.

Na tegorocznych targach swoje stoiska wystawiło blisko 150 wydawców z Polski, Ukrainy, Białorusi i Włoch. W gronie tym znalazły się oficyny kościelne i świeckie, które przedstawiły ofertę ponad 17 tys. tytułów publikacji o tematyce religijnej: naukowych, beletrystycznych, historycznych, poradnikowych, a także książek dla dzieci i młodzieży. Na TWK nie zabrakło ponadto wystawy ukazującej życie, nauczanie, dziedzictwo, a przede wszystkim działalność duszpasterską, pastoralną oraz patriotyczną św. Jana Pawła II i bł. kard. Stefana Wyszyńskiego, jak też ekspozycji obrazującej działalność Kościoła katolickiego na Białorusi.

Wśród oficyn prezentujących swoje publikacje znalazły się nie tylko wydawnictwa religijne, ale również świeckie. Wśród nich np. Wydawnictwo Instytutu Pamięci Narodowej, Wydawnictwa Dreams, Wydawnictwa Dębogóra, Wydawnictwa Prohibita – Księgarnia Multibook.pl, Wydawnictwa Kościuszko Przygoda i Słowo oraz Biały Kruk. Na swoich stoiskach wystawiły one publikacje historyczne, albumy poświęcone historii Polski i sztuce, jak też publikacje popularnonaukowe. Obecne były także wydawnictwa uniwersyteckie, m.in. Wydawnictwo UKSW.

Większość wystawców na targach stanowiły oficyny religijne. Było wśród nich m.in. Polskie Centrum św. Hildegardy, Wydawnictwo Jedność, Wydawnictwo Mocni w Duchu, Wydawnictwo Serafin, Wydawnictwo Rosikon Press, Wydawnictwo Esprit, Wydawnictwo PROMIC, Edycja Świętego Pawła, Wydawnictwo Fronda, Wydawnictwo Homo Dei. Nie zabrakło także stoisk prasowych: tygodników katolickich „Niedziela”, „Idziemy” i „Gość Niedzielny”, ale też Radia Warszawa czy Telewizji Polskiej.

Na program towarzyszący TWK złożyło się ponad 100 godzin spotkań autorskich przy stoiskach, premier wydawniczych, warsztatów dla bibliotekarzy i młodzieży szkolnej oraz dyskusji w salach spotkań na Zamku Królewskim i w namiotach zlokalizowanych przed Arkadami Kubickiego.

Odbyły się także debaty poświęcone m.in. kondycji muzyki chrześcijańskiej w Polsce z perspektywy medialnej i rynku fonograficznego. Odwiedzający targi mogli wziąć udział w debacie *Kto boi się Jana Pawła II? Aktualność dziedzictwa*. Wśród prelegentów znaleźli się: bp Rafał Markowski (archidiecezja warszawska), prof. Jan Grosfeld (UKSW), red. Marcin Przeciszewski (KAI), red. Grzegorz Polak (Muzeum Jana Pawła i Prymasa Wyszyńskiego) oraz Michał Senk (Centrum Myśli Jana Pawła II). Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. Romana Dmowskiego i Ignacego Paderewskiego zorganizował spotkanie z dyrektorem tej instytucji, prof. Janem Żarynem z UKSW, oraz prof. Rafałem Łatką z Biura Badań Historycznych IPN na temat *Atak na Kościół i Jana Pawła II*.

Do najbardziej emocjonujących momentów targów należał finał dwudziestej szóstej edycji konkursu o Nagrodę Stowarzyszenia Wydawców Katolickich Feniks 2023. Do tegorocznej nagrody zgłoszono ponad 300 pozycji w dziewiętnastu kategoriach. „Kategorie są bardzo liczne, dlatego że część z nich to wyróżnienia edytorskie. Nagroda ma walor docenienia i autora, i pozycji, ale ma też pokazać, że istnieje

dane wydawnictwo”⁵, powiedział ks. Roman Szpakowski SDB. Nagrody wręczono podczas gali w bazylice katedralnej pw. św. Floriana i św. Michała Archanioła w Warszawie przy ulicy Floriańskiej 3.

Nagrodę Główną Feniksa Złotego otrzymał w tym roku kard. Gerhard Ludwig Müller z Niemiec, emerytowany prefekt Kongregacji Nauki Wiary. Nagroda została przyznana w dowód „wielkiego uznania i wdzięczności Stowarzyszenia Wydawców Katolickich dla wielkiego i oryginalnego Teologa, który umiejętnie przedstawia w tych trudnych czasach poważne kwestie dogmatyczne przekazu wiary Kościoła”⁶, np. w światowym bestsellerze *Dogmatyka katolicka* przełożonym na wiele języków świata. W uzasadnieniu nagrody podkreślono, że kard. Müller to wielki teolog, prawdziwy przyjaciel Polski i człowiek autentycznej wiary, który w ogłoszonym *Manifeście wiary* wyraża „swoją głośny krzyk w sprawach wiary i nauczania tego, co przeciwstawia się najgorszym oszustwom obecnego czasu, a którym stanowczo sprzeciwia się *Katechizm Kościoła Katolickiego*”⁷.

⁵ XXVIII Targi Wydawców Katolickich.

⁶ Stowarzyszenie Wydawców Katolickich, *Wręczono nagrody Feniks 2023*, swk.pl/wreczono-nagrody-feniks-2023, 07.08.2023.

⁷ Stowarzyszenie Wydawców Katolickich, *Nagroda Feniks 2023 – Wyniki*, swk.pl/nagroda-feniks-2023-wyniki-2, 02.08.2023.

Niemiecki purpurat w trakcie targów wziął udział w panelu dyskusyjnym na temat testamentu duchowego papieża Benedykta XVI, a na zakończenie całego wydarzenia przewodniczył Mszy Świętej w intencji autorów, wydawców i czytelników w katedrze warszawsko-praskiej.

Tegorocznymi laureatami nagród zostali:

1. Kategoria literacka: *Ave*, Jerzy Binkowski, Oddział Warszawski Stowarzyszenia Pisarzy Polskich; *Nie pocieszaj się, tylko płacz*, ks. prof. dr hab. Jan Sochoń, Państwowy Instytut Wydawniczy;
2. Kategoria nauki kościelne: *Doświadczenie a teologia. Studium przemian i rozwoju „scientia fidei” Josepha Ratzingera na podstawie „Opera omnia”, o. dr Tomasz Samulnik OP, Wydawnictwo KUL; Doctor Pacis. Teologia pokoju świętego Augustyna*, ks. Stanisław Budzik, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium” i Wydawnictwo KUL;
3. Kategoria eseistyka: *Milczenie katedry. Felietony i portrety*, Jan Maciejewski, Teologia Polityczna;
4. Kategoria historia – Niepodległa: *W poszukiwaniu koncepcji narodu. Między historią idei a historią i antropologią kultury polskiej XIX wieku*, dr Magdalena Woźniewska-Działak, Wydawnictwo Naukowe UKSW; *Encyklopedia ruchu narodowego. Organizacje, wydarzenia, pojęcia*, t. 1-2, red. dr hab. Krzysztof Kawęcki, Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. R. Dmowskiego i I.J. Paderewskiego oraz Wydawnictwo Neriton;
5. Kategoria historia: *Kościół i naród. Lata trwogi, lata nadziei*, prof. Jan Żaryn, Wydawnictwo Biały Kruk; *III Rzesza Niemiecka. Nowoczesność i nienawiść*, prof. Grzegorz Kucharczyk, Wydawnictwo Biały Kruk;
6. Kategoria duchowość: *Ból i cierpienie człowieka w pięciu wielkich religiach świata. Wprowadzenie*, ks. dr hab. Dariusz Henryk Pater, Wydawnictwo Bernardinum i Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW w Warszawie;
7. Kategoria świadectwo: *Diabeł w Mieście Aniołów*, Jesse Romero, Wydawnictwo AA;
8. Kategoria edytorstwo: *Splendor i wiedza. Biblioteka królewska Stanisława Augusta. Katalog wystawy*, red. Alina Dziecioł, To-

- masz Jakubowski, Arx Regia – Wydawnictwo Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum;
9. Kategoria edytorstwo – album: *Lwów i ziemia lwowska*, t. 1 i 2, Mirek Osip-Pokrywa, Wydawnictwo Jedność;
 10. Kategoria książka dla dzieci: *Biblia młodego detektywa*, François Campagnac, Christophe Raimbault, Fabienne Py-Renaudie, Edycja Świętego Pawła;
 11. Kategoria książka dla młodzieży: *Historia i teraźniejszość. Podręcznik dla liceów i techników. Klasa 1. 1945-1979*, prof. Wojciech Roszkowski, Wydawnictwo Biały Kruk;
 12. Kategoria autor zagraniczny – nagrody nie przyznano;
 13. Kategoria tłumacz: *Homer. Iliada*, tł. i oprac. prof. dr hab. Robert R. Chodkowski, Towarzystwo Naukowe KUL;
 14. Kategoria seria wydawnicza / dzieła zebrane: *Myśl o Kulturze*, Narodowe Centrum Kultury; *Biblia Ojców*, red. ks. prof. Antoni Paciorek, Edycja Świętego Pawła;
 15. Kategoria publicystyka religijna – nagrody nie przyznano;
 16. Kategoria multimedia: *Nędzarcz i Madame (album z filmem, muzyką i książeczką, DVD)*, reż. Witold Ludwig, Fundacja Lux Veritatis i Telewizja Polska SA; *Biało-Czerwona Podziemna 1939-1963* (2 CD); *Kolekcja płyt gramofonowych Polskiego Radia z września 1939 roku* (5 CD), Agencja Muzyczna Polskiego Radia;
 17. Kategoria muzyka chrześcijańska – klasyczna: *Kompozycje sakralne. Utwory kompozytorów pijarskich*, t. 1; *Arie i hymny kościelne. Utwory kompozytorów pijarskich*, t. 2, oprac. ks. Dariusz Smolarek SAC, Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia;
 18. Kategoria muzyka chrześcijańska – współczesna: nagrody nie przyznano;
 19. Kategoria Kościół wobec współczesności: *Zmierzch uniwersalności. Postmodernistyczny Zachód i jego oponenti, globalny konflikt paradygmatów*, Chantal Delsol, Instytut Wydawniczy Pax.

W każdej kategorii przyznano także wyróżnienia. Mały Feniks 2023 powędrował do dziennikarki i reporterki telewizyjnej Małgorzaty Ziętkiewicz oraz do publicystyki, blogerki i youtuberki Weroniki Kostrzewy. W tym roku kapituła przyznała także nagrodę

Małego Feniksa Specjalnego 2023, którą otrzymał tygodnik „Gość Niedzielny” w 100-lecie istnienia. Wręczono również Nagrodę Feniksa Specjalnego, która trafiła do Polskiego Radia SA, TVP Polonia, ks. prof. dr. hab. Edwarda Stanka, Leszka Sosnowskiego, Małgorzaty Żaryn, Barbary Konarskiej, dr Alfredy Walkowskiej i Roberta Gawłowskiego⁸.

Oprócz standardowej oferty literatury religijnej, historycznej i społecznej, którą odwiedzający targi dobrze znają, podczas tegorocznej imprezy dostępnych było wiele publikacji poruszających sprawy bieżące, jak: pandemia, negatywne zjawiska globalne, dominacja korporacji czy też wojna w Ukrainie. W ofercie wydawców znaczące miejsce stanowiła także literatura adresowana do dzieci. Szerokie spektrum publikacji obejmowało książeczki do kolorowania, bajki z pozytywnym przesłaniem i pięknie zilustrowane przypowieści biblijne, a także mistrzowsko przygotowane komiksy oparte na Piśmie Świętym.

TWK to wydarzenie, które na dobre już wpisało się w krajobraz literacki Warszawy. Z roku na rok impreza zyskuje coraz większą popularność, przez co upowszechnia wśród mieszkańców stolicy, ale i innych regionów Polski wartościowe książki, sprawiając, że dobre przesłanie dociera o wiele skuteczniej pod coraz to bardziej odległe strzechy.

⁸ *Tamże.*

Ks. HENRYK OLSZAR¹

WOKÓŁ HLONDA. KILKA ZDAŃ O DZIAŁALNOŚCI DUSZPASTERSTWA BIBLIOTEKARZY W KATOWICACH W 2023 ROKU

Duszpasterstwo Bibliotekarzy istnieje w archidiecezji katowickiej od 10 sierpnia 1999 roku. Skupia pracowników ze wszystkich typów bibliotek położonych na Górnym Śląsku. Oprócz wymiany doświadczeń i współpracy zawodowej do jego głównych celów należy integracja środowiska. Przed laty grupa pracowników bibliotek postanowiła, że ich zaangażowanie religijne powinno służyć doskonaleniu ich pracy. Ponadto udział w duszpasterstwie umożliwia im pogłębienie formacji intelektualnej oraz wspiera ich codzienną posługę na rzecz użytkowników zarejestrowanych w bibliotece. Wielu z nich korzysta tam ze zbiorów i usług biblioteczno-informacyjnych, ale nie zawsze radzi sobie ze słowem drukowanym.

W pobliżu Biblioteki Teologicznej Oddziału Specjalistycznego Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przy ulicy Wita Stwosza 17, nieopodal katedry pw. Chrystusa Króla, od 2016 roku ma swój monument kard. August Hlond – pierwszy biskup katowicki i prymas Polski. Jego postać zainspirowała członków Duszpasterstwa Bibliotekarzy w Katowicach do organizacji w 2023 roku cyklu spotkań zatytułowanych *Wokół Hlonda*, rozpoczynających

¹ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

się w czwartki o godz. 15:30. Odbyte już wydarzenia relacjonuje Ewa Felux:

– Pierwsze spotkanie odbyło się 26 stycznia 2023 roku w czytelni Biblioteki Teologicznej. Zebrani dostrzegli, że potrzebny jest im osobisty kontakt. Wyrazili to w niekończących się rozmowach, uściskach i opowieściach. Aby nadrobić utracony czas spowodowany COVID-19, ks. Henryk Olszar, opiekun duszpasterstwa, zaproponował interesujący program spotkań, który nazwano roboczo *Wokół Hlonda*, przedstawił też tematy do zrealizowania w tym czasie. Bibliotekarze zdecydowali się na wspólne zwiedzanie instytucji kościelnych położonych w pobliżu pomnika kardynała.

– Kolejne spotkanie zorganizowano 23 lutego 2023 roku w gmachu Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach przy ulicy Wita Stwosza 17-17a. Budynek ten nie jest dostępny dla wszystkich chętnych. W progach seminarium przybyłych przywitał kleryk Marek Konsek, przełożony alumnów, który oprowadzał grupę po gmachu seminaryjnym z wielką życzliwością. W kaplicy seminaryjnej ks. Henryk Olszar celebrował Mszę Świętą w intencji bibliotekarzy. Następnie wszyscy przeszli do pomieszczenia, w którym zgromadzono pamiątki śląskich misjonarzy, zwanych fideonistami, przywiezione przez nich z misji. Zajrzeli też do izby pamięci bł. ks. Jana Franciszka Machy, w której zgromadzono dokumentację i przedmioty osobiste należące do tego męczennika za wiarę. Zapoznano się z warunkami bytowania górnośląskich kleryków oraz podziwiano wyremontowaną aulę wyposażoną w nowoczesną aparaturę audio-wideo. Spotkanie zakończyło się rozmowami przy stole.

– Kolejne spotkanie, tym razem z obrazem i rzeźbą, 23 marca 2023 roku skierowało kroki bibliotekarzy do Muzeum Archidiecezjalnego w Katowicach. Zostali przyjęci przez dyrektora ks. Przemysława Malinowskiego, który przekazał im garść informacji o powstaniu muzeum, jego przeniesieniu i rozwoju. Ekspozycja tego obiektu muzealnego prezentuje przekrojowe spojrzenie na historię górnośląskiej i europejskiej sztuki sakralnej. Można tu np. zobaczyć szkic do arrasu wykonany przez Rafaela Santi. Goście zwiedzili wystawę stałą współczesnej sztuki sakralnej oraz galerię plakatu i grafiki religijnej. Ciekawostką dla zwiedzających okazała się pamiątkowa łopata, która w 1927 roku posłużyła do pierwszego wykopu ziemi pod fundamenty

katedry pw. Chrystusa Króla w Katowicach. „Tą łopatą rozpoczął uroczyste budowę Katedry Katowickiej biskup śląski ks. Arkadiusz Lisiecki, a za nim przedstawiciele władz i wszystkich stanów ludu śląskiego”, głosi napis wygrawerowany na historycznym artefakcie. Potem w budynku Muzeum Archidiecezjalnego nastąpił czas na wzajemne rozmowy przy dużym stole.

– Spotkanie z księgami metrykalnymi odbyło się 27 kwietnia 2023 roku w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach, oddalonym kilkanaście metrów od pomnika kardynała. Przybyłych przywitał jego dyrektor, dr Wojciech Schäffer. Ze swadą i zaangażowaniem opowiedział o zbiorach archiwalnych. Można się było dowiedzieć o pozyskiwaniu materiałów źródłowych, ich przechowywaniu w ramach baz danych akt lokalnych i rzeczowych oraz o możliwości korzystania z akt. Jak poinformowano gości, zbiory archiwalne służą studentom i pracownikom naukowym zajmującym się historią, socjologią, demografią, sztuką i architekturą. Liczne fotografie i skany dokumentów wzbogaciły wystawy organizowane przez instytucje życia kulturalnego, również przez biblioteki.

– Kolejne spotkanie na szlaku *Wokół Hlonda* odbyło się 20 maja 2023 roku w Sanktuarium Matki Bożej Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich – miejscu ukoronowania cudownego obrazu przez bp. Augusta Hlonda w 1925 roku. Dopisała pogoda. O godz. 10:00 członkowie duszpasterstwa uczestniczyli we Mszy Świętej w ich intencji. Po niej nastąpiło spotkanie z przewodniczką piekarską Agnieszką Nowak. Pomogła ona zrozumieć zwiedzającym historyczną rolę sanktuarium i zaprowadziła ich do odnowionej Kalwarii Piekarskiej. Pani przewodniczka zadziwiła bibliotekarzy ogromem wiedzy, którą się z nimi chętnie podzieliła. Opowiedziała o życiu i działalności apostoła trzeźwości – ks. Jana Alojzego Ficka, który w latach 1826-1862 pozostawił po sobie w piekarskiej parafii roku owoce swojej pracy duszpasterskiej i społecznej. Po kilku dniach od pobytu w Sanktuarium Matki Bożej w Piekarach Śląskich Agnieszka Nowak przysłała list, w którym pisała: „Dzisiaj, tj. 29 maja 2023 roku, w Centrum Pielgrzymkowym w Piekarach Śląskich odebrałam przesyłkę, zawierającą niespodziankę [...], ukierunkowując mnie jednocześnie na wspaniale spędzony sobotni dzień przeżywany 20 maja. Jego ważną częścią stała się Wasza grupa, wywodząca się

z Duszpasterstwa Bibliotekarzy Archidiecezji Katowickiej. Jestem wdzięczna Bożej Opatrzności za wspólne bycie z sobą u Matki Bożej Piekarskiej w gościnie, za czas wspólnie spędzony w górnośląskim sanktuarium maryjno-pasyjnym. Dziękuję za pamięć, za przesłane książki i za słowa dedykacji. Duszpasterstwo Bibliotekarzy pozostanie w moim sercu i w modlitwie, zanoszonej do Boga u stóp Maryi, Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej, czczonej tu, w tym miejscu. Modlitwa zbliża do Boga, ale i do drugiego człowieka... Pozdrawiam serdecznie! Do zobaczenia! Agnieszka Nowak – przewodnik sanktuarijny”.

– Czerwcowe spotkanie, które przypadło na 22 czerwca 2023 roku, zaplanowano w redakcji „Gościa Niedzielnego” – ogólnopolskiego tygodnika opinii. Goście chcieli poznać bliżej pracę jego dziennikarzy i grafików. Przywitała ich zastępczyni redaktora naczelnego Wiesława Dąbrowska-Macura, która pokazała im drogę materiałów, które przychodzą od redaktorów, dziennikarzy, felietonistów, reportażyistów, aż po przygotowanie gotowego numeru tygodnika. Wyjawiła, że pracownicy „Gościa Niedzielnego” chcą być blisko spraw wiernych, pisać dla nich o bieżących sprawach politycznych, społecznych i duchowych. Na początku września 2023 roku „Gość Niedzielny” będzie obchodził 100-lecie swojego założenia. Bibliotekarze złożyli twórcom tygodnika życzenia podejmowania dobrych i ciekawych tematów, które uczą i wskazują innym właściwy kierunek ku Bogu. Drugą część spotkania stanowiła rozmowa przy stole w Bibliotece Teologicznej o planach spotkań jesiennych w 2023 roku.

– Wyznaczone na 28 września 2023 roku spotkanie bibliotekarze pragną spędzić w Archidiecezjalnej Poradni Psychologicznej „Przystań” w Katowicach przy ulicy Marii Skłodowskiej-Curie 30/7 w ramach organizowanych tam warsztatów;

– W październiku chcą odwiedzić groby zasłużonych Ślązaków (Wojciecha Korfatego, Wojciecha Kilara i Mikołaja Henryka Góreciego) na katowickich cmentarzach;

– W listopadzie mają się zebrać w kaplicy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach na Eucharystii w intencji zmarłych bibliotekarzy;

– W grudniu zaś – w Panteonie Górnośląskim, instytucji kultury, której celem jest upamiętnianie historii Górnego Śląska.

Duszpasterstwo Bibliotekarzy w Katowicach prowadzi na bieżąco *Kronikę*; wydało też publikację pod tytułem: *Duszpasterstwo Bibliotekarzy. W służbie człowieka i książki* pod redakcją Jana Malickiego, ks. Henryka Olszara i Bogumiły Warząchowskiej (Biblioteka Śląska, Katowice 2014, 193 s.)².

Św. Jan Paweł II powiedział w czasie swojego pontyfikatu: „Rozwinęło się w Kościele polskim duszpasterstwo specjalistyczne i zawodowe. Niejeden człowiek umocnił się dzięki temu w swojej wierze oraz odnalazł środowisko, które żyje naprawdę wiarą; niejeden mógł dzięki temu włączyć się w jakieś wspólne myślenie i działanie w duchu chrześcijańskim, to znaczy w myślenie i działanie przeniknięte wiarą i modlitwą. Podobno duszpasterstwo specjalistyczne przeżywa dzisiaj pewien kryzys, ale kryzys ten może być także kryzysem wzrostu, może stanowić szansę odnalezienia się na nowo, porzucenia tego, co przestarzałe, a szukania tego, co lepsze i głębsze. Starajmy się [...] tę szansę rozpoznać i jej nie zmarnować”³.

Bibliotekarze z Katowic jako grupa społeczno-zawodowa rozpoznali swoją szansę, o której wspominał św. Jan Paweł II, i jej nie zmarnowali, wdrażając ją w życie od dwudziestu czterech lat. Jak zauważyła Zyta Manderla, kronikarka Duszpasterstwa Bibliotekarzy Archidiecezji Katowickiej: „każde bycie razem bibliotekarzy jest czasem zyskanym”. Bibliotekarze są otwarci na wszystko, co piękne, dobre i szlachetne. Gromadzą i zachowują najdoskonalsze dokonania człowieka „w dążeniu do wzniesienia się ponad to, co czysto materialne, i w poszukiwaniu, świadomym czy też nie, Prawdy” (z homilii abp. Wojciecha Polaka).

² H. Langer [rec.], „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (39) (2014), s. 211-215.

³ Jan Paweł II, Homilia w czasie Liturgii Słowa skierowana do przedstawicieli laikatu – Olsztyn, 6 czerwca 1991 r., w: tenże, *Dzieła zebrane*, t. 9: *Homilie i przemówienia z pielgrzymek – Europa*, cz. 1: *Polska*, Kraków 2008, s. 519.

Z ŻYCIA FEDERACJI

Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych
Rok 29 (2023) nr 56, s. 141-144
ISSN 1426-3777

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(online, 30 sierpnia 2022 roku)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” spotkał się na posiedzeniu online 30 sierpnia 2022 roku. Wzięli w nim udział: ks. Jerzy Witczak – przewodniczący, o. Grzegorz Filipiuk OFMCap – zastępca przewodniczącego, ks. Piotr Tylec – skarbnik, ks. Tomasz Garwoliński – sekretarz, oraz Bogumiła Warząchowska (członkini). W części spotkania dotyczącej walnego zgromadzenia uczestniczył również ks. Tomasz Krzysztofiak.

2. Członkowie Zarządu podjęli temat XXVII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”, które odbędzie się w Gnieźnie w dniach 5-7 września 2022 roku. Zgłosiło się pięćdziesiąt dziewięć osób z trzydziestu dziewięciu bibliotek kościelnych. Będzie obecny również bp Andrzej Siemieniecki oraz jeden z członków honorowych. Rejestracja uczestników rozpocznie się o godz. 15:00 i będzie ją prowadził ks. T. Krzysztofiak wraz z alumnami. Podczas rejestracji osoby upoważnione otrzymają mandaty. Opłaty za składki i biuletyn „Fides” będą pobierali: ks. P. Tylec, o. G. Filipiuk i ks. T. Garwoliński. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami przy zakupie cza-

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

sopisma podczas walnego zgromadzenia jego cena promocyjna wynosi 45 zł. Ks. T. Krzysztofiak zapowiedział, że na część powitalną zaprosił przedstawicieli pięciu bibliotek gnieźnieńskich. We wtorek po śniadaniu Zarząd spotka się z abp. Wojciechem Polakiem, prymasem Polski.

3. Przewodniczący przypomniał, że zgodnie z paragrafem 2 artykułu 22 Statutu: „członkowie wybrani do władz Federacji mogą pełnić swoją funkcję w tym samym organie nie dłużej niż przez dwie kadencje, chyba że w wyborach na kolejne kadencje otrzymają co najmniej 2/3 głosów”. Dotyczy to ks. Jerzego Witczaka i ks. Tomasza Garwolińskiego.

4. Zarząd wyznaczył na przewodniczącego obrad XXVII Walnego Zgromadzenia w Gnieźnie ks. dr. Jerzego Witczaka. Następnie uporządkowano program i przydzielono do poszczególnych sesji proponowane wcześniej punkty porządku obrad:

Część powitalna

5 września 2022 roku, godz. 17:00

- modlitwa, otwarcie XXVII Walnego Zgromadzenia i powitanie uczestników – o. Grzegorz Filipiuk OFMCap,
- *Historia Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie* – kleryk Piotr Mroczkowski,
- zwiedzanie Biblioteki oraz Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w dwóch grupach,
- kolacja w formie stołu szwedzkiego i czas na wspólne spotkanie.

Sesja I – konferencyjna

6 września 2022 roku, godz. 9:45 – 11:00 (aula)

– powitanie uczestników przez ks. dr. Jerzego Witczaka
moderator: ks. Jerzy Witczak

- 1) *Kult św. Wojciecha* – ks. prof. dr hab. Kazimierz Śmigiel, dyrektor Biblioteki PWSD w latach 1967-1983,
- 2) *Konserwacja i popularyzacja zasobu Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej w latach 2010-2021* – ks. dr Michał Sołomieniuk, dyrektor Archiwum AG,

- 3) *Cymelia ze zbiorów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie* – Michał Muraszko, pracownik Archiwum AG.

Sesja II – statutowa

6 września 2022 roku, godz. 11:30 – 13.00 (aula)

moderator: ks. Tomasz Garwoliński

- odczytanie i zatwierdzenie porządku obrad,
- odczytanie i zatwierdzenie protokołu z XXVI Walnego Zgromadzenia w Częstochowie,
- sprawozdanie z pracy Zarządu i dyskusja nad nim,
- sprawozdanie skarbnika i dyskusja nad nim,
- sprawozdanie Komisji Rewizyjnej,
- podjęcie uchwał o członkostwie honorowym i wspierającym.

Sesja III – statutowa

7 września 2022 roku, godz. 9:30 – 13:00 (aula)

moderator: o. Grzegorz Filipiuk

- wybory Zarządu i Komisji Rewizyjnej,
- sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych” i wręczenie egzemplarzy autorskich,
- informacje z bibliotek członkowskich,
- propozycje miejsca kolejnego walnego zgromadzenia,
- wolne wnioski.

5. Ks. T. Garwoliński wyraził gotowość przygotowania i wydrukowania mandatów dla osób upoważnionych do głosowania, z kolei o. G. Filipiuk – nowej wersji dyplomów dla członków honorowych oraz kart do głosowania.

6. Ks. J. Witczak podjął temat prowadzenia przez niego serwisów informacyjnych Federacji. Jego zdaniem nie ma ono umocowania w Statucie. Ks. T. Garwoliński zauważył, że zgodnie z paragrafem 11 artykułu 34 – do kompetencji Zarządu należy „powoływanie i odwoływanie komisji problemowych i innych organów pomocniczych oraz sporządzanie ich regulaminów”. Wystarczy więc jedynie powołać odpowiedni organ i przygotować jego regulamin.

7. Z kolei B. Warząchowska wyraziła gotowość udziału w pracach redakcji „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”. O. G. Filipiuk zaproponował podjęcie uchwały o nadaniu jej członkostwa honorowego. Wspomniał też, że numery 1 i 2 z roku 2022 są już wydrukowane i odebrane z zakładu poligraficznego.

8. Skarbnik ks. P. Tylec przedstawił listę bibliotek, które nie płacą składek i nie biorą udziału w pracach Federacji. Sprawę ewentualnego ustania ich członkostwa pozostawiono nowemu Zarządowi.

ABP WOJCIECH POLAK¹

HOMILIA PRYMASA POLSKI ABP. WOJCIECHA POLAKA WYGŁOSZONA PODCZAS MSZY ŚWIĘTEJ SPRAWOWANEJ W CZASIE XXVII WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(6 września 2022 roku, kaplica Centrum Edukacyjno-Formacyjnego
w Gnieźnie)

Drodzy Siostry i Bracia!

Szacunek dla ksiąg ma w Kościele niewątpliwie długą tradycję. Otwierając na nowo po trzyletnim remoncie Bibliotekę Watykańską, ówczesny papież, dziś papież senior Benedykt XVI zauważył, że „nic, co naprawdę ludzkie, nie jest przecież obce Kościołowi i dlatego z niezrównaną ciągłością zawsze poszukiwał on, gromadził i zachowywał najdoskonalsze dokonania człowieka w dążeniu do wzniesienia się ponad to, co czysto materialne, i w poszukiwaniu, świadomym czy też nie, Prawdy”. W to poszukiwanie, gromadzenie i zachowywanie najdoskonalszych dokonań człowieka wpisuje się również praca bibliotek. Wszystko bowiem, co jest zawarte w gromadzonych, dziś oczywiście także za pomocą współczesnych, dostępnych nam i wciąż udoskonalanych narzędzi cyfrowych księgozbiorach jest nie tylko – jak podkreślał wówczas papież se-

¹ Arcybiskup metropolita gnieźnieński, prymas Polski.

nior – „owocem kontynuowanej przez stulecia bibliofilskiej czy kolekcjonerskiej pasji”, ale nade wszystko tym właśnie narzędziem, które pozwala Kościołowi „rozważać aktualne problemy w szerokiej perspektywie czasowej, dostrzegając korzenie aktualnych zjawisk i ich ewolucję w czasie”.

Witając zatem was wszystkich jeszcze raz bardzo serdecznie w Gnieźnie, cieszę się, że jako przedstawiciele Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” zapragnęliście w tym roku właśnie tutaj się spotkać. Od samego początku powstania Federacji nie tylko doceniam ogrom waszej konkretnej pracy, nieomal codziennie przecież podejmowanej i wkładanej w rozwój tego wspólnego dzieła, ale także widzę w nim czytelny znak postulowanej przez papieża Franciszka i w ten sposób tak owocnie przez was rozwijanej *kultury dialogu*. Papież Franciszek przypomniał nam właśnie o niej, odwiedzając jesienią ubiegłego roku wspomnianą już wcześniej przeze mnie Bibliotekę Watykańską. „Życie jest sztuką spotkania – mówił wówczas papież – kultury zaś chorują, kiedy stają się samoreferencyjne, zamknięte w sobie, gdy tracą ciekawość i otwartość na drugiego człowieka [...]. Jaką korzyść mamy z tego, że stajemy się strażnikami granic zamiast być towarzyszami naszych sióstr i braci?”, pytał papież Franciszek. „Dziś świat potrzebuje nowych map, by odkryć znaczenie braterstwa, przyjaźni społecznej i dobra wspólnego. Logika zamknięcia jest jałowa i pełna nieporozumień. Kościół musi dawać świadectwo o wartości piękna i kultury, w dialogu z pragnieniem nieskończoności, które charakteryzuje każdą istotę ludzką”.

Wydaje mi się, że już samo powołanie Federacji Bibliotek Kościelnych, a potem jakże wytrwała wieloletnia już praca, na którą składa się właśnie *dialog i wzajemna wymiana doświadczeń*, oparte na wspólnym korzystaniu z dostępnych nam cyfrowych środków komunikacji, nie tylko stały się przyczyną zbudowania i umocnienia więzi samego środowiska bibliotek kościelnych w Polsce, ale niewątpliwie przyczyniły się również do owocnej realizacji podstawowego celu powstania waszej Federacji. Przypomnę tylko, że celem Federacji – jak czytamy w Statucie: „jest działanie na rzecz ewangelizacyjnej misji Kościoła poprzez dbałość o rozwój polskich bibliotek kościelnych”.

Drodzy Siostry i Bracia! Szanowni uczestnicy spotkania Federacji „Fides”!

Ewangelizacyjna misja Kościoła jest kontynuacją misji samego Jezusa Chrystusa. To dzięki niej właśnie – mówiąc słowami Apostoła Pawła z dzisiejszego pierwszego czytania – i my przecież zostaliśmy „obmyci, uświęceni i usprawiedliwieni w imię Pana naszego, Jezusa Chrystusa, i przez Ducha Boga naszego” (1 Kor 6,11). „Pan przecież nie zawiedzie tego, kto zaryzykuje, by uczynić mały krok w kierunku Jezusa”, jak przypominał nam w *Evangelii gaudium* papież Franciszek. „Przekona się wówczas, że On już na niego czekał z otwartymi ramionami [...]. Za każdym bowiem razem On bierze nas na nowo w swoje ramiona. Dlatego nikt nie może nas pozbawić godności, jaką obdarza nas ta nieskończona i niewzruszona miłość. On pozwala nam podnieść głowę i zacząć od nowa, z taką czułością, która nas nigdy nie zawiedzie i zawsze może przywrócić nam radość”. Wszystko zaś – jak wskazywali nam zgodnie czy to święty Jan Paweł II, Benedykt XVI, czy papież Franciszek – „rozpoczyna się właśnie od spotkania z wydarzeniem, z Osobą, która nadaje życiu nową perspektywę, a tym samym decydujące ukierunkowanie”.

Przykład takiego właśnie spotkania z Jezusem, przykład spotkania, które staje się życiowo ważne, ukazuje nam dzisiejsza ewangelia. Papież Franciszek powie nam, że ukazuje nam ona trzy ważne momenty w życiu Jezusa. Pierwszym – jak słyszymy – jest modlitwa. „Jezus wyszedł na górę, aby się modlić, i całą noc trwał na modlitwie do Boga” (Łk 6,12). W ten sposób św. Łukasz podkreśla, że wybór Dwunastu był owocem Jezusowej modlitwy do Boga. Jezus trwał na modlitwie. On modli się za nas. On prosi za nami swego Ojca. Wszyscy jesteśmy w tę Jezusową modlitwę włączeni. Ona powtarza się w każdym miejscu i w każdym czasie. Jest również modlitwą za Kościół – jak czytamy w Ewangelii według św. Jana: „Nie tylko za nimi proszę, ale i za tymi, którzy dzięki ich słowu będą wierzyć we Mnie; [...] aby świat poznał, żeś Ty Mnie, [Ojcze], posłał i że Ty ich umiłowaleś, tak jak Mnie umiłowaleś” (J 17,20-23).

Ewangelizacja nie jest więc jakąś strategią ani sposobem na pozyskiwanie nowych uczniów. Nie dotyczy jedynie wyboru takiej czy in-

nej metody działania. U jej podstaw leży zawsze żywa więź z Bogiem, świadectwo miłości Chrystusa, nasza jedność z Nim. Ewangelizacyjna misja Kościoła nie zależy więc jedynie od wyboru takich czy innych środków. Stosując je, trzeba pamiętać o tym, jaki jest ostateczny cel naszego działania, a więc ku czemu wszystko powinno zmierzać.

Po modlitwie Jezus wybiera Dwunastu. Prawda o powołaniu ukazana na ich przykładzie pozwala nam zrozumieć, że i my wszyscy jesteśmy zaproszeni do udziału w misji Jezusa. Papież Franciszek powie nam, że „ten drugi moment z dzisiejszej ewangelii dodaje również i nam odwagi. «Ja zostałem wybrany, zostałam wybrana przez Pana! W dniu mojego chrztu świętego On mnie wybrał»”. Dlatego rzeczywiście wszyscy jesteśmy uczniami-misjonarzami. „Jeśli ktoś rzeczywiście doświadczył miłości Boga, który go zbawia, nie potrzebuje wiele czasu, by zacząć Go głosić i nie może oczekiwać, aby udzielono mu wielu lekcji lub długich pouczeń”. Nie chodzi tutaj bowiem jedynie o działanie wykwalifikowanych pracowników, ale o misję, o posługę, owszem, kompetentnych i przygotowanych ludzi, świadomych jednak właśnie tego, że ostatecznym fundamentem ich działania jest chrzcielne obdarowanie. Ewangelizacyjna misja Kościoła ma wreszcie zawsze coś z tego – mówiąc słowami dzisiejszej ewangelii – bycia Jezusa wśród ludzi, wmiśszania w tłum. „Zszedł bowiem z nimi na dół [...], gdzie był liczny tłum Jego uczniów i wielkie mnóstwo ludu” (Łk 6,17). Udział w tej misji zakłada więc nie tylko działanie w Kościele, ale nade wszystko posługę w misji dla świata. W swoim stylu papież Franciszek powie, że „to nie profesor, nauczyciel czy mistyk, który oddala się od ludzi i przemawia z katedry. Nie, On jest pośród ludzi, pozwala się dotknąć, pozwala, by Mu zadawano pytania. Taki jest Jezus: bliski ludziom”. I taki musi być Kościół, także przez wasz udział w jego misji ewangelizacyjnej, bliski ludziom. Wszystko więc, co czynicie, by wspólnie to dzieło realizować, by jednoczyć siły, musi zawsze zmierzać do tego, aby nasze biblioteczne zasoby były rzeczywiście bliskie ludziom. „Logika zamknięcia – powtórzmy jeszcze raz za papieżem Franciszkiem – jest jałowa i pełna nieporozumień”. Logika współpracy, dialogu i spotkania łączy zaś i jednoczy, czyniąc ten wspólny, ewangelizacyjny wysiłek prawdziwie owocnym.

Siostry i Bracia!

Dziękując jeszcze raz za waszą obecność w Gnieźnie i za obecność naszej biblioteki seminaryjnej w sieci Federacji „Fides”, za psalmistą pragnę wołać: „Niech Cię wielbią, Panie, wszystkie Twoje dzieła i niech Cię błogosławią Twoi wyznawcy” (Ps 145,10), a Twoje błogosławieństwo, o Panie, o które w tej Eucharystii prosimy, towarzyszy naszym ludzkim wysiłkom i coraz bardziej i coraz głębiej zanurza je w misję głoszenia Ewangelii, źródła prawdziwej mocy i radości. Amen.

Ks. JERZY WITCZAK¹

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES” I ZARZĄDU FEDERACJI W OKRESIE OD 9 WRZEŚNIA 2021 DO 6 WRZEŚNIA 2022 ROKU

1. Zarząd Federacji wybrany podczas XXV Walnego Zgromadzenia w Sandomierzu pracował w składzie: przewodniczący – ks. dr Jerzy Witczak (Biblioteka PWT we Wrocławiu), zastępca przewodniczącego – o. Grzegorz Filipiuk OFM Cap (Biblioteka Warszawskiej Prowincji Kapucynów w Zakroczymiu), skarbnik – ks. dr Piotr Tylec (Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu), sekretarz – ks. dr Tomasz Garwoliński (Biblioteka WSDMW „Hosianum” w Olsztynie), członkini Zarządu – dr Bogumiła Warząchowska (Czytelnia Naukowa WŚSD w Katowicach).

2. W ciągu roku sprawozdawczego odbyły się trzy protokołowane posiedzenia Zarządu: w dniach 17-18 marca 2022 w Gnieźnie oraz 8 czerwca i 30 sierpnia 2022 online.

3. Federacja aktualnie liczy osiemdziesięciu czterech członków zwyczajnych, reprezentujących zgodnie ze Statutem tyleż samo polskich bibliotek kościelnych. Należy jednak z przykrością zauważyć,

¹ Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

że wiele bibliotek członkowskich nie bierze udziału w spotkaniach i pracach „Fides”, część zaś z nich nie płaci również składek, co może skutkować wykluczeniem ich z Federacji. Nowy Zarząd skorzysta ze swoich statutowych uprawnień.

4. Podstawowy cel statutowy Federacji stanowi zbudowanie jednolitego systemu komputerowego i wspólnej bazy katalogowej bibliotek kościelnych oraz umożliwienie szerokiego i łatwego dostępu do informacji katalogowej i bibliograficznej. Aktualnie „Fides” realizuje ten cel głównie przez tworzenie Centralnego Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych oraz Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych. Funkcję administratora wszystkich serwisów informacyjnych Federacji pełni ks. Jerzy Witczak, a prace informatyczne wykonuje o. Janusz Kaczmarek OP.

5. Do Centralnego Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych w systemie Koha należy obecnie trzydzieści jeden bibliotek. W okresie sprawozdawczym dołączyły do niego trzy biblioteki: Wyższego Seminarium Duchownego w Radomiu (9 grudnia 2021 roku), Wyższego Seminarium Duchownego Prowincji Matki Bożej Anielskiej Zakonu Braci Mniejszych w Krakowie (16 lutego 2022 roku) oraz Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum” w Niepokalanowie (11 marca 2022 roku). Wszystkie współtworzące katalog biblioteki są zarazem widoczne w katalogu NUKAT, a dwadzieścia dwie z nich (w ciągu roku przybyło pięć) czynnie z NUKAT współpracują. Przygotowywane jest dołączenie we wrześniu kolejnej dużej biblioteki seminaryjnej. Zarząd nadal usilnie zachęca do włączenia się wszystkich bibliotek używających wciąż systemu MAK do tego wspólnego projektu.

6. Według stanu z 31 sierpnia 2022 roku katalog liczył ponad 638 tys. rekordów (w ciągu roku przybyło 24 tys.), w tym ponad 436,5 tys. oryginalnych rekordów NUKAT (przybyło 33 tys.), a liczba egzemplarzy wynosi ponad 2 mln 438 tys. jednostek (przez rok przybyło 254 tys.). W ramach czynnej współpracy z NUKAT biblioteki należące do Centralnego Katalogu „Fides” utworzyły i wprowadziły do NUKAT w roku sprawozdawczym ponad 8 tys. rekordów bibliograficznych (46 756 od początku współpracy) i ponad 3 tys. rekordów

haseł wzorcowych (20 171 od początku). Jednocześnie funkcjonuje automatyczne pobieranie z katalogu NUKAT w odstępach tygodniowych rekordów analitycznych (opisów rozdziałów) dla prac zbiorowych znajdujących się już w katalogu. Takich rekordów analitycznych aktualnie jest w bazie około 22,5 tys. W sierpniu br. zaczęto wprowadzać do NUKAT rekordy analityczne dla prac zbiorowych z bazy EBNT, by docelowo zsynchronizować w tym zakresie zawartość EBNT i Centralnego Katalogu za pośrednictwem NUKAT.

7. Drugim ważnym statutowym dziełem Federacji „Fides” jest tworzenie Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych. Baza powstaje głównie z opisów pobranych z bazy Biblioteki Narodowej oraz utworzonych w latach ubiegłych przez niektóre biblioteki członkowskie. Ostatnia aktualizacja bazy odbyła się 25 lutego 2020 roku. Baza zawiera aktualnie niemal 139 tys. opisów bibliograficznych oraz indeksuje pełną zawartość ponad 230 tytułów polskich czasopism teologicznych, religioznawczych i z szerzej rozumianych nauk kościelnych, a także ponad 520 prac zbiorowych. W miarę wolnego czasu opracowaniem całości bazy zajmuje się ks. J. Witczak, a od strony informatycznej o. J. Kaczmarek. Sygnalizowane rok temu wstępne rozmowy dotyczące przyszłości Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych „Fides” oraz projekt jej utrzymywania i poszerzenia o linki do pełnych tekstów przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II do dziś nie przyniosły spodziewanych efektów. W tej sytuacji trzeba nadal samodzielnie aktualizować i udoskonalać bazę EBNT.

8. Federacja od 2006 roku utrzymuje własną bibliotekę cyfrową: Księgozbiór Wirtualny „Fides”. Od lipca 2020 roku działa ona w wersji 6 systemu dLibra. Zmieniona została i rozbudowana struktura kolekcji. Na stronie startowej umieszczono kolekcje publikacji dostarczanych przez poszczególne biblioteki współpracujące. Siódmego listopada 2021 roku zakończyły się prace nad znacznym powiększeniem Księgozbioru Wirtualnego. Dodano ok. 2 tys. obiektów z byłej Biblioteki Cyfrowej Diecezji Legnickiej, która przestała istnieć. Są to zdigitalizowane zbiory Biblioteki WSD w Legnicy i Biblioteki Opactwa Benedyktynów w Krzeszowie. Większość stanowią zbiory krzeszowskie – około 1 200 obiektów. W tej liczbie zawierają się stare druki, zbiory ikonograficzne

i dokumenty rękopiśmienne, przywiezione przez siostry ze Lwowa, jak również 770 rękopisów muzycznych z dawnego klasztoru Cystersów w Krzeszowie. Obiekty cyfrowe pochodzą z projektu digitalizacji zrealizowanego w 2013 roku. Większość nie ma jeszcze pełnego zbioru metadanych. Obiekty udało się odzyskać dzięki współpracy z Biblioteką WSD w Legnicy i sfinansowaniu przez nią tego zadania. Prace zostały wykonane przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe. Wykonanie tego zadania stanowi małe przybliżenie idei jednej centralnej kościelnej biblioteki cyfrowej. Księgozbiór Wirtualny liczy obecnie 3 813 publikacji. Zachęca się biblioteki członkowskie do umieszczania na tej platformie cyfrowych publikacji ze swoich środowisk oraz proponuje się publikację w ramach różnych projektów.

9. Trwały nadal bieżące prace związane z utrzymaniem multiwyszukiwarki FIDKAR. Program FIDKAR w tym czasie nie był i nie będzie już aktualizowany, a zatem narzędzie to staje się coraz bardziej anachroniczne. W związku z tym, jak również w związku z rozwojem Centralnego Katalogu i EBNT wyszukiwarka FIDKAR zmienia stopniowo swój charakter i traci na znaczeniu. Zmniejsza się wciąż liczba baz objętych wyszukiwaniem. Aktualnie w sekcji bibliotek kościelnych prezentuje swoje bazy dwadzieścia jeden instytucji. Spośród nich osiem posiada na serwerze „Fides” swoje strony z katalogami, utrzymywane nieodpłatnie.

10. Utrzymywany był i w miarę możliwości czasowych aktualizowany serwis WWW Federacji. Ponadto „Fides” ma własną stronę na portalu społecznościowym Facebook i stopniowo zwiększa się liczba osób nią zainteresowanych. Liczba osób obserwujących stronę przekroczyła 880. Administrowaniem tymi serwisami zajmowali się ks. J. Witczak i ks. B. Dygdała.

11. Zarząd Federacji stanowił jednocześnie redakcję czasopisma „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych”. Wiązały z tym czasochłonne prace, zwłaszcza redaktor naczelnej B. Warząchowskiej, sekretarza redakcji ks. T. Garwolińskiego i ks. J. Witczaka. W 2022 roku wydano dwa numery: numer 1/2022 liczący 259 stron i numer 2/2022 liczący 351 stron.

12. Przełożona z powodu pandemii koronawirusa ogólnopolska konferencja pod tytułem: *Zbiory biblioteczne w instytucjach kościelnych* odbędzie się w dniach 23-25 listopada 2022 roku w Bibliotece Narodowej. Konferencję organizuje Rada ds. Kultury i Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Konferencji Episkopatu Polski we współpracy z Biblioteką Narodową w Warszawie i z Federacją Bibliotek Kościelnych „Fides”. Konferencja będzie połączona z warsztatami z zakresu konserwacji, digitalizacji i katalogowania. Zarząd zaprasza do liczego uczestnictwa!

13. W 2022 roku stowarzyszenie BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie), do którego Federacja „Fides” należy od 1995 roku, obchodzi jubileusz pięćdziesięciolecia. Z tej okazji opublikowano w wydawnictwie Brill księgę jubileuszową pod tytułem: *Theological Libraries and Library Associations in Europe*. Przewodniczący „Fides” przygotował rozdział omawiający historię komputeryzacji bibliotek kościelnych w Polsce zatytułowany: *From Individual Card Catalogues to the National Union Catalogue: A Story of the Computerisation of Polish Church Libraries*. Ponadto księga zawiera krótkie prezentacje piętnastu członkowskich stowarzyszeń bibliotek teologicznych i kościelnych, w tym opracowaną przez o. G. Filipiuka prezentację „Fides”. Uroczyste obchody tego jubileuszu planuje się w Kerkrade w Holandii w dniach 10-14 września, będą one połączone z konferencją pt. *Facing the Future. Theological Libraries in the 21st Century*. Federację będzie reprezentować delegacja w składzie ks. Jerzy Witczak i o. Grzegorz Filipiuk. Ks. J. Witczak jest członkiem zarządu BETH i uczestniczy systematycznie w pracy stowarzyszenia.

14. Dwudziestego trzeciego października 2021 roku ks. Piotr Tylec – skarbnik „Fides” oraz dyrektor Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu – otrzymał Nagrodę „Bonum Publicum” Miasta Sandomierza imienia Aleksandra Patkowskiego w kategorii publikacji książkowych poświęconych Sandomierzowi i regionowi sandomierskiemu. Jest on autorem książki pt. *Bp Marian Ryx (1853-1930), Ordynariusz Sandomierski*. Serdeczne gratulacje!

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z XXVII WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Gniezno, 5-7 września 2022 roku)

1. XXVII Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” zorganizowano w Gnieźnie na zaproszenie ks. dr. Tomasza Krzysztofiaka, dyrektora Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego. W tegorocznym walnym zgromadzeniu wzięło udział sześćdziesięciu przedstawicieli trzydziestu ośmiu bibliotek kościelnych w Polsce, a także jeden z członków honorowych i zaproszeni goście. Bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski, delegat Konferencji Episkopatu Polski ds. Federacji „Fides”, przybył drugiego dnia wieczorem.

2. Obrady rozpoczęły się 5 września 2022 roku w auli seminarium, gdzie ks. T. Krzysztofiak przywitał wszystkich obecnych, a o. Grzegorz Filipiuk OFMCap poprowadził modlitwę i otworzył spotkanie. Na przewodniczącego obrad XXVII Walnego Zgromadzenia wybrano ks. dr. Jerzego Witczaka. Następnie kleryk Piotr Mroczkowski opowiedział o historii księżnicy seminarium, po czym zebrani przeszli do biblioteki, by zapoznać się z jej pomieszczeniami i zbiorami, oraz zwiedzili budynek seminarium duchownego.

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

3. Moderatorem porannej sesji 6 września 2022 roku był ks. Jerzy Witczak. Miała ona charakter konferencji naukowej, podczas której w auli seminaryjnej ks. dr Michał Sołomieniuk, dyrektor Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej, wygłosił referat pt. *Konserwacja i popularyzacja zasobu Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej w latach 2010-2021*, następnie Michał Muraszko przedstawił *Cymelia ze zbiorów Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie*. Z kolei ks. prof. dr hab. Kazimierz Śmigiel przybliżył problematykę kultu św. Wojciecha.

4. Przedpołudniową sesję moderował ks. Tomasz Garwoliński. Obejmowała ona obrady statutowe walnego zgromadzenia. Sekretarz Zarządu zaproponował przyjęcie porządku obrad oraz protokołu z XXVI Walnego Zgromadzenia, które odbyło się w 2021 roku w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej. Porządek obrad został przyjęty jednogłośnie przez trzydzieści cztery osoby uprawnione do głosowania. Protokół również przyjęto jednogłośnie bez poprawek w głosowaniu jawnym. Głosy podliczyły wcześniej wybrane skrutatorki: Jolanta Białkowska i Teresa Dudek. Następnie ks. Jerzy Witczak przedstawił sprawozdanie z działalności Zarządu za miniony rok. Z kolei ks. Piotr Tylec przedłożył sprawozdanie skarbnika. Następnie ks. Bogusław Dygdała zdał sprawozdanie z prac Komisji Rewizyjnej. Podkreślił, że część bibliotek należących do katalogu centralnego nie wpłaca regularnie składek na jego utrzymanie. W związku z tym postulował, by Zarząd rozesłał ponaglenia do dłużników, a w skrajnych wypadkach rozważył czasowe wyłączenie katalogu dla bibliotek zalegających w opłatach. Komisja Rewizyjna nie zgłosiła żadnych zastrzeżeń, pozytywnie oceniła pracę Zarządu i wnioskuje o udzielenie mu absolutorium. XXVII Walne Zgromadzenie udzieliło Zarządowi absolutorium trzydziestoma czterema głosami. Następnie ks. T. Garwoliński w imieniu Zarządu przedstawił krótkie biogramy osób zgłoszonych do nadania członkostwa honorowego Federacji. Należeli do nich: prof. dr hab. Wanda Musialik, dr hab. Zdzisław Gębołyś, prof. UKW, i dr Bogumiła Warząchowska. Walne zgromadzenie podjęło uchwały o nadaniu honorowego

członkostwa prof. dr hab. Wandzie Musialik trzydziestoma dwoma głosami przy jednym wstrzymującym się, dr. hab. Zdzisławowi Gębołysiowi również trzydziestoma dwoma głosami przy jednym wstrzymującym się oraz dr. Bogumile Warząchowskiej trzydziestoma trzema głosami.

5. Ostatnią sesję, która odbyła się 7 września 2022 roku, poprowadził o. G. Filipiuk. Główny jej punkt stanowiły wybory władz Federacji na kadencję 2022-2025. Na przewodniczącego sesji wyborczej został wybrany o. Grzegorz Filipiuk, na sekretarza – ks. Tomasz Garwoliński, na skrutatorki zaś – Jolanta Białkowska i Teresa Dudek. O. G. Filipiuk przypomniał regulamin przeprowadzenia wyborów. W pierwszym głosowaniu trzydzieści trzy na trzydzieści cztery oddane głosy ważne otrzymał o. Grzegorz Filipiuk. Tym samym został on wybrany na przewodniczącego Zarządu. W kolejnym głosowaniu do Zarządu zostali wybrani: ks. Piotr Tylec (trzydzieści dwa głosy na trzydzieści cztery ważne), ks. Kamil Zadrozny (trzydzieści dwa głosy na trzydzieści cztery ważne), ks. Tomasz Garwoliński (dwadzieścia dziewięć głosów na trzydzieści cztery ważne) i ks. Jerzy Witczak (dwadzieścia osiem głosów na trzydzieści cztery ważne).

Następnie odbyły się wybory członków Komisji Rewizyjnej. W wyniku głosowania wybrani zostali: Agata Muc (dwadzieścia jeden głosów na trzydzieści cztery ważne), Tomasz Winiarski (dziewiętnaście głosów na trzydzieści cztery ważne) i Barbara Kmiecik (dwadzieścia głosów na trzydzieści trzy ważne).

6. W dalszej części prowadzący wręczył numery „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych” autorom materiałów z numeru 1 i 2.

O. G. Filipiuk poprosił o podzielenie się informacjami z bibliotek zrzeszonych w Federacji „Fides”. Sam wspomniał o współpracy kapucynów z Biblioteką Narodową w Warszawie w upamiętnieniu rocznicy Powstania Warszawskiego.

Ks. T. Garwoliński zaprosił do odwiedzenia w 2023 roku Warmii, która będzie obchodziła 550. rocznicę urodzin i 480. rocznicę śmierci Mikołaja Kopernika. Z tej okazji będzie się odbywało wiele imprez

kulturalnych i naukowych. Na specjalnej stronie internetowej znajdzie się kalendarium wydarzeń.

Zastępca dyrektora Biblioteki KUL Artur Podsiadły zarekomendował Teologiczne Repozytorium Cyfrowe (www.theo-logos.pl).

Ks. J. Witczak przekazał pozdrowienia od kilku osób, które nie mogły wziąć udziału w walnym zgromadzeniu.

7. Na zakończenie słowo do zebranych i do organizatorów wygłosił ks. Jerzy Witczak, który dokonał podsumowania obrad i ich zamknięcia.

PIOTR MROCZKOWSKI¹

SPRAWOZDANIE Z XXVII WALNEGO ZGROMADZENIA FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Gniezno, 5-7 września 2022 roku)

XXVII Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” odbyło się od 5 do 7 września 2022 roku w siedzibie Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego oraz Centrum Edukacyjno-Formacyjnego w Gnieźnie. Organizatorem zjazdu była Federacja Bibliotek Kościelnych „Fides” oraz Biblioteka Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego. W XXVII Walnym Zgromadzeniu uczestniczyło sześćdziesiąt osób, które reprezentowały trzydzieści osiem bibliotek kościelnych. Głównym celem zjazdu był wybór nowego Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej.

Zgromadzenie rozpoczęło się o godz. 17:00 w auli Centrum Edukacyjno-Formacyjnego. Do uczestników zjazdu swoje słowo powitalne skierowali: o. mgr lic. Grzegorz Filipiuk OFMCap – zastępca przewodniczącego, ks. dr Tomasz Krzysztofiak – dyrektor Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie, oraz ks. dr Wojciech Rzeszowski – dyrektor Centrum Edukacyjno-Formacyjnego. Po życziwych słowach i po przekazaniu wszystkim zebranym niezbędnych informacji wysłuchano wystąpienia nt. *Historii Biblioteki Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego*

¹ Prymasowskie Wyższe Seminarium Duchowne w Gnieźnie.

w *Gnieźnie*, które zaprezentował kleryk Piotr Mroczkowski. W krótkiej konferencji ukazano dzieje seminaryjnej ksiąźnicy od 1604 do 2022 roku oraz przybliżono sylwetki najbardziej zasłużonych dyrektorów biblioteki. Następnie uczestnicy zwiedzali gmach seminaryjny. Goście mogli obejrzeć magazyn główny biblioteki oraz czytelnię, kaplicę pw. Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny, aulę seminaryjną oraz kaplicę pw. Kapłanów Męczenników II Wojny Światowej.

Wieczorem po kolacji członkowie zjazdu mieli możliwość wspólnych spotkań, podczas których wymieniali się swoimi doświadczeniami. W godzinach wieczornych odbyło się również posiedzenie Komisji Rewizyjnej pod przewodnictwem ks. dr. Bogusława Dygdały.

Drugi dzień zjazdu rozpoczął się od wspólnej Mszy Świętej pod przewodnictwem abp. Wojciecha Polaka, metropolity gnieźnieńskiego i prymasa Polski. Podczas Eucharystii sprawowanej w kaplicy Dominus Iesus Magister Apostolorum Centrum Edukacyjno-Formacyjnego ksiądz prymas apelował, aby Kościół był bliski ludziom. „Wszystko więc, co czynicie, by wspólnie to dzieło realizować, by jednoczyć siły, musi zawsze zmierzać do tego, aby nasze biblioteczne zasoby były rzeczywiście bliskie ludziom. Logika zamknięcia jest bowiem jałowa i pełna nieporozumień, a logika współpracy, dialogu i spotkania łączy i jednoczy, czyniąc ten wspólny, ewangelizacyjny wysiłek prawdziwie owocnym”². Po wspólnym śniadaniu w auli CEF odbyła się sesja konferencyjna. Pierwszy wykład wygłosił ks. dr Michał Sołomieniuk, dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Podczas swojego wystąpienia omówił temat konserwacji oraz popularyzacji zasobu Archiwum Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Zreferował przede wszystkim zagadnienia związane z odnalezionymi przed kilku laty dokumentami sądowych z przełomu XV i XVI wieku w archikatedrze gnieźnieńskiej oraz z akcją archiwum prowadzoną pod nazwą: Mecenat Skarbów Słowa. Drugim prelegentem był Michał Muraszko, również pracownik Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Zaprezentował on cymelia Biblioteki Katedralnej w Gnieźnie oraz przedstawił słuchaczom najciekawsze ekslibrisy występujące na woluminach z gnieźnieńskich zbiorów. Trzeci wykład

² Prymas Polski: ewangelizacja nie jest strategią, gosc.pl/doc/7811627.Prymas-Polski-ewangelizacja-nie-jest-strategia, 15.11.2022.

wyłosił ks. prof. dr hab. Kazimierz Śmigiel. Zapoznał on zebranych z historią życia oraz kultu św. Wojciecha, jak również całą z literaturą związaną z sylwetką świętego biskupa praskiego.

Po przerwie przystąpiono do obrad walnego zgromadzenia. Przedstawiono sprawozdanie Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej. W godz. 14:00 – 17:00 uczestnicy zjazdu zwiedzili bazylikę prymasowską, Muzeum Archidiecezjalne oraz na własne oczy zobaczyli najcenniejsze dzieła przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym.

Pod wieczór oprócz kolacji odbyło się spotkanie w sali multimedialnej CEF nt. programu Koha. Podczas spotkania podjęto tematykę nowych możliwości w pracy z programem oraz dyskusję na temat możliwości i barier związanych z systemem.

Ostatni dzień zjazdu rozpoczęła Eucharystia sprawowana pod przewodnictwem biskupa legnickiego Andrzeja Siemienińskiego – delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides”. Po spotkaniu wokół stołu eucharystycznego przyszła kolej na spotkanie przy stole w seminaryjnym refektarzu. Po śniadaniu uczestnicy zjazdu udali się do auli CEF w celu wyboru Zarządu oraz Komisji Rewizyjnej. Po przedstawieniu i akceptacji przez uczestników zasad przeprowadzenia wyborów oraz podliczeniu mandatów uprawnionych do głosowania można było zgłaszać kandydatów do nowych władz. Po kilku głosowaniach wyłoniono nowy Zarząd w składzie:

- przewodniczący: o. mgr lic. Grzegorz Filipiuk OFMCap (Biblioteka Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, Zakroczym),
- zastępca przewodniczącego: ks. dr Jerzy Witczak (Biblioteka PWT, Wrocław),
- sekretarz: ks. dr Tomasz Garwoliński (Biblioteka WSDMW „Hosianum”, Olsztyn),
- skarbnik: ks. dr Piotr Tylec (Biblioteka Diecezjalna, Sandomierz),
- członek Zarządu: ks. dr Kamil Zadrozny (Biblioteka WSD, Częstochowa).

Po bardziej burzliwych kolejnych głosowaniach wyłoniono również skład Komisji Rewizyjnej w składzie:

- przewodnicząca: Agata Muc (Biblioteka Teologiczna UŚ, Katowice);

- sekretarz: Tomasz Winiarski (Biblioteka UKSW, Warszawa);
- członkini komisji: dr Barbara Kmieciak (Biblioteka Wydziału Teologicznego UO, Opole).

Pod koniec spotkania w auli podjęto temat współpracy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim w ramach teologicznego repozytorium Theo-logos. Zjazd zakończono wspólnym obiadem, po którym wdzięczni uczestnicy zjazdu upamiętnili swój pobyt przez wpis do kroniki bibliotecznej.

O. GRZEGORZ FILIPIUK OFMCAP¹

SPRAWOZDANIE ZE SPOTKANIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES” Z DYREKCJĄ BIBLIOTEKI NARODOWEJ W WARSZAWIE

(Warszawa, 25 stycznia 2023 roku)

Dwudziestego piątego stycznia 2023 roku w Bibliotece Narodowej w Warszawie przy alei Niepodległości 213 odbyło się spotkanie Zarządu Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” z Dyrekcją Biblioteki Narodowej. Ze strony Federacji w spotkaniu uczestniczyli: o. Grzegorz Filipiuk – przewodniczący Zarządu, ks. Piotr Tylec – skarbnik, ks. Kamil Zadrozny – członek Zarządu, a także o. Janusz Kaczmarek – odpowiedzialny za Centralny Katalog Bibliotek „Fides”. Bibliotekę Narodową reprezentowali: Tomasz Makowski – dyrektor BN, Kacper Trzaska – zastępca dyrektora, oraz w drugiej części spotkania Julia Konopka-Żołnierczuk – zastępczyni dyrektora.

Spotkanie było w pewnej mierze kontynuacją konferencji naukowej *Zbiory biblioteczne w instytucjach kościelnych*, która odbyła się w Bibliotece Narodowej w dniach 23-25 listopada 2022 roku. W obliczu zakończenia działalności Centrum NUKAT, które prognozuje się na 2024 rok, coraz intensywniej jest stawiane się pytanie: Co dalej z Centralnym Katalogiem „Fides”? W związku z tym konieczne jest poszukiwanie rozwiązań mających na celu utrzymanie widoczności zbiorów bibliotek kościelnych, których platformą udostępniającą szerokim kręgom odbiorców był i nadal jeszcze jest NUKAT.

¹ Biblioteka Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu.

Na początku spotkania wymieniono uwagi dotyczące obecnego stanu bibliotek kościelnych w Polsce z zaakcentowaniem dwóch ważnych kwestii:

1. Sprawa bibliotek seminaryjnych, które w procesie łączenia seminariów, a faktycznie ich likwidowania w poszczególnych diecezjach, są zagrożone. Podstawowe pytanie w tej sytuacji brzmi: Co dalej z tymi zbiorami w kwestii przechowywania i dalszego funkcjonowania tych instytucji, a w związku z tym również w kwestii utrzymania oraz celu i formy kontynuowania ich działalności? Zasygnalizowano też ewentualność udzielenia pomocy przez Bibliotekę Narodową czy inne instytucje państwowe, jak państwowe uczelnie wyższe, w celu ratowania tych zbiorów przed zniszczeniem.

2. Sprawa bibliotek mało znanych, które nie mają udostępnionych katalogów, nie są uporządkowane, nie mają personelu ani funduszy, aby dzielić się swoimi skarbami. Są to głównie biblioteki zakonne, także zakonów klauzurowych. Federacja może okazać się dobrym narzędziem do poszukiwania i wydobywania tych skarbów na światło dzienne.

Dyrekcja BN z zainteresowaniem zapoznała się z tymi i podobnymi problemami bibliotek kościelnych.

Ze strony Biblioteki Narodowej padła propozycja większego zainteresowania się problemem kwaśnego papieru. Przede wszystkim chodzi o uwrażliwienie na ten problem, a najlepiej zajęcie się w najbliższej perspektywie tym tematem, w czym Biblioteka Narodowa oferuje swoją pomoc zarówno teoretyczną (szkolenia), jak i praktyczną poprzez udział w kolejnej edycji ratowania kwaśnych zbiorów. Sprawa jest poważna, a jej zaniedbanie doprowadzi nieuchronnie do utraty wielu woluminów. Wstępnie wyrażono chęć współpracy w tej kwestii, na początek zaś ustalono, że Biblioteka Narodowa przedstawi problem uczestnikom tegorocznego walnego zgromadzenia Federacji w Niepokalanowie.

Dyrektor Biblioteki Narodowej wyraził gotowość organizowania szkoleń na tematy zgłoszone przez bibliotekarzy kościelnych, na początek może to być jedno szkolenie rocznie. Organizację weźmie na siebie zespół BN. W związku z tym zaproponowano, aby takie szkolenie na wybrany przez Federację temat przeprowadzić w ramach walnego zgromadzenia. Szczegóły zostaną dopracowane po ustaleniu

programu. BN może organizować takie szkolenia również na szczeblu województw, aby ułatwić w nich udział bibliotekarzom.

Zauważono potrzebę rozmów na najwyższym szczeblu, tj. instytucji odpowiedzialnych za poszczególne obszary działalności bibliotekarskiej. Przypomniano ustęp 2 artykułu 25 konkordatu, który rzuca pewne ogólne światło na współpracę różnych podmiotów w postaci zobowiązania: „Kompetentne władze państwowe i Konferencja Episkopatu Polski opracują zasady udostępniania dóbr kultury będących własnością lub pozostających we władaniu Kościoła”. Przypomniano, że wiele lat temu podejmowano próby współpracy w tym zakresie. Warto do tego wrócić. Oczywiście jest to zadanie podmiotów na wyższym szczeblu niż BN czy Federacja, jednak potrzebna jest informacja i mobilizacja do podjęcia takich działań, co z pewnością instytucje te są w stanie zapewnić, wymieniając się swoimi doświadczeniami.

Poruszono sprawę dalszej widoczności katalogów bibliotek kościelnych, która jest jednym z priorytetów Centralnego Katalogu „Fides”. Najbardziej nurtujące pytanie dotyczy sposobu włączenia się Federacji w projekt Omnis, tak aby nie utracić dotychczasowej pracy. Dyrekcja BN zapewniła, że podjęto poszukiwania sposobu rozwiązania tego problemu, co daje Federacji dobre widoki na przyszłość. Wyrażono nadzieję na pomyślne rozwiązanie tej kwestii.

Dyrektor BN przypomniał o propozycjach szkoleń, katalogowania na życzenie oraz o możliwości przekazywania zbiorów do BN lub udostępniania ich w postaci zdigitalizowanej w bibliotece cyfrowej Polona.

Na zakończenie wyrażono gotowość do regularnego, np. corocznego, organizowania spotkań Federacji i Biblioteki Narodowej w celu rozwijania współpracy i wymiany doświadczeń. Spotkanie przebiegło w bardzo życzliwej i otwartej atmosferze.

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(Niepokalanów, 25-26 stycznia 2023 roku)

1. Zarząd Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” spotkał się w dniach 25-26 stycznia 2023 roku na posiedzeniu w Bibliotece Instytutu Maryjno-Kolbiańskiego „Kolbianum” w Niepokalanowie. Obecni byli: o. Grzegorz Filipiuk OFMCap – przewodniczący), ks. Piotr Tylec – skarbnik, ks. Tomasz Garwoliński – sekretarz, oraz ks. Kamil Zadrozny – członek), w wieczornym zaś spotkaniu uczestniczył także o. Ireneusz Klimczyk OFMConv – dyrektor Biblioteki „Kolbianum”.

2. Przed posiedzeniem Zarządu o. I. Klimczyk złożył propozycję zorganizowania XXVIII Walnego Zgromadzenia Federacji Bibliotek Kościelnych „Fides” w okresie od 4 do 6 września 2023 roku w Bibliotece „Kolbianum” w Niepokalanowie. W dniu przyjazdu od rana miałyby się odbywać warsztaty zorganizowane w Bibliotece Narodowej.

3. Uczestnicy posiedzenia obejrzelі pomieszczenia, w których przedstawiciele bibliotek znajdą zakwaterowanie i gdzie będą się odbywać obrady. Omówiono kilka kwestii związanych z organizacją walnego zgromadzenia. Uczestnicy przyjadą 4 września po południu i znajdą zakwaterowanie w Domu Pielgrzyma. Recepcja będzie

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

czynna od godz. 16:00, spotkanie zaś rozpocznie się o godz. 18:00 od przywitania w kaplicy oraz prezentacji biblioteki i radia. Później przewidziano uroczystą kolację, która będzie okazją do wzajemnych rozmów. Drugiego dnia Mszę Świętą o godz. 7:00 w kaplicy św. Maksymiliana odprawi ojciec prowincjał. W części konferencyjnej przewiduje się wystąpienie na temat 800. rocznicy reguły franciszkańskiej, działalności św. Maksymiliana – patrona Federacji, oraz wygłoszenie przez przedstawiciela Biblioteki Narodowej wykładu na temat kwaśnego papieru. W drugiej części zaplanowano panel *Biblioteka to nie tylko książka*, dotyczący działań związanych z biblioteką. Natomiast po obiedzie przewiduje się zwiedzanie muzeów, drukarni i cmentarza klasztorного. O godz. 16:30 rozpoczęłaby się część statutowa. Wieczorem po kolacji ma się odbyć prezentacja *Panoramy Tysiąclecia* – widowiska przedstawiającego historię Polski. Trzeciego dnia Mszę Świętą odprawi bp Andrzej Siemieniewski. Przedpołudniowa sesja będzie dotyczyć zagadnień praktycznych.

Z ramienia Zarządu odpowiedzialnym za organizację XXVIII Walnego Zgromadzenia został ks. Tomasz Garwoliński.

4. Zarząd przyjął do Federacji Bibliotekę Instytutu Teologiczno-Pastoralnego i Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, którą reprezentuje ks. dr Sławomir Jeziorski.

5. Redaktor naczelny ks. Kamil Zadrożny poruszył sprawy „Fides. Biuletynu Bibliotek Kościelnych”. Od tego roku decyzją Zarządu jest on rocznikiem. Ks. K. Zadrożny omówił zawartość czasopisma. Materiały napływają jeszcze do końca lutego.

Ks. TOMASZ GARWOLIŃSKI¹

PROTOKÓŁ Z POSIEDZENIA ZARZĄDU FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH „FIDES”

(online, 31 marca 2023 roku)

1. W posiedzeniu Zarządu online 31 marca 2023 roku uczestniczyli: o. Grzegorz Filipiuk OFMCap – przewodniczący, ks. Jerzy Witczak – zastępca przewodniczącego, ks. Tomasz Garwoliński – sekretarz, ks. Piotr Tylec – skarbnik, i ks. Kamil Zadrozny – członek Zarządu.

2. Ks. J. Witczak zdał relację z posiedzenia Rady do spraw Kultury Konferencji Episkopatu Polski, które odbyło się 14 marca 2023 roku. Podczas tego spotkania ks. Witczak złożył sprawozdanie z ubiegłorocznej konferencji w Bibliotece Narodowej oraz ze spotkania z dyrektorem Biblioteki Narodowej Tomaszem Makowskim. Dyskutowano nad sytuacją bibliotek polskich seminariów duchownych, które się łączą. Bp Michał Janocha zaproponował napisanie memorandum do księży biskupów w sprawie przeprofilowania bibliotek. Dokument Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury z 1994 roku zaznacza, że każda diecezja powinna mieć bibliotekę. Projekt polega na tym, by nie likwidować bibliotek seminaryjnych, lecz zamieniać je na diecezjalne i otwierać dla innych użytkowników.

3. Podjęto kwestię organizacji kolejnego walnego zgromadzenia Federacji. Przed spotkaniem od godz. 10:00 do 16:00 w Bibliotece

¹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum” i Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Narodowej mają się odbyć warsztaty poświęcone deskryptorom lub profilaktyce i konserwacji księgozbiorów. O. Grzegorz obiecał, że porozumie się w tej sprawie z dyrektcją BN. Ustalono również, że panel podczas walnego zgromadzenia na temat *Biblioteka to nie tylko książka* poprowadzi ks. T. Garwoliński.

4. Ks. J. Witczak opowiedział o planowanym spotkaniu BETH. Na wyjazd zgłosiły się trzy osoby: ks. J. Witczak, o. Grzegorz Filipiuk i pani Dorota z Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu. Chęć uczestnictwa wyraziła również delegacja z Katowic: pani Agata Muc wraz z dwiema osobami. Spotkanie odbędzie się w Kordobie od 30 września do 4 października. W tym roku kończy się pięcioletnia kadencja Zarządu BETH. W związku z tym o. G. Filipiuk zaproponował, by ks. Jerzy z ramienia Federacji „Fides” kandydował na kolejną kadencję.

5. Podjęto rozmowy o członkostwie w Federacji dwóch bibliotek franciszkańskich: z Łodzi i z Gniezna.

6. Dyskutowano również o obecności „Fides. Rocznika Bibliotek Kościelnych” w bazie CEEOL. Podkreślono, że dużym plusem jest rozpropagowanie owych materiałów, czyli pełnych tekstów, również za granicą. Wprawdzie podniesiono wątpliwość, czy jest sens, aby te same teksty umieszczać w wielu miejscach, lecz ks. J. Witczak wyraził opinię, że baza CEEOL należy do bardziej znanych i rozpoznawalnych, a polskie czasopismo jest w niej obecne od 2017 roku. Postanowiono podjąć negocjacje dotyczące wysokości opłat.

7. Ks. Jerzy Witczak zapowiedział, że 19 kwietnia w Poznaniu odbędzie się spotkanie dziekanów wydziałów teologicznych, na które został zaproszony.

8. Ks. Kamil Zadrożny przedstawił dokumenty o zatwierdzeniu czasopisma „Fides” jako rocznika. Uczestnicy spotkania wspomnieli zmarłego recenzenta pisma, o. prof. Rolanda Prejsa OFMCap.

9. O. Grzegorz przedstawił projekt okrągłej pieczęci Federacji „Fides”.

Wersją pierwotną czasopisma „Fides. Rocznik Bibliotek Kościelnych”
jest wersja papierowa

ADRES REDAKCJI

Biblioteka Wyższego Międzydiecezjalnego Seminarium Duchownego
ul. św. Barbary 41, 42-226 Częstochowa
e-mail: kamilzadrozny10@gmail.com

SEKRETARIAT FEDERACJI „FIDES”

Biblioteka PWT i MWSD
plac Katedralny 14, 50-329 Wrocław
www.fides.org.pl

DRUK I OPRAWA

Drukarnia J. i J. Maciejewscy, ul. Gdańska 1, 06-300 Przasnysz
Druk 2023 – nakład 150 egz.

